

Hestra Förskola

Rummet som den tredje pedagogen

Anela Fehratovic & Anni Refsbäck
Examensarbete Chalmers Arkitektur

CHALMERS

Examensarbete Chalmers Arkitektur

Examinator: Ola Nylander
Handledare: Bengt Carlsson och
Lena Hopsch

Jury: Mattias Karlsson och
Matts Heijl

Göteborg maj 2013

Hestra Förskola

Rummet som den tredje pedagogen

Anela Fehratovic & Anni Refsbäck
Examensarbete Chalmers Arkitektur

Tack!

Bengt Carlsson för att du trodde på oss från början till slut. Lena Hopsch för din hjälp med texter och referenser. Thomas Landenberg och Susanna Von Eyben för era tankar och idéer kring arkitektur för barn. Karl-Gunnar Olsson för din handledning i byggnadskonstruktion. Peter Lindblom för din hjälp i byggnadsteknik.

Och sist men inte minst, tack, våra familjer för ert stöd.

Abstract

The room as the third pedagogue

This Master's Thesis aims to challenge the conventional way to design a kindergarten, since the role of the Swedish kindergarten as a home environment for child care is changing towards a more creative environment, where children develop and learn by playing. The aim is to design a kindergarten that through its architectural qualities supports children's creative play by encouraging them to investigate, explore and discover the world through the spatiality of their own bodies.

The site for the proposal is situated in Hestra, the municipality of Gislaved. It is a forest site in the middle of a villa area surrounded by trees, hills and lakes. With nature embracing the site, children can play in the forest every day.

With the method of *Research by Design* we have investigated architectural qualities and explored architecture for children through physical models, workshops and sketches. Inspiring references, interviews, field visits, literature, seminars and short internships have made the starting point of our process.

Our proposal is an open, playful and flexible kindergarten with an environment that challenges children's creativity by giving them spatial freedom to discover new possibilities to play. It is a kindergarten with four pedagogical rooms for flexible use, several lofts for vertical communication and winter gardens for bringing in nature.

Kindergarten pedagogies aim to develop children's autonomy, belief in their own ability and desire to learn. Apart from the pedagogues and the children, we believe that the room can be seen as the third pedagogue that supports children's development, promotes their spontaneous play and encourages their creative mind.

Vi minns vår barndom som en ständig lek i skogen, med en oändlig variation av rörelser och rum. Drivna av vår storslagna fantasi och ivriga nyfikenhet ville vi alltid undersöka, utforska och upptäcka världen genom att titta ut, krypa under, klättra högt och springa fritt. I skogen kunde vi gömma oss i buskarna, springa omkring bland stenarna och klättra högt, högt upp i träden. I skogen hittade vi nya lekar varje dag.

- Anela Fehratovic och Anni Refsbäck

Introduktion

Den svenska förskolans roll som en hemlik miljö för omsorg av barn håller på att förändras mot en mer kreativ miljö där barn utvecklas och lär genom lek. Trots att förskolepedagogiken strävar efter att bryta den konventionella hemmiljön och dess hemvister ser förskolearkitekturen fortfarande densamma ut. De senaste årens brist på förskolor har heller inte lyckats få fart på nytänkande förskolearkitektur, istället har kommuner hittat lösningar som ofta innebär miljöer som från början inte var avsedda för barn och pedagoger att vara verksamma i. Det innebär att barn kan möta många olika miljöer i den svenska förskolan idag, allt från förlegade hemmiljöer till miljöer som inte är anpassade efter barns behov. Vi frågar oss själva om dessa bristande miljöer påvekar barns utveckling negativt och inskränker på deras kreativa lek.

Att rita en förskola innebär stort ansvar och kräver en trovärdig inlevelseförmåga i barns värld. Den stora utmaningen är att skapa en miljö som ser till varje enskilt barns behov och samtidigt ger barn rumslig frihet att leka och vara självständiga.

Hestra Förskola

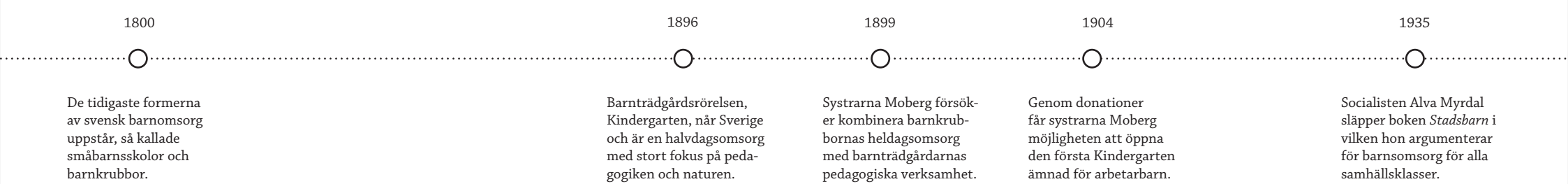
Vårt mål är att utmana den konventionella förskolemiljön i Sverige. Som en kontrast till dagens hemvister är vårt mål att utforma en miljö som genom sina arkitektoniska kvaliteter stödjer barns kreativa lek och självständiga utveckling. En miljö som uppmuntra barn till att undersöka, utforska och upptäcka världen genom den egna kroppens rumslighet och rörlighet, men också en miljö som inspirerar pedagoger till ett mer kreativt arbetssätt där barn utvecklas och lär genom lek.

De tidigaste formerna av barnomsorg i Sverige

I början av 1800-talet uppstod de tidigaste formerna av svensk barnomsorg, så kallade småbarnsskolor och barnkrubbor. Dessa småbarnsinstitutioner var heldagsomsorger och hade en tydlig religiös prägel och riktade sig till de fattigaste barnen. Den tyske pedagogen Friedrich Fröbel¹ (1782–1852) var den förste att använda barnens fria lek i undervisningen. Hans barnträdgårdsrörelse, Kindergarten, nådde Sverige 1896. Barnträdgårdarna var en halvdagsomsorg, där stort fokus lades på själva pedagogiken och kopplingen till naturen. Det ansågs nämligen endast möjligt att uppnå kunskap och välmående genom en stark närhet till naturen.

År 1899 startades ett projekt i Norrköping av systrarna Ellen och Maria Moberg.² Projektet fick namnet Folkbarnträdgården och var en kombination av barnträdgårdarnas pedagogiska verksamhet och barnkrubbornas heldagsomsorg. Några år senare fick systrarna Moberg också möjlighet att öppna en kindergarten som var ämnad för arbetarbarn. Det var första gången som mindre välbärgade familjer fick möjlighet att ha sina barn på en kindergarten.

År 1935 släppte socialisten Alva Myrdal boken *Stadsbarn*.³ I den argumenterade hon för en liknande småbarnsinstitution som systrarna Moberg, en så kallad storbarnskammare, i vilken det var tänkt att väva samman del- och heltidsomsorg. Till skillnad från barnträdgårdarna, som riktade sig till mer välbärgade familjer, var målet att göra denna sorts barnomsorg tillgänglig för alla samhällsklasser.

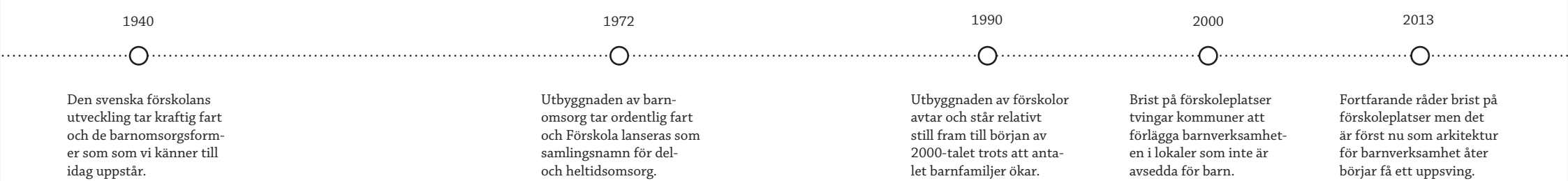

Förskolans utveckling i Sverige

Alva Myrdal⁴ och hennes argumentation i boken *Stadsbarn* kom att få stor inverkan i den svenska förskolans utveckling som tog kraftig fart under 1930- och 1940-talet. Under den perioden uppstod de barnomsorgsformer som dagens föräldrar ser som en självklar del av ett modernt samhälle. År 1972 valde man att lansera Förskola som det officiella samlingsnamnet för både del- och heldagsomsorg. Detta för att markera den pedagogiska grunden för verksamheten.

Utbyggnaden av barnsomsorg tog ordentlig fart i början av 1970-talet och fortsatte kraftigt under hela 1980-talet. Detta i takt med att kvinnor i allt större utsträckning började förvärvsarbeta. År 1985 fattade riksdagen principbeslutet *Förskola för alla barn*.⁵ Beslutet var ett stort erkännande av förskolan och innebar en rätt för alla barn att delta i en organiserad förskoleverksamhet. Under 1990-talet avtog dock utbyggnaden av förskolor trots att antalet barnfamiljer ökade. Utbyggnaden stod relativt still fram till början av 2000-talet.

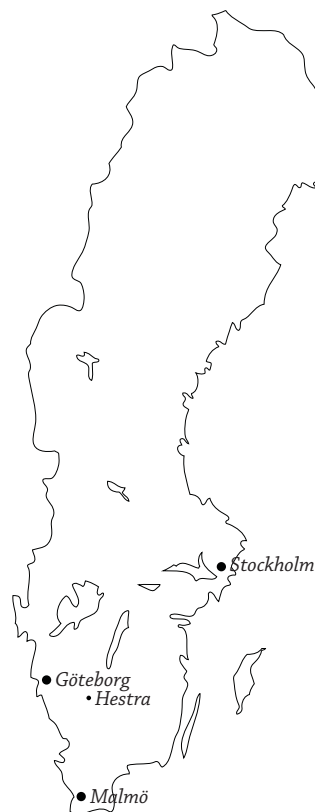
Idag råder stor platsbrist på förskolor runt om i landet. Istället för att planera för nya förskolor och följa barnverksamhetens utveckling försöker många kommuner hitta alternativa lösningar för att råda bot på de problem som förskolor tacklas med idag. Dessa lösningar innebär ofta att förskoleverksamheten förläggs i byggnader och lokaler som från början inte var avsedda för barn och pedagoger. Det är först nu under de senaste åren som vi ser att arkitektur för barnverksamhet åter börjar få ett uppsving.

Mitt i södra Sverige

Stationssamhället Hestra⁶ grundlades 1903 i samband med att järnvägen drogs genom Hylteåns dalgång. Under de första årtiondena växte orten på båda sidor om järnvägen med bostadshus och pensionat. Fram till andra världskriget var turismen, industrin och järnvägen drivande krafter bakom Hestras expansion. Idag kännetecknas orten främst av sitt rika natur- och friluftsliv och sin väl etablerade industri.

Unikt för Hestra är Isabergsområdet med golfbana, skidanläggning och vildmark. De flesta bor i villor och ortens näringsliv domineras av två större industrier inom metall- respektive träbranschen. Av de ursprungliga industrierna finns fortfarande många kvar på orten. Hestra Inredningar AB, Isaberg Rapid AB och Hestra Handsken AB har anor från de första decennierna på seklet.

En del av Gislaveds Kommun

Hestra är beläget i norra delen av Gislaveds kommun⁷ i västra Småland. Den kulturella industrikommunen tillhör Jönköpings län och består av åtta tätorter som var och en har sina unika egenskaper. Naturgeografiskt tillhör kommunen *Sydsvenska höglandet och Smålandsterrängens myrrika västsida* och domineras av skogar, sjöar och mossar. Näringslivet i kommunen präglas till stor del av industri, även om skogsbruket är en av de större näringsgrenarna.

Hestra är kommunens turistort belägen i en storslagen natur med tillgång till bergstoppar, sjöar och skog. Det pågår ett kontinuerligt arbete med att utveckla och förstärka ortens turistnäring. Kommunens främsta intentioner för Hestra är att orten skall utvecklas mot ett ekologiskt hållbart samhälle.

Namnet Hestra härstammar från järnåldern eller tidig medeltid. Det kommer troligtvis av ordet "heester" som betyder skog eller möjligen bokskog.

När järnvägen drogs genom Hestra 1903 behövdes naturligtvis en station som blev Hestra samhälles första hus och står kvar än idag.

Hestras första bostadshus med fyra lägenheter byggdes 1903 av Svenning Johansson från Rosbäcksängen. Här bosatte han sig med sin familj.

Kyrkbyn, som ligger söder om dagens samhälle, var tidigare socknens centrum. Här finns träkyrkan från 1753 och skolutbyggnaden från 1867.

Före sekelskiftet började Natanael Petersson i mindre skala med tillverkning av snickerier. Hestra Inredningar AB är verksamma än idag.

Vid Hylteån den 19 maj år 1920 höll Svenningsson på att falla i ån, vilket fick till följd att han av rädslan tappade sina löständer.

Torsdagen den 3 februari 1938 bildades Hestra Skid & Sportklubb på Harrys konditori i Hestra. Sedan dess har Isaberg varit en stor attraktion.

År 1944 skulle Kroksjöbadet frigöras från skog och stubbar för att få en fin gräsmatta för behaglig avkoppling, men också för andra aktiviteter.

En betydelsefull mötesplats i Hestra är Medborgarhuset från 1962. Här träffas Hestras många föreningar som aktivt deltar i samhällets utveckling.

Kroksjön

Hylteån

Agnsjön

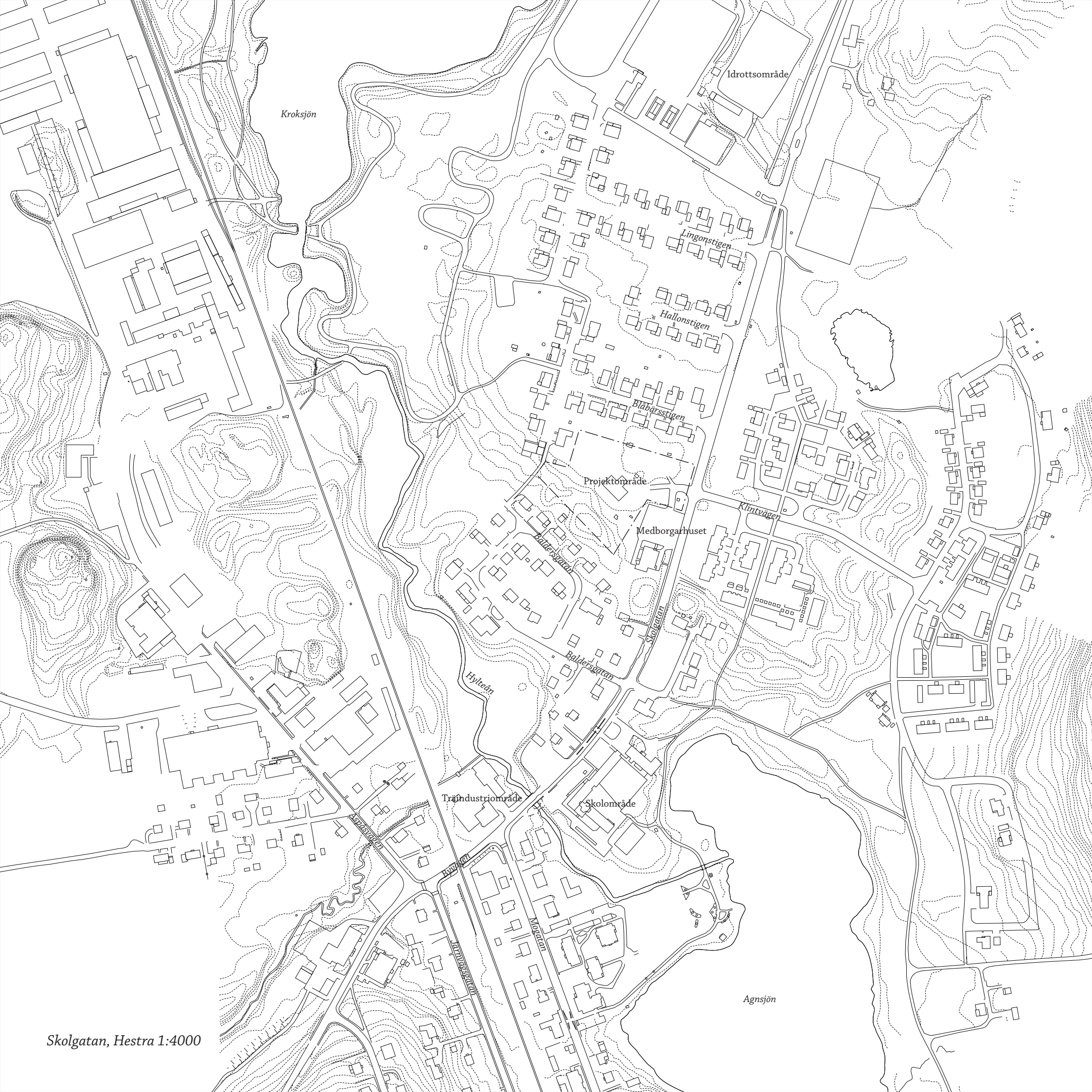
Hestra C

Isaberg

Algutstorpasjön

Hestra, Gislaveds kommun

Arkitektoniska stilar och uttryck längs Skolgatan

Den successiva utbyggnaden av Hestra⁸ har satt sin prägel på samhället. Mångfalden av arkitektoniska stilar och uttryck bildar en kulturhistoriskt intressant tätort vars identitet just ligger i stilblandningarna. Längs Skolgatan finns allt från tidig träindustribebyggelse från 1930-talet till radhusbebyggelse från mitten av 1980-talet.

Hestra träindustriförening uppförde omkring 1935 en röd träbyggnad för tillverkning av träräfsor och träskåp. Verksamheten utvecklades senare till att även innefatta arbetshandskar. Så småningom bytte företaget namn till Hestra Handsken AB. Den röda träbyggnaden, i korsningen Bygatan - Mogatan - Skolgatan, är typisk för sin tid. De flesta av ortens företag startade sin verksamhet i liknande byggnader. Byggnaden är idag den sista i sitt slag i Hestra, vilket gör att den har ett historiskt och miljömässigt värde. Den är också av relativt god teknisk kvalitet varför den är värd att bevara. På fastigheten finns även ett antal andra byggnader från 1950-talet och framåt som skapar en helhet som beskriver olika byggnadstyper för industriändamål från olika tidsperioder.

Hestras skolområde finns i början av Skolgatan. Isabergskolan ligger i ett naturskönt område där både Hylteån och Agnsjön gränsar till skolgården. Skolgatan kantas i övrigt av bevarad skog och höga tallar som fungerar som en slags grön zon mellan bostadsbebyggelsen och gatan. Bostadsbebyggelsen längs Skolgatan utgörs främst av villor från början av 1960-talet och mitten av 1970-talet samt radhus från mitten av 1980-talet. År 1962 uppfördes också Medborgarhuset utmed Skolgatan i samband med bostadsbebyggelsen och är än idag en betydelsefull mötesplats i Hestra. Huset ägs av Medborgarföreningen och drivs tillsammans med Hestras idrottsförening, Hestra SSK. Föreningens idrottsområde, Isamon, ligger norrut längs Skolgatan, där kommunen planerar för ytterligare förtätning av bostäder i framtiden.

Träindustri

Natur

Bostadsbebyggelse

Förskolor i Hestra

Hestra har idag sammanlagt två förskolor, Jutabäcken och Solkullen. Kommunens intention är att göra en sammanslagning av förskolorna i nya lokaler. Därför avser kommunen att uppföra en ny förskola på den plats där Solkullens Förskola ligger idag.

Solkullens Förskola byggdes 1972 men kom att renoveras 1990, både interiört och exteriört. Förskolan har idag 35 barn sammanlagt i åldrarna 1-5 år, samt 6 pedagoger anställda på heltid. Samspel i leken är en viktig utgångspunkt för Solkullen som har en väl tilltagen och varierande gård med gräsyta, skogsbacke och asfalt. Förutom lekredskap, gungor och sandlåda finns även fruktträd, ett vindskydd, trädgårdsland och kompost.

Jutabäckens Förskola är en lägenhetsförskola med fyra sammanslagna lägenheter som byggts om till väl fungerande lokaler. Förskolan ligger i ett bostadsområde med marklägenheter där gården är inhägnad och har stor sandlåda, klätterställning, gungor och rutschkana. Förskolan har idag 21 barn i åldrarna 1-5 år, samt 4 pedagoger. Förskolans fokus är en utvecklande utomhusmiljö där verksamheten förläggs till stor del utomhus. Det innebär bland annat att många måltider äts ute i skogen, att de små barnen sover utomhus och att närheten till naturen utnyttjas så mycket som möjligt.

Solkullens Förskola

- Samspel i leken

35 barn
6 pedagoger

Jutabäckens Förskola

- Utvecklande utomhusmiljö

21 barn
4 pedagoger

Utforska arkitektur för barn

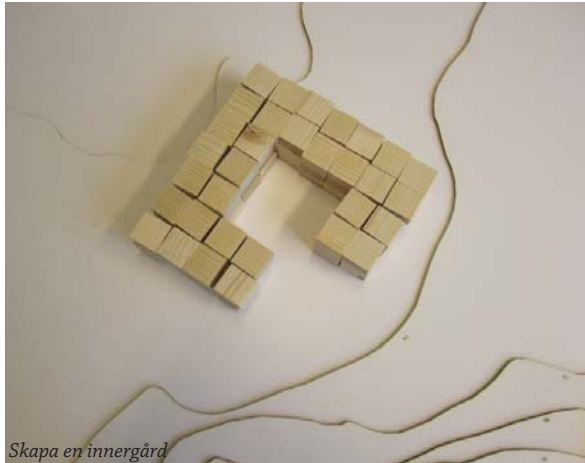
Startpunkten i vår process utgörs främst av intensiva läsperioder, flera studiebesök och intervjuer. För att få en förståelse för ämnet och verksamheten förskola har vi studerat litteratur som berör förskolans historia och utveckling, arkitektur för barn, olika typer av pedagogik, barnpsykologi och filosofi. Inspiration har vi hämtat från både existerande och planerade arkitekturprojekt, besök på förskolor och intervjuer med barn och pedagoger.

Tidigt i processen har vi besökt Hestra och Gislaveds kommun, där vi också kommit i kontakt med den befintliga förskolan Solkullen, barnen och pedagogerna. De ser positivt på kommunens planer på en ny förskola i Hestra och poängterar vikten av flexibilitet, fria lektytor och kontakt med naturen i en förskola ämnad för samtliga 1-5 åringar i Hestra. Efter besöket har vi byggt fysiska landskapsmodeller i skala 1:400 och 1:200 för att känna in platsen och dess omgivning ytterligare. Vi har också undersökt projektområdet, programmet och förskolans möjligheter i enkla workshops.

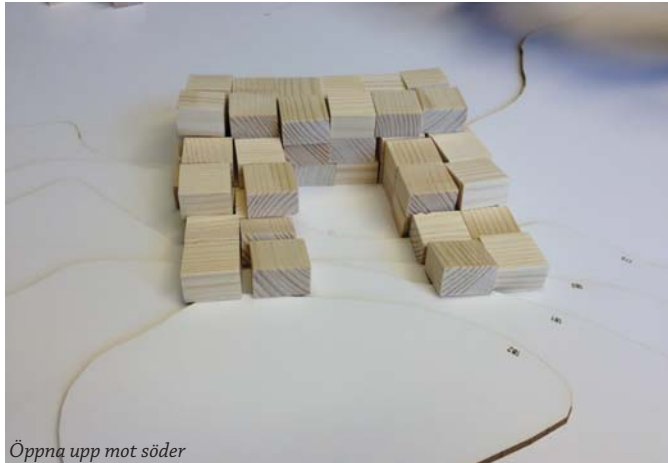
Med en *Research by Design* metod har vi undersökt arkitektoniska kvaliteter och utforskat arkitektur för barn i fysiska modeller, enkla workshops och skisser. Metoden har hjälpt oss att arbeta fram ett inspirerande förslag och utgör en viktig del i vår kreativa process. Den har också gett oss en större förståelse för programmet, skalan och rumssambanden. I förslaget har vi tagit stor hänsyn till kommunens önskemål om en flexibel förskola som kan anpassas efter framtida behov. Samtidigt har vi utvecklat projektet utifrån våra egna tankar och idéer, inspirerande litteratur, referensprojekt och intervjuer.

Platsen och dess förutsättningar

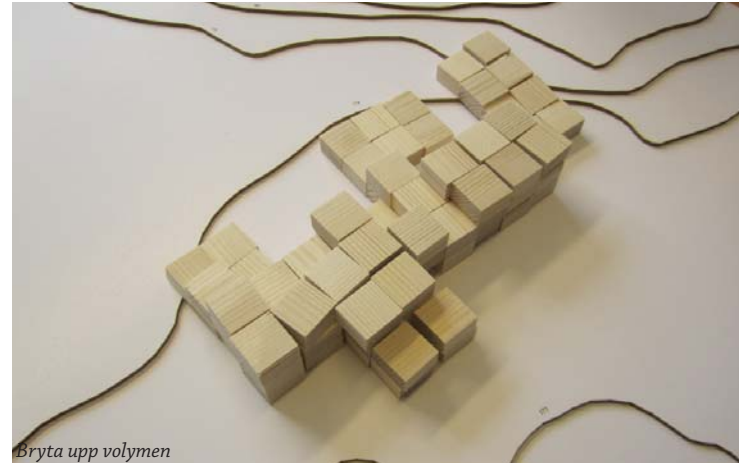
I en landskapsmodell i skala 1:200 har vi försökt att lära känna platsen och dess förutsättningar. Vi har gjort flera workshops med hjälp av små klossar som representerar projektets skala. I startskedet formade vi en innergård som vi sedan öppnade upp mot söder. Detta talade dock emot vår vision om en förskola som öppnar sig helt mot naturen. En innergård skulle istället innebära en mer sluten volym som vänder sig bort från skogen. Därför valde vi att i nästa workshop bryta upp skalan och arbeta med en långsmal volym som hela tiden samtalar med naturen. Vi försökte vände volymen mot parken i norr genom att följa höjdkurvorna i söder och klättra upp mot skogsbacken. Vi insåg dock snart att den bästa platsen på tomten är skogsbacken i söder och gläntan som den ramar in tillsammans med parken. I den sista workshopen placerade vi därför programmet i norr längs med parken. På så sätt har vi riktat oss mot skogen genom en långsmal volym som samtidigt följer stadsmönstret. En placering i norr mot parken känns naturlig då den tillsammans med skogsbacken ramar in gläntan och på så sätt samtalar med naturen.

Skapa en innergård

Öppna upp mot söder

Bryta upp volymen

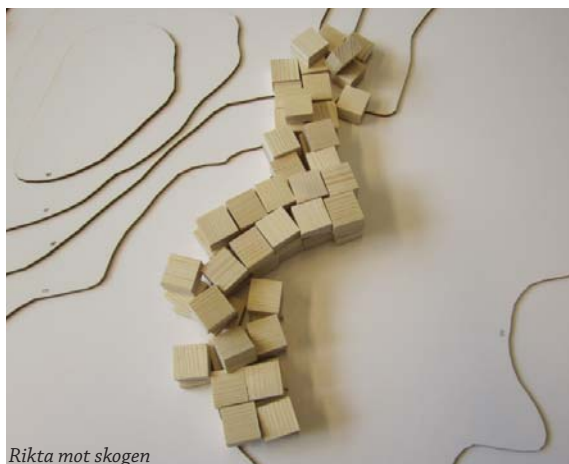
Vända mot parken

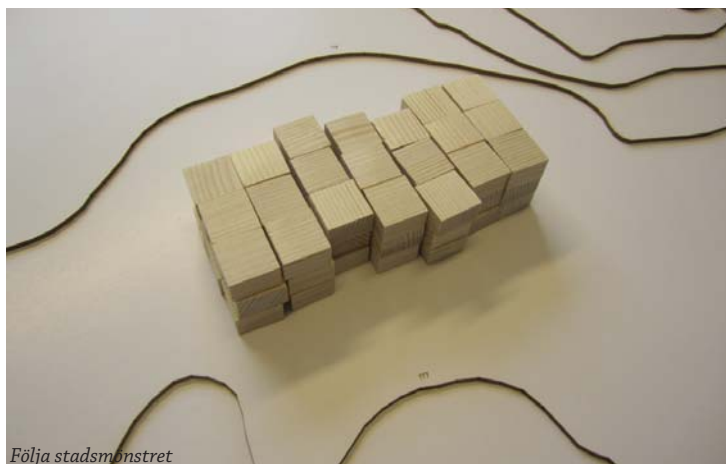
Klättra upp mot skogsbacken

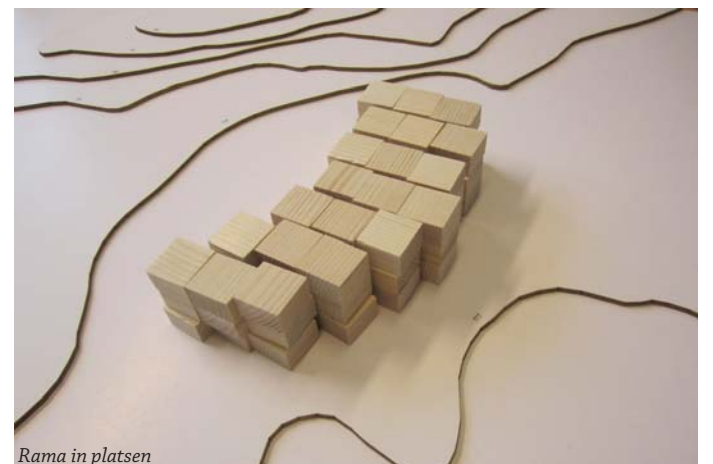
Svepa längs höjdkurvorna

Rikta mot skogen

Följa stadsmönstret

Rama in platsen

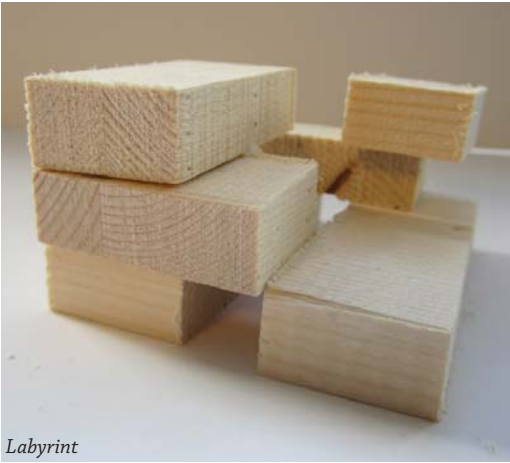

Trä på väggarna

Mjuka golv

Labyrint

Högt, högt upp

Rum i rummet

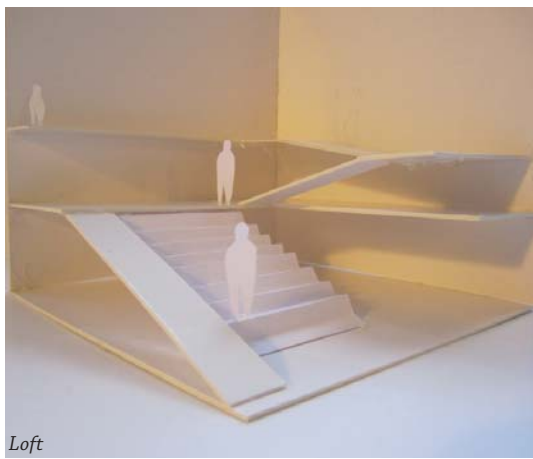
Måla på väggarna

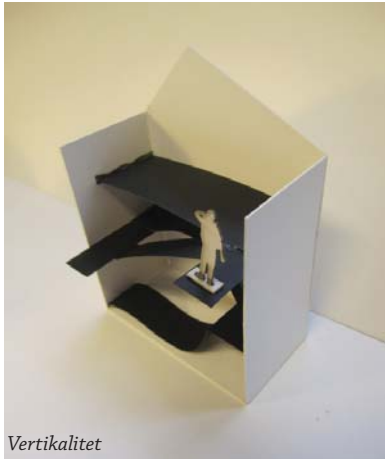
Brokighet

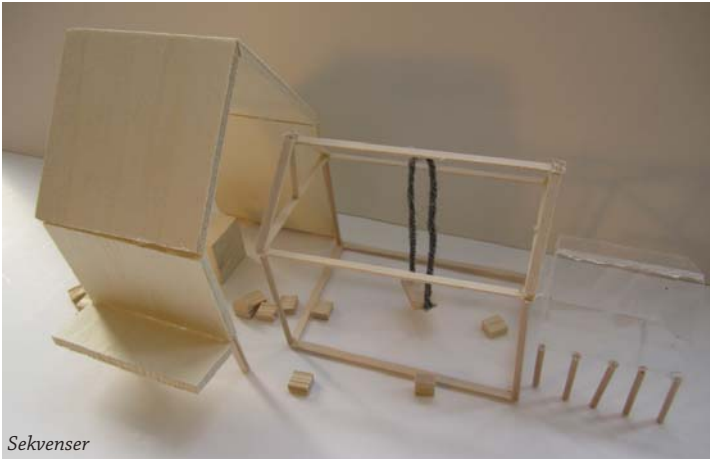
Funktionsvägg

Loft

Vertikalitet

Sekvenser

Visuell kontakt

Upplevelserik miljö

I en tidig workshop har vi arbetat kravlöst och skallöst, vilket innebär att vi inte har förhållit oss till någon specifik skala eller några specifika krav. Vi har utforskat arkitektur för barn utifrån de intervjuer vi gjort med pedagoger och barn, den litteratur vi studerat och de studiebesök och referensprojekt vi inspirerats av. Vi har gjort workshops kring olika ord såsom sekvens, rytm, materialitet, taktilitet, rum i rummet, vertikalitet, riktning, loft, ramp, trappa och funktionsvägg. Vi har försökt att skapa stimulerande och upplevelserika miljöer och situationer för barn, där de uppmuntras till rörelse och aktivitet, där de utmanas kroppsligt och motoriskt men också där de får vara självständiga i sin lek och på så sätt bli mer medvetna om sin egen kropp och utveckling.

Mellan inne och ute

I en annan workshop har vi arbetat med förhållandet mellan inne och ute och rummet där emellan. Utomhusleken och utomhusmiljön är lika viktig i förskoleverksamheten som inomhusmiljön. Därför är det viktigt att skapa mjuka övergångar mellan inne och ute och göra utomhusmiljön tillgänglig och intressant för barn. Vi har utforskat olika sätt att öppna upp fasaden, skapa utblickar och bryta upp skalet. Vi har gjort workshops kring ord såsom siktlinjer, riktningar, utblickar, trätrall, transparens och mellanzoner. I och med att tomten ligger i stark anknytning till skogen har det varit viktigt för oss att arbeta med naturen och försöka ta in den i byggnanden. Det har också varit viktigt att låta verksamheten fortsätta ut i naturen så att skogen blir en naturlig del av förskolan.

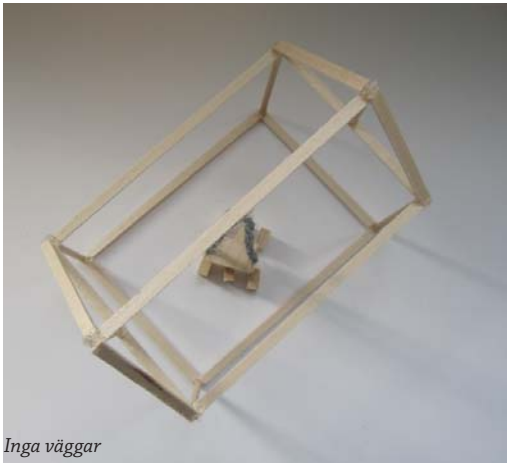

Stämning

Utblickar

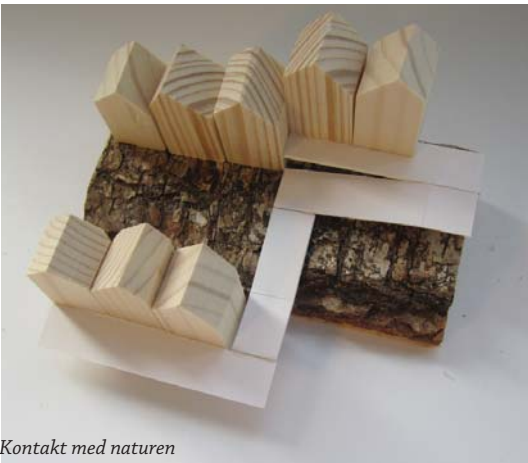
Inga väggar

Öppna upp

Promenad

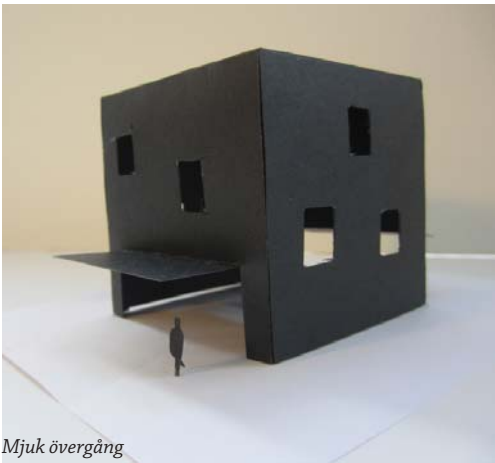
Kontakt med naturen

Rama in

Riktningar

Mjuk övergång

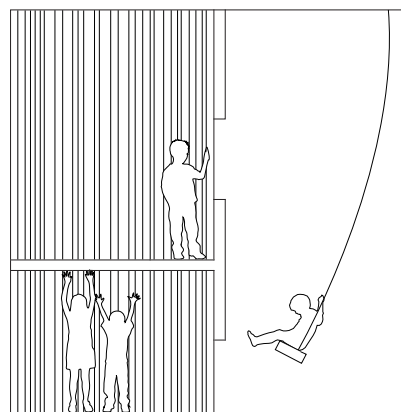
Verksamheten flyttar ut

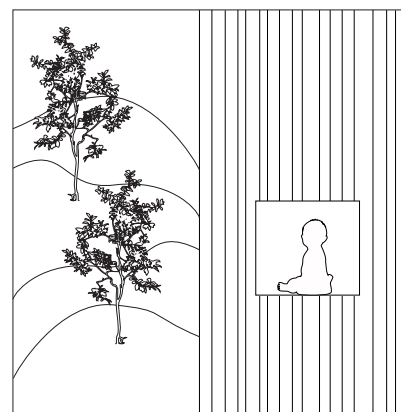
Siktlinjer

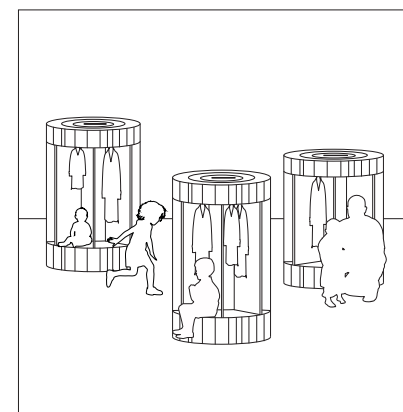
Lek i hyllan

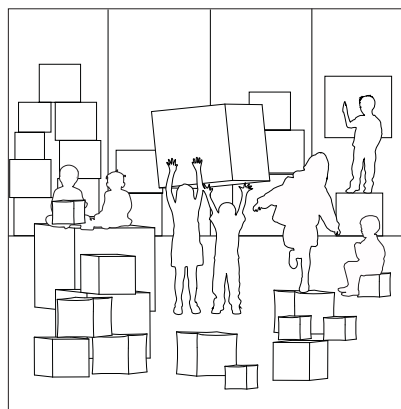
Olika rumshöjder

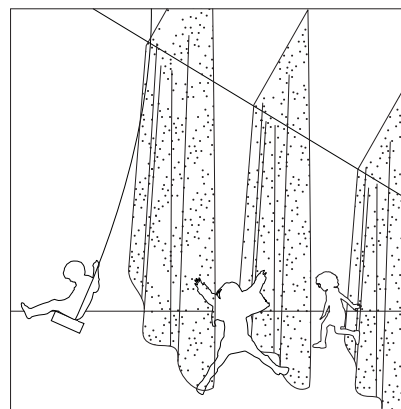
Utblickar mot naturen

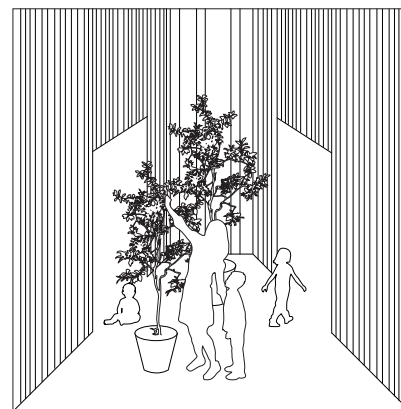
Kläder i stubbar

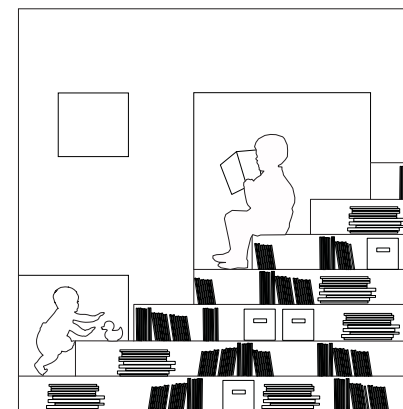
Abstrakt lek

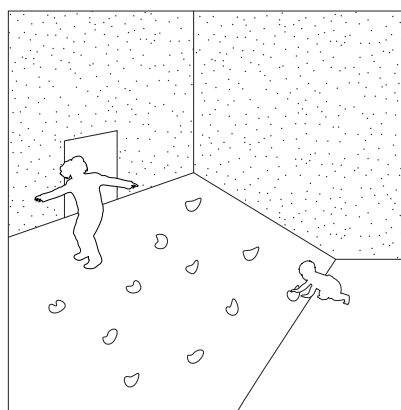
Hänger i taket

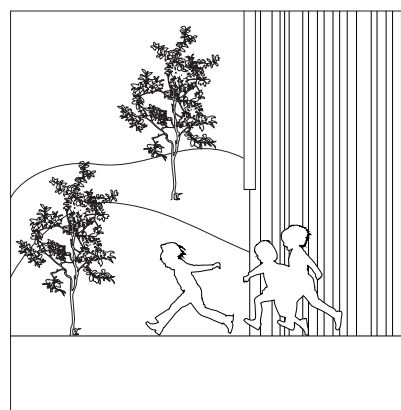
Ta in skogen

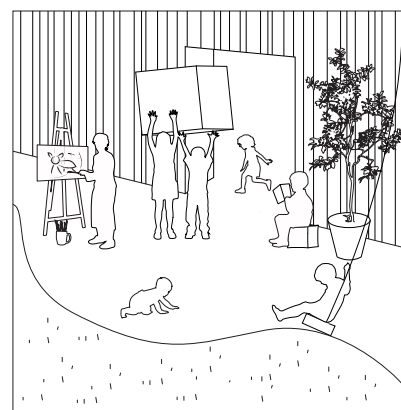
Sitta, gå och förvara

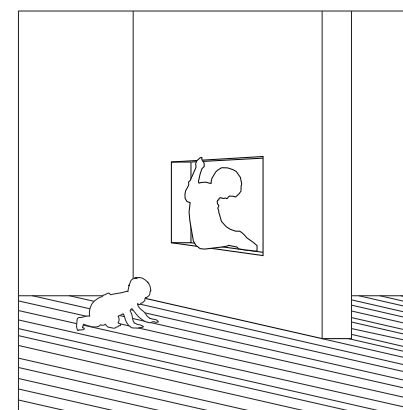
Utmana kroppen

Öppna upp

Leken flyttar ut

Under, över och igenom

Barns uppfattning av rum

Arkitektur är människans främsta instrument att relatera till tid och rum. Detta är någonting som den finska arkitekten Juhani Pallasmaa tar upp i sin bok, *The eyes of the skin*,⁹ där han redogör för relationen mellan arkitektur och människans sinnen. Arkitektur upplevs inte bara visuellt men också kroppsligt, där den sensoriska och motoriska förmågan är avgörande för hur människan uppfattar och upplever rum, i synnerhet barn. Enligt Pallasmaa är kroppen källan till rumslig erfarenhet, varför människan endast kan förstå rum utifrån sina egna sinneserfarenheter. Liksom Pallasmaa argumenterar också den franska filosofen Maurice Merleau-Ponty¹⁰ starkt för integrationen av sinnena, och betonar kroppen som den främsta källan till förståelsen av rumslighet. Under ett seminarie på Chalmers Tekniska Högskola i Göteborg talar filosofen Helena Dahlberg¹¹ om vikten av kropp och förklarar att barn förstår rum utifrån den egna kroppens rumslighet och rörlighet. Vidare beskriver Mark Dudek i sin bok, *Children's space*,¹² hur barn uppfattar rum trots bristande rumslig erfarenhet. Enligt Dudek utgår barn från den egna kroppens förmåga när de försöker förstå rum, där kroppslig rörelse är ett grundläggande sätt för barn att utforska rumslighet. När jag upp dit? Får jag plats där under? Vad händer om jag hoppar ner här?

Motorisk utveckling och rumslig medvetenhet

I en annan bok, *Kindergarten Architecture*,¹³ betonar Dudek vikten av att skapa rum som inte bara är funktionella men som också stödjer barns lärande och utvecklar deras rumsliga och kroppsliga medvetenhet. Alla barn söker efter att utforska och förstå rum som ett första svar på förverkligandet av sin egen självständighet. Därför är det viktigt att i förskolan skapa rum för barns rörelse och aktivitet, där barn får möjlighet att utveckla sin motorik, testa sin balans och lära känna sin egen kropp. Hilding Sjöden skriver i sin bok, *Somliga är små...*,¹⁴ att all utveckling kräver möjlighet till aktivitet och stimulans från omgivningen, där den motoriska utvecklingsaspekten inte är något undantag. En miljö som tillåter och erbjuder varierande slag av motoriska aktiviteter utgör därför den bästa grunden för en god rörelseutveckling hos barn. I boken, *Playing and Learning Outdoors*,¹⁵ skriver J. White att barn förstår sin omvärld genom rörelse och aktivitet.

*Young children have a particular way of interacting with their world and of learning about and from it. They interact and learn through movement and doing, involving their whole body and using it to find out and to express. They take in information through all their senses.*¹⁶

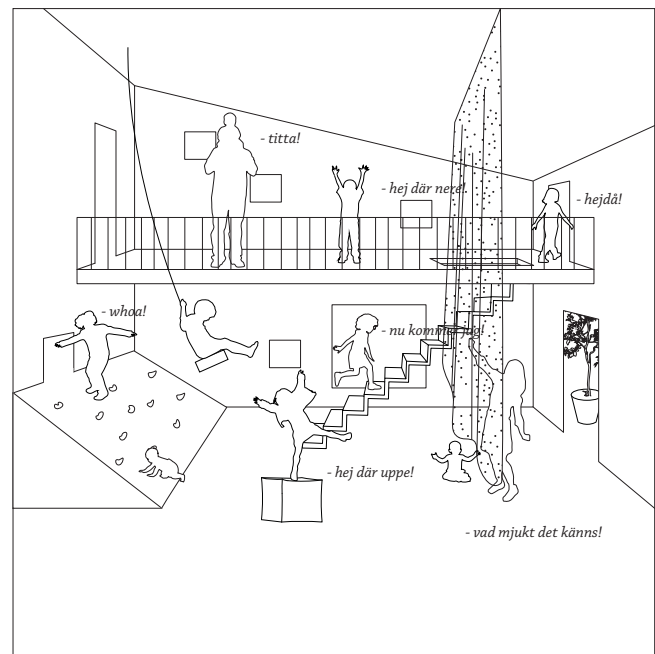
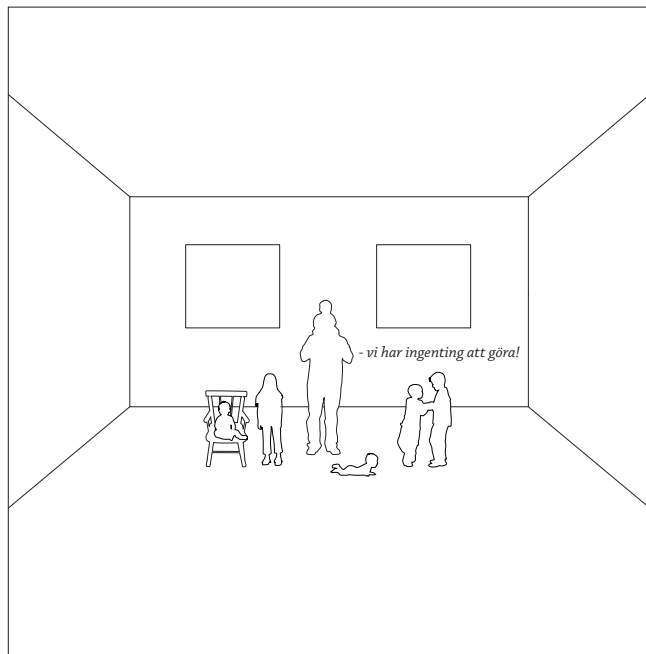
Leken, kreativiteten och det lustfyllda lärandet

Enligt den svenska läroplanen för förskolan¹⁷ skall verksamheten bidra till att barn utvecklar en förståelse för sig själva och sin omvärld. Verksamheten skall främja leken, kreativiteten och det lustfyllda lärandet samt ta till vara och stärka barnets intresse för att lära och erövra nya erfarenheter, kunskaper och färdigheter. Förskolan skall inspirera barn till att utforska världen och sträva efter att varje barn utvecklar självständighet och tillit till sin egen förmåga. Detta i en öppen och trygg miljö som samtidigt utmanar och lockar till lek.

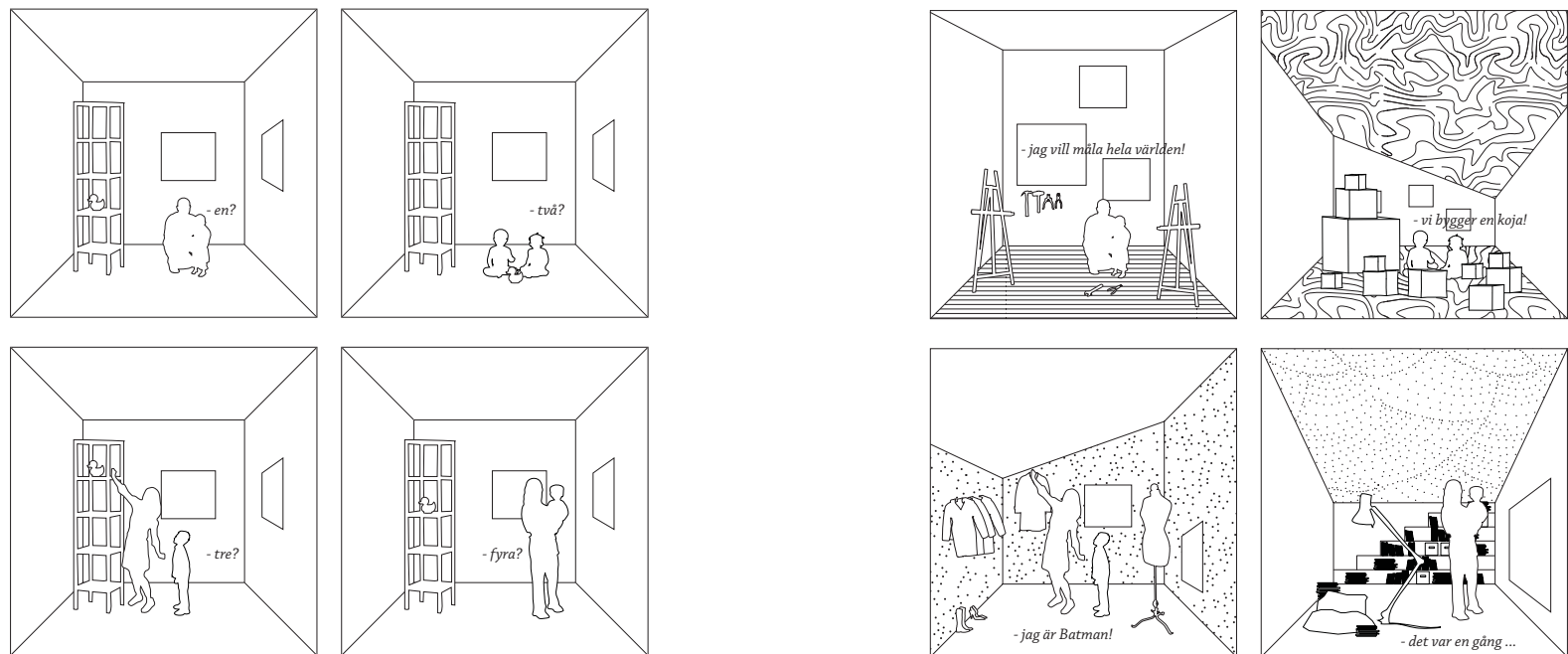
Det är främst pedagogernas ansvar att uppfylla de mål och följa de riktlinjer som finns för förskoleverksamheten, dock har under senare år även rummets betydelse för barns utveckling lyfts fram. I en temaserie från tidningen *Förskolan*¹⁸ diskuterar Birgitta Kennedy, pedagog vid Trollets förskola i Kalmar, förskolans pedagogiska rum med plats för alla sinnen. Hon poängterar att rummet, ur ett pedagogiskt perspektiv, spelar en lika stor roll för barns utveckling som pedagogerna själva.

Rummet som den tredje pedagogen

I förskolan ser pedagogerna till varje barns möjligheter och engagera sig i samspelet med både det enskilda barnet och barngruppen. Barnen uppmärksammar och lär av varandra och utgör tillsammans med pedagogerna förskolans grundläggande pedagogik. Utöver pedagogerna och barnen själva tror vi att rummet kan ses som den tredje pedagogen, med ett minst lika stort inflytande på barns utveckling och lärande. Vi tror att rummet kan bidra till att stödja barns utveckling. Som den tredje pedagogen tror vi att rummet kan främja barns spontana lek, uppmuntra deras kreativa sinne och utveckla deras rumsliga och kroppsliga medvetenhet. Elisabeth Nordin-Hultman,¹⁹ psykolog och universitetsadjunkt i psykologi och pedagogik vid lärarhögskolan i Stockholm, skriver att rummet och miljön blir viktig när vi inser att barn har meningsfulla relationer till den fysiska världen. Hon menar att barn också har en relation till tingen och materialen, inte bara till pedagogerna och varandra. Att arbeta med rummet som den tredje pedagogen handlar därför om att leva sig in i barnens värld och fundera över vad som gör ett rum pedagogiskt ur deras perspektiv. Hur vi utformar miljön avgör nämligen vad som kan ske i rummet, men också vad som inte kan ske.

Barn utvecklar sin kroppsliga och rumsliga medvetenhet

Barn upplever olika stämningar i olika rum

Det pedagogiska rummets betydelse för barns utveckling

I ett temanummer av tidningen *Förskolan*,²⁰ skriver Psykologen Elisabeth Nordin Hultman om tid och rum för lärande. Hon beskriver förskolan som en miljö där uppgifter, innehåll och barn får rätta sig efter den kronologiska tiden, där det ofta glöms bort att barns utveckling och läroprocesser styrs av mer än bara klockan. Hon menar att förskolans fysiska miljö har en stor betydelse för barns utveckling, där barn hela tiden ställs i relation till rummet.

*Med ett språk mäktigare än ordet kommunicerar det pedagogiska rummet till barnet vad ett barn är i just detta rum - hur det ska vara, vad det ska göra.*²¹

Elisabeth granskar den svenska förskolan och förklarar kritiskt hur strikt dagsprogrammet egentligen är inrutat, och att barns tillgång till material är mycket begränsat. Elisabeth understryker att barn kopplar ihop de rum som har en riklig utrustning eller mycket material med möjligheter till meningsfullt handlande. Materialet och utrustningen signalerar till barn att där finns mycket att ta reda på, meningsfulla saker att göra och möjligheter att utforska och upptäcka. Rum med dominans av bord och stolar och med en i övrigt föga utmanande utrustning signalerar däremot uppgiften att sitta still, skriver Elisabeth utifrån en undersökning av hur yngre barn uppfattar miljön i sin förskola. Elisabeth kopplar ihop lärande med handlingar och funderar över vad barn gör när de lär, vad det är för aktivitet. Med ett sådant synsätt blir lärande en aktivitet som sker i rummet där själva läroprocessen är en del av allt som finns runtomkring. Vill vi ha aktiva barn, måste vi ha aktiva miljöer. Det Elisabeth Nordin Hultman vill betona är att organisationen av tid och rum för lärande inte bara är ramfaktorer utan också i sig är pedagogik. Det sätt barn får möjlighet att lära på - det sammanhang i vilket lärandet sker - är en del av det de lär.

Lev Vygotskij, en rysk psykolog, har uttalat sig kring tingens språk till barn på ett sätt som vi alla kan förstå: *Saker dikterar för ett barn vad det måste göra: en dörr kräver att bli öppnad och stängd, en trappa att bli klättrad i, en klocka att bli ringd i.*²²

Lek som pedagogiskt redskap

Barns lek betraktas som ett grundläggande område inom förskolepedagogiken, där lek under stor frihet lyfts fram. Bland pedagoger och psykologer har det under senare år alltmer uppmärksammats att barn utvecklas och lär genom lek. Detta är någonting som Ole Fredrik Lillemyr tar upp i boken *Lek - Upplevelse - Lärande*,²³ där han skriver att barn lär känna sig själva och sin omvärld genom lek.

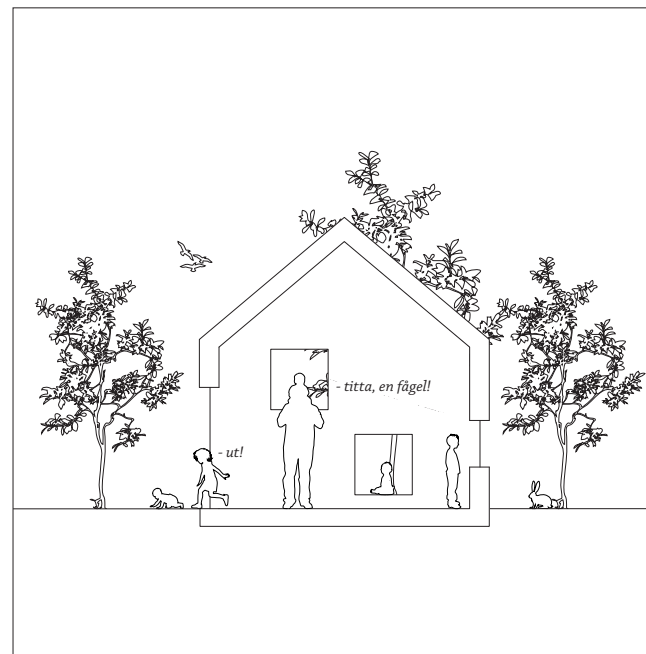
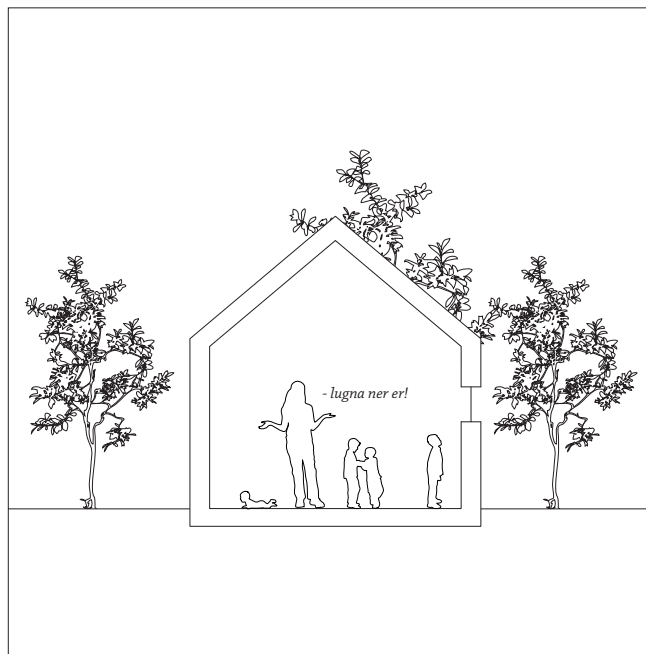
*Lek är fantasi, utforskande, samspel och en naturlig grund för fysiska, sociala och intellektuella utmaningar... Genom leken utvecklar barn språk, begrepp och kommunikativ kompetens, får övning i att bemästra sin kropp och sina motoriska färdigheter, praktiserar samarbete, tränar på att lära sig att följa regler och att i fantasin utforska vad man skall göra i verkligheten.*²⁴

I boken *Barn i rörelse: fysisk aktivitet och lek i förskola och skola*,²⁵ skriver Tora Grindberg och Greta Langlo Jagtoinen att leken låter barn pröva sina fysiska färdigheter och erfara konsekvenserna av de fysiska krafterna och sitt uppträdande mot varandra. De betonar att leken påverkar barn emotionellt och att den utmanar barn intellektuellt, språkligt, socialt och motoriskt.

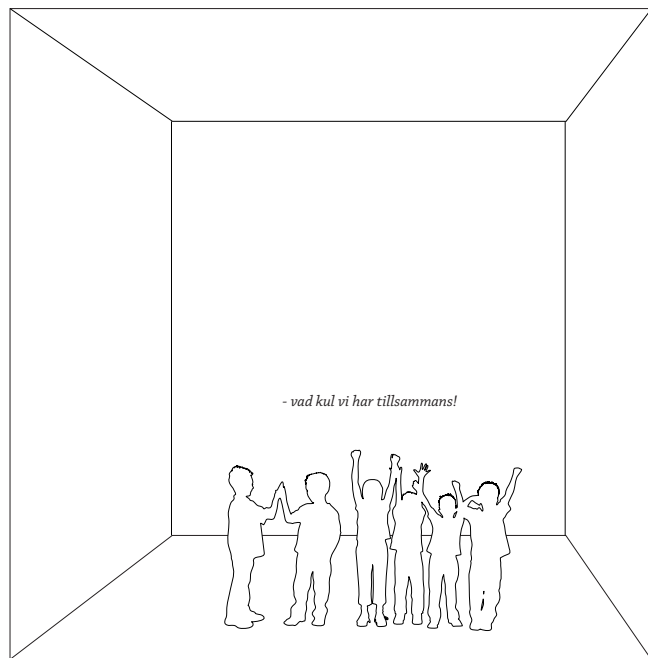
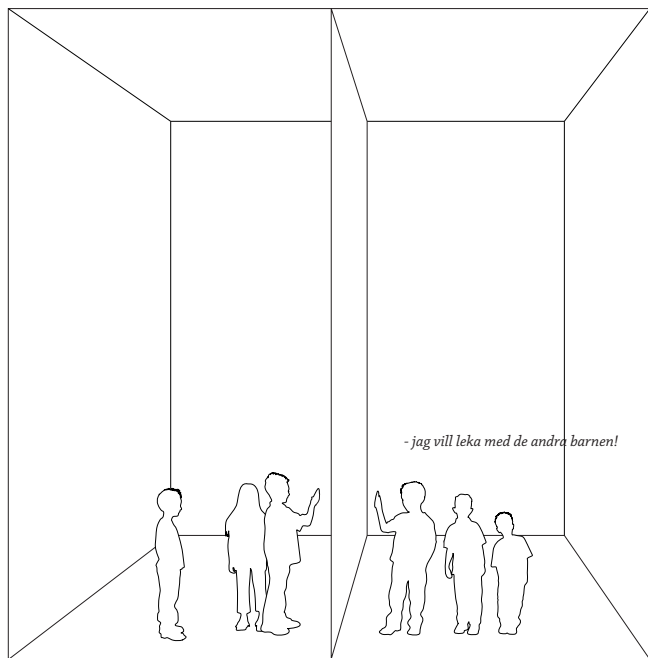
Skapa rum för lek och aktivitet

Vi tror att leken är oersättlig och att barn måste leka för att utveckla sin identitet. Leken är viktig då den har en avgörande betydelse för barns lärande och utveckling men också för att den utgör en naturlig del av barns tillvaro. Vi tror att leken har ett egenvärde och att den har sin egen och specifika upplevelsekvalitet. Den har sina egna möjligheter som inte kan ersättas av någonting annat. Med detta som utgångspunkt blir det naturligt för oss att planera för lek i den nya förskolan för Hestra. För oss handlar det dock inte enbart om att bejaka och planera för lek inomhus men också utomhus. Med en tomt intill skogen finns stora möjligheter att utnyttja utomhusmiljön för barns lek varje dag. I sin bok, *Playing and learning outdoors*,²⁶ beskriver J White vikten av lek utomhus.

*Young children need outdoor play. When given the choice, the outdoors is where most children want to be and play outdoors is what they most want.*²⁷

Starkare koppling till naturen

Inga avdelningar som delar upp barn

Rummet som den tredje pedagogen

En kreativ miljö som stödjer barns utveckling

I samband med att förskolor i Sverige alltmer går från en hemmiljö till en verkstadsmiljö vill vi lösa upp den konventionella förskolan för att på så sätt möjliggöra större kreativitet i hur barn vill leka och därigenom lära och utvecklas. Vi vill ge barn nya förutsättningar att växa och befria dem från den styrande hemvisten. Vi vill ge hela förskolan till varje barn. Genom att arbeta med rummet som den tredje pedagogen, där pedagogerna själva och barnen utgör de övriga två, vill vi med hjälp av olika stämningar i olika rum uppmuntra barn till olika typer av lek och aktivitet. Detta uppnår vi genom att arbeta varierat och medvetet med dagsljusinsläpp, materialitet, taktilitet, rörelsemönster och rumslighet.

Fördelarna med en verkstadsmiljö

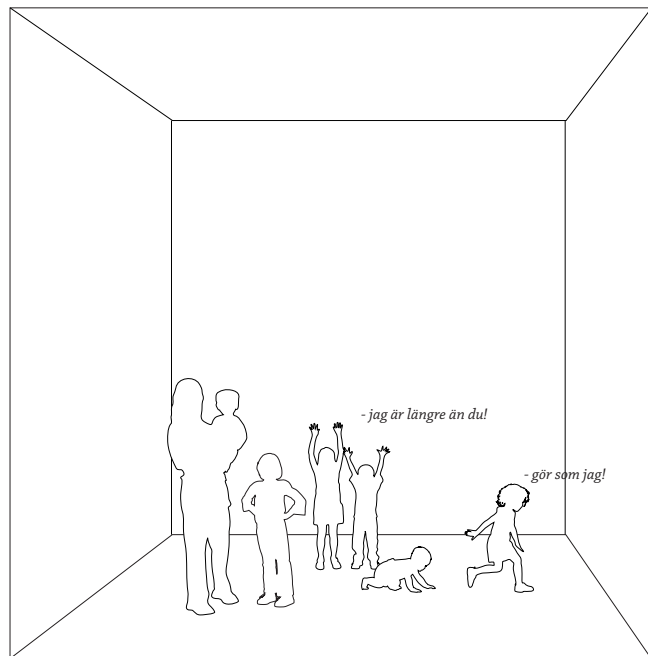
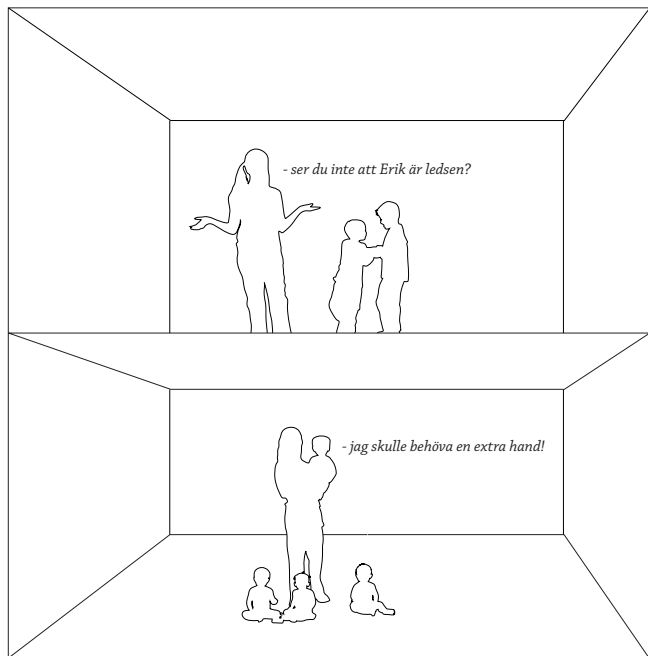
I en förskola där alla rum tillhör alla barn skapas en större frihet för barn att själva välja vad de vill göra. Pedagogerna kan på så sätt erbjuda alla barn sina olika kompetenser och därmed lära känna alla barn bättre. I en miljö där alla känner alla och där barn själva kan välja att delta eller dra sig undan, skapas en större frihet och trygghet. Genom att inte ha några tydliga hemvister eller avdelningar undviker man dessutom en uppdelning av barn. Istället kan de umgås med varandra tvärs över åldrarna. I en intervju med Dzemila Tahirovic,²⁸ pedagog på förskolan *Klätterträdet* i Köpenhamn, diskuterar vi fördelarna med att blanda åldrar. Dzemila förklarar att de stora barnen blir de små barnens förebilder. De lär dem nya lekar och att hålla rätt i penseln samtidigt som de små barnen lär de stora barnen att vara uppmärksamma, tyda ansiktsuttryck och vara mer pedagogiska.

Blockflöjtens förskola i Sjöbo är ett bra exempel på en förskola med en väl fungerande verkstadsmiljö där hela förskolan tillhör alla barn. Sedan personalen gjorde om förskolans tre avdelningar till nio verkstäder får barnen på förskolan själva välja vad de vill göra. Marita, pedagog på Blockflöjtens förskola, skriver i ett temanummer av tidningen *Förskolan*,²⁹ att det rådde en viss osäkerhet bland föräldrarna inför de nya förändringarna. Det rörde sig främst om en oro över att pedagogerna inte skulle hinna se och bekräfta det enskilda barnet. Marita, tillsammans med de övriga pedagogerna på Blockflöjtens förskola är övertygade om att barnen har fått en ny trygghet i att de känner alla pedagogerna nu, där varje pedagog ansvarar för ett visst antal barn och fungerar som en mentor.

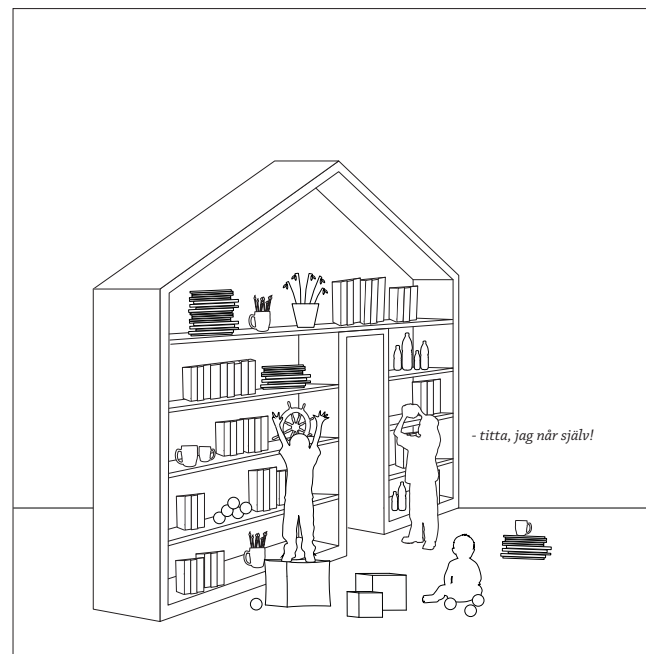
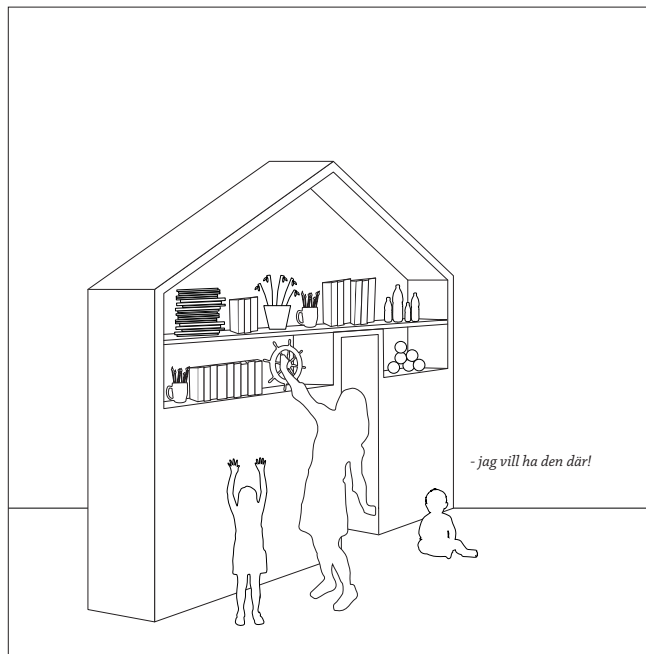
Multipla intelligenser

Teorin om att barn besitter olika typer av intelligenser togs fram 1983 av Howard Gardner, professor i utbildning vid Harvard Universitet. I sin bok *Frames of Mind: The theory of multiple intelligences*³⁰ föreslår han en modell av intelligens som differentierar intelligens i specifika, främst sensoriska “modaliteter”, snarare än att se intelligens som dominerad av en enda allmän förmåga. Gardners teori står i kontrast till den uppfattning som råder idag om att intelligens kan mätas utifrån barns förmåga att skriva, läsa och lösa matematiska uppgifter. Gardner menar att detta synsätt är befängt och har skrivit många böcker kring ämnet sedan 1983. Under åren har han tagit fram åtta olika intelligenser och menar att barn besitter samtliga fast i olika stor utsträckning: *Lingvistisk intelligens* (förmågan att tänka med ord, uttrycka tankar, samtala, läsa och skriva), *logisk-matematisk intelligens* (förmågan att hitta strategier och lösa matematiska och vetenskapliga problem, räkna, sortera, jämföra, göra en sak i taget, ha struktur och ordning), *musikalisk intelligens* (förmågan att uppfatta och använda musik och rytm, att sjunga, spela, rappa och trumma), *visuell-spatial intelligens* (förmågan att tänka i bilder och att uppfatta och skapa bilder, former eller mönster, att rita, måla, minnas bilder och orientera), *taktil-kinestetisk intelligens* (förmågan att använda hela kroppen och händerna, att röra sig, använda konkreta material, spela teater och använda muskelminnet), *naturintelligens* (förmågan att tolka och dra paralleller till naturen, djur, rymden och människokroppen, att sköta om djur och natur, organisera utifrån kategorier och använda naturen för att förstå och lära), *interpersonell intelligens* (förmåga att umgås med andra, att förstå andra och samspela med dem på många olika sätt, att lösa problem tillsammans, diskutera och lära av varandra) och slutligen *intrapersonell intelligens* (förmågan att förstå sina egna känslor och vem man verkligen är, sätta upp mål och arbeta målmedvetet för att nå dem).³¹

Gardner menar att pedagoger bör utforska hur barn lär och utvecklas på bästa sätt och därefter ge barn större möjlighet att mer effektivt ta till sig kunskap utifrån sin typ av intelligens. Med utgångspunkt i de multipla intelligenserna är det viktigt för förskoleverksamheten att ta hänsyn till varje enskilt barns styrka och svaghet och utmana barn i de åtta intelligenserna. En miljö som bejakar samtliga intelligenser är därför av största vikt och någonting som vi inspireras av i vårt förslag till ny förskola i Hestra.

Barn i alla åldrar leker och lär av varandra

Barn får större frihet att utveckla sin självständighet

Barns självständighet i leken

Förskolans pedagogik strävar främst efter att utveckla barns självständighet, tillit till sin egen förmåga och lust att lära.³² Vi vet att barn lär och utvecklas bäst genom lek, därför är det viktigt att ge plats för den fria leken. Vi vill skapa en miljö som stödjer barns spontana lek, uppmuntrar deras kreativa sinne och utmanar deras sätt att lösa olika problem. Detta genom att ge barn större frihet i att själva välja vad de vill göra och när de vill göra det. Som en del i att öka barns självständighet vill vi göra materialet synligt och tillgängligt för barn att hämta själva och lämna tillbaka. Detta ger barn frihet att spontant göra det de vill utan att be om lov och hjälper dem samtidigt att utveckla sin självständighet. I många förskolor idag är inte detta en självklarhet, istället finns allt material i stängda förråd som barn inte har tillgång till. Barn får då be om material som de vill leka med. I sin avhandling skriver psykologen Elisabeth Nordin Hultman³³ att svenska förskolor har en överraskande stark reglering, relativt enahanda material och aktivitetsmöjligheter och förvånansvärt stora krav på barns anpassning och litet utrymme för deras val. I vårt förslag är målet att inte föra rumsliga gränser så starka som de är idag. Därför öppnar vi upp verksamheten och gör material tillgängligt för barn. På så sätt skapar vi en svagare reglering och ger samtidigt mer kontroll över miljön och dess möjligheter till barnen.

Hestras identitet och behovet av flexibilitet

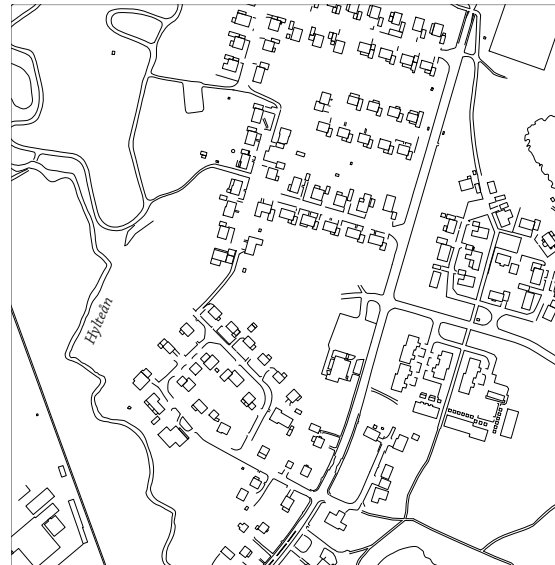
Den nya förskolan i Hestra är en sammanslagning av ortens befintliga förskolor, vilket innebär att Hestra kommer att ha en gemensam förskola för alla barn i framtiden.³⁴ På en liten ort som Hestra är det dock inte ovanligt att antalet barn på förskolorna varierar kraftigt från år till år, därför vill vi skapa en flexibel miljö som fungerar oavsett antalet barn och oavsett pedagogik. Vi tror att det är viktigt att alla barns behov tillgodoses, men också att Hestras identitet bejakas; ett samhälle i skogen med storslagen natur, ett rikt friluftsliv och en gammal trätradition. Vi vill därför i vårt förslag uttrycka Hestras karaktär och samtidigt förstärka kopplingen till skogen och Hylteån. På så sätt blir barn mer uppmärksamma på de kvaliteter som finns på deras hemort.

Förskolan ligger med stark anknytning till Hestras medborgarhus, ett hus som idag används flitigt av Hestras många föreningar. Med det som utgångspunkt och med en tanke om föränderlighet vill vi att Hestras förskola skall vara tillgänglig för allmänheten och kunna användas flexibelt av Hestraborna och dess många föreningar till olika kvällsaktiviteter såsom utställningar, fester eller föräldramöten.

Bebyggelse

Den befintliga förskolan som finns på tomten idag kommer att försvinna i samband med det nya förskoleprojektet. Tomtens omkringliggande omgivning består främst av bostäder i form av villor och radhus. I nära anknytning finns också Hestras medborgarhus.

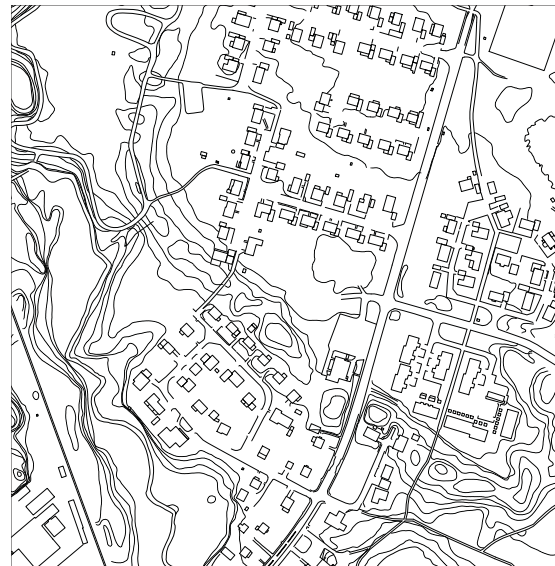
Hylteån

Norr om tomten finns Kroksjön och i söder Agnsjön. Mellan dessa rinner Hylteån till vilken barnen på befintlig förskola promenerar nästan dagligen. Hylteån utgör en naturlig lekplats för barnen men också en barriär mot industriområdet som finns på andra sidan.

Vägar och stråk

Det finns få vägar i Hestra, de två viktigaste är dock Skolgatan och Mogatan. Längs dessa finns nästan all bebyggelse i orten. Längs Skolgatan är hastigheten låg och bilarna väldigt få. Hestraborna går mycket i skogen längs stigar, därför finns det betydligt fler gångstråk.

Höjder

Söder om den befintliga förskolan finns en skogsbacke som idag är en stor tillgång för barnens utomhuslek. Här springer de fritt bland träden, bygger kojor och åker pulka på vintern. Skogsbacken utgör en naturlig gräns mellan bostadsområdet i söder och förskolans lekplats.

Natur

Tomten har tidigare varit en park tillhörande Medborgarhuset men har sedan 70-talet fått ge plats för förskoleverksamheten. Mycket av parken finns dock kvar och tomten är i övrigt omringad av skog i alla riktningar med mycket ljung, lingon- och blåbärsris, mossor och tallar.

Promenad

Skolgatan kopplar tomten till ortens kärna. Hylteån och vattnet leder och lockar Hestraborna till naturen och skogen. Vi ser en stor potential att koppla samman ån och Skolgatan genom en promenad som löper norr om gläntan längs med parken. Promenaden hjälper ytterligare till att rama in gläntan.

Glänta

Skogsbacken i söder och parken i norr skapar en naturlig glänta på tomten. Gläntan är solig och trygg och fungerar som en naturlig lekplats för barnen idag. Vi ser därför en anledning att bevara gläntan och fortsätta att utnyttja den som en naturlig plats för lek och aktivitet.

Placering

En naturlig placering av den nya förskolan är norr om promenaden, så nära parken som möjligt. På så sätt bevaras gläntan och dess rumslighet förtydligas ytterligare, samtidigt som parken och dess natur bevaras. Promenadens riktning mot skogen och Hylteån förstärks, likaså kopplingen till Skolgatan.

Förskoleområde, Hestra - Befintlig förskola 1:1000

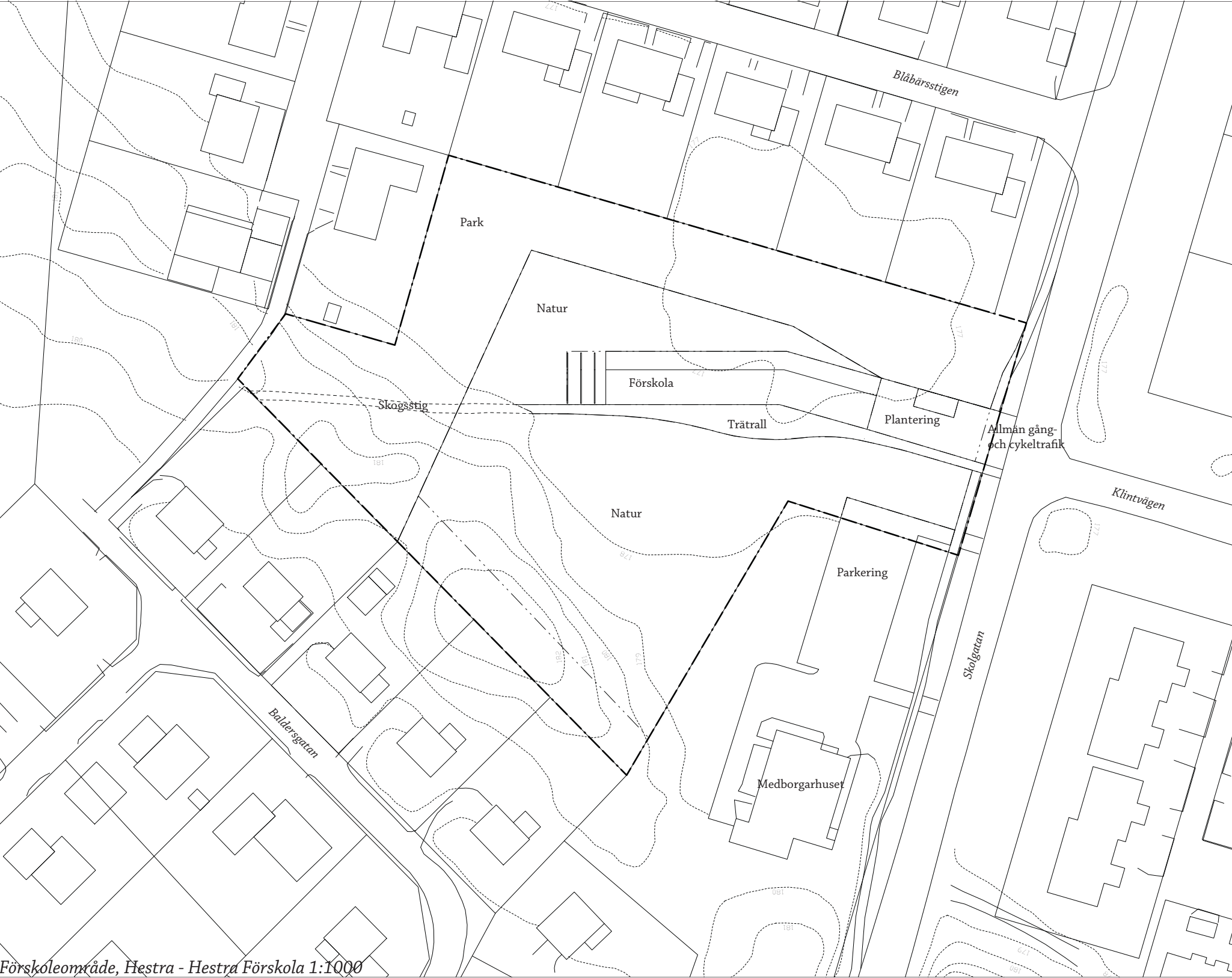
Detaljplan H 17

Solkullens Förskola³⁵ uppfördes första gången år 1972. Den kom senare att byggas om, både interiört och exteriört, år 1990. I samband med ombyggnationen upprättades ny detaljplan för att möjliggöra en eventuell utbyggnad av förskolan. Detaljplanen antogs 1990 av bygg- och miljönämnden i Gislaveds kommun och är fortfarande gällande detaljplan för området.

Kommunens intentioner

Solkullens Förskola kom aldrig att byggas ut i samband med upprättandet av ny detaljplan och idag ser kommunen gärna att man gör ett nybyggnationsförslag. Idag rymmer Solkullen två avdelningar, men kommunens önskan är att den nya förskolan skall rymma fyra till fem avdelningar. Dessa ersätter två avdelningar i befintlig förskola samt två från Jutabäckens Förskola.

Hestra Förskola

Förslaget Hestra Förskola, sammanlagt 900 kvm, har fyra pedagogiska rum för flexibel användning, flera loft för vertikal kommunikation och lek samt vinterträdgårdar för att ta in naturen. Miljön är anpassad för sammanlagt 56 barn och 10 pedagoger men är flexibel nog för framtida förändringar. Längs förskolan löper också en trätrall för att knyta samman Hylteån och Skolgatan.

Relation till omgivningen

År 1962 byggdes Medborgarhuset och området runt omkring var en park för Hestraborna. I samband med utbyggnaden av Solkullens förskola har delar av parken försvunnit. I förslaget Hestra Förskola, ges delar av naturen tillbaka till området och Hestraborna. Kopplingen mellan förskolan, Medborgarhuset och parken förstärks, liksom kopplingen till skogen, Hylteån och Kroksjön.

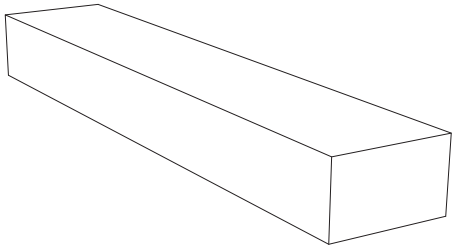

En promenad genom skogens stämningar

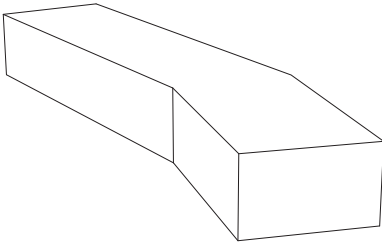
Det första man slås av när man kommer till Hestra är den storslagna naturen, tallarna som reser sig högt bland molnen, kullarna och bergen som hyser in samhället och det klara vattnet i Hylteån och sjöarna. En promenad genom skogen är rik på upplevelser med många olika stämningar, rumsligheter och riktningar. En promenad som Hestraborna går varje dag. En promenad som barnen på förskolorna i Hestra är så bekväma med. Det är deras lekplats, deras springbana och oändliga äventyr. Denna promenad gick vi när vi besökte Hestra. Det var skogens stämningar, rumsligheter och riktningar som gav oss inspiration till den miljö vi ville skapa i den nya förskolan för Hestra. En promenad genom skogens stämningar, från höga tallar till låga snår. Från trygga gläntor till hemliga vrår. Från slingrande stigar till fria siktlinjer där tallarna ger vika och bugar inför Hylteån.

En glänta mellan skogen och Skolgatan

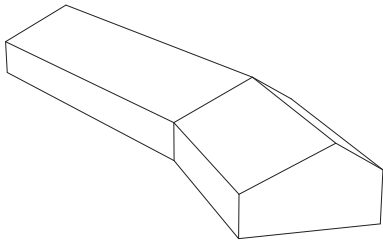
Den nya förskolan kommer att fungera som en naturlig knutpunkt där alla pedagoger och föräldrar träffas och samtalar men också där alla barn träffas och leker med varandra. Hit kanske föräldrar och barn kommer för att leka även när förskolan har stängt? Här firar man kanske kalas eller har föräldramöte en gång i månaden? Tanken är att förskolan med sin omkringliggande miljö skall vara öppen för alla Hestrabor att använda. Intentionen har varit att fånga upp Hestraborna, pedagogerna, föräldrarna och barnen vid Skolgatan och rikta dem mot skogen och Hylteån. Visionen har varit att förstärka riktningen mot skogen och binda samman den med förskoleverksamheten, där utomhusmiljön utgör en lika viktig del av barnens lek som inomhusmiljön. Att knyta samman naturen med förskolan och förtydliga kopplingen däremellan har därför varit en drivande kraft i vår vision kring en gemensam glänta mellan skogen och Skolgatan.

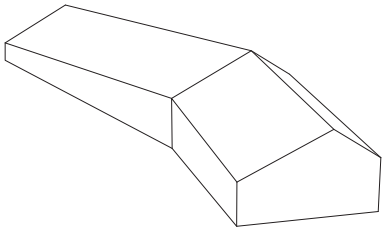
Förskolan ligger i en glänta och riktar sig mot Hylteån. Den tar upp den promenad som barnen går varje dag mellan Skolgatan och skogen.

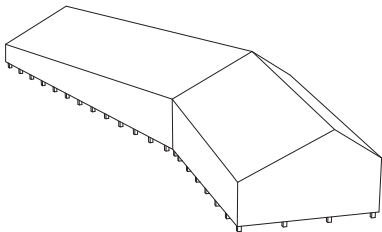
Genom en knäck kommunicerar förskolan både med skogen och Hylteån men också med Skolgatan och det stadsmönster som finns idag.

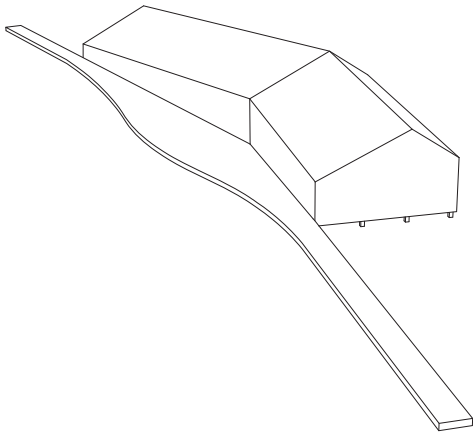
Ett sadeltak samtalar med de omkringliggande husen längs Skolgatan, likaså med den första träindustribyggnaden och Medborgarhuset.

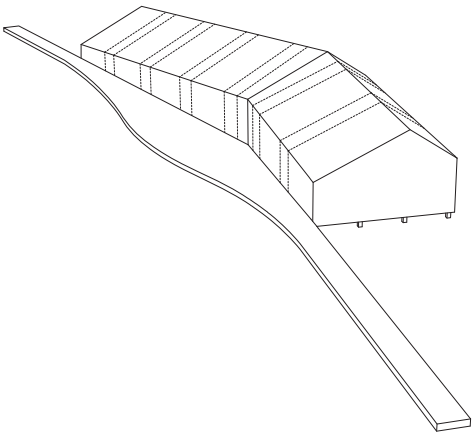
Gavlarna trycks ner och byggnaden bugar både mot skogen och Skolgatan, medan mittendelen av byggnaden trycks upp för att markera entrén i knäcken.

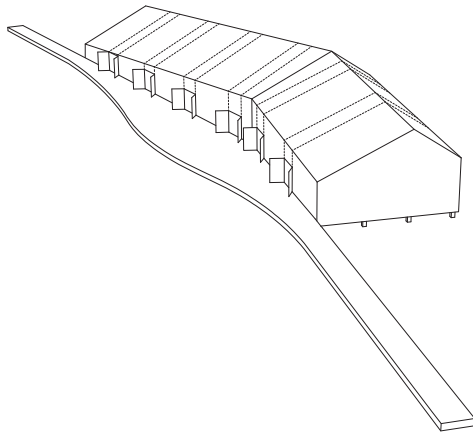
Byggnaden lyfts upp på plintar för att ta hand om den höjdskillnad som finns på tomten och för att på så sätt bevara existerande natur.

Längs förskolan löper en trätrall för att ta upp höjdskillnanden och samtidigt förstärka riktningen från Skolgatan till Hylteån och tillbaka.

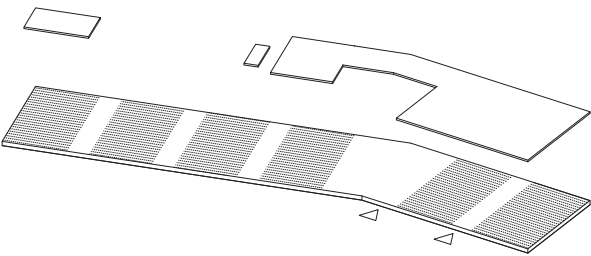
Förskolan är uppbyggd i större och mindre rum och har därför en tydlig uppdelning som också syns i fasad och hjälper till att bryta upp volymen.

De mindre rummen kan på ett enkelt sätt öppnas upp mot trätrallen och på så sätt förstärks kopplingen mellan verksamheten och naturen.

Fyra stämningar

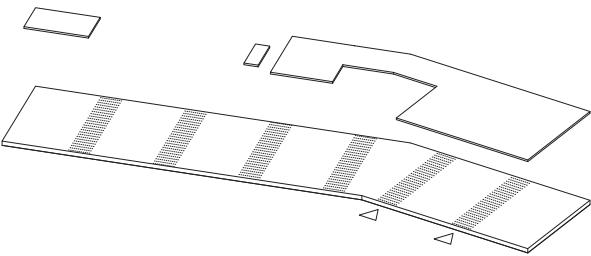

Istället för konventionella avdelningar har förskolan fyra olika “stämningar”, eller så kallade verkstäder, för barnen att leka och vistas i: bibliotek, ateljé- och snickeri, bygg- och klättrum samt pedagogiskt kök.

Personalutrymme.

Kök.

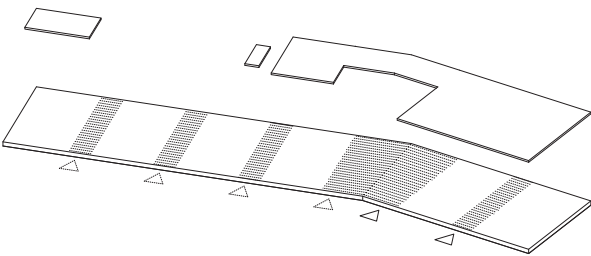
Kontakt med naturen

Vinterträdgårdar finns placerade mellan “stämningarna” och är utformade för att efterlikna uterum. Somliga är delvis halvtempererade medan andra är helt inomhustempererade.

De kan öppnas upp helt i söder mot trätrallen och i norr mot parken. På så sätt kan verksamheten flytta ut när vädret tillåter och naturen kan ta sig in i byggnaden och bli en del av förskolan.

Entréer och leveranser

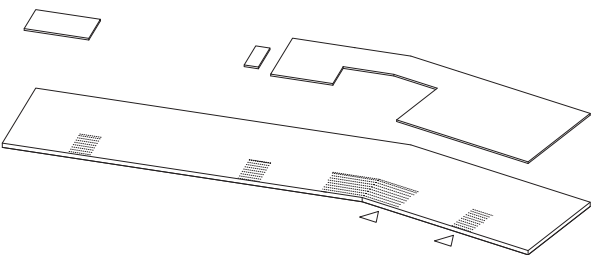

Vid eventuell uthyrning och när vädret tillåter kan vinterträdgårdarna användas som entréer.

Huvudentré med ett gemensamt kapprum.

Personalentré, där också leveranser tas emot.

Våtzoner

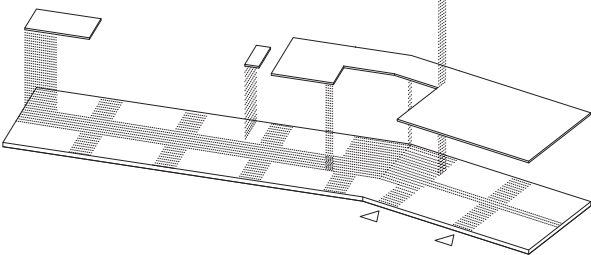

Två halvtempererade vinterträdgårdar.

Huvudentré.

Personalentré.

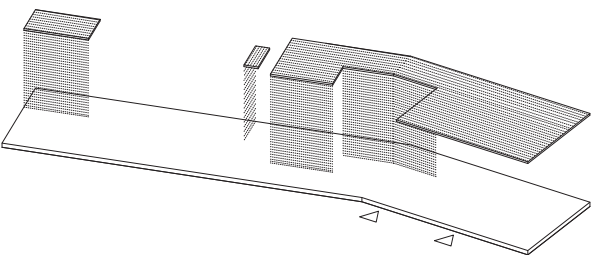
Kommunikation

Den horisontella kommunikationen går rätt igenom förskolan. På så sätt kan man öppna upp mellan de olika stämningarna och låta barnen leka fritt. Vinterträdgårdarna utgör också en del av kommunikationen, likaså kapprummet som är en öppen yta där barn kan leka och röra sig fritt.

I kapprummet finns en trappa och hiss till andra våningen. Vertikal kommunikation finns också i tre av fyra stämningar: biblioteket, bygg- och klättrummet och det pedagogiska köket.

Vertikala rum

En trappa som barn kan sitta och gå i längs väggen leder upp till ett litet loft i biblioteket.

En klättervägg med trappa och rutschkana i bygg- och klättrummet utmanar barns balans och motorik.

Ett loft ovanför det pedagogiska köket dit barn kan dra sig undan och fortfarande ha kontakt med våningen under.

I kapprummet finns ett öppet loft där barn kan leka och springa runt, samtidigt som de håller utkik efter vilka som kommer och går i entrén.

Ovanför personalutrymmet och köket finns plats för förvaring och teknik.

Rum och kommunikation

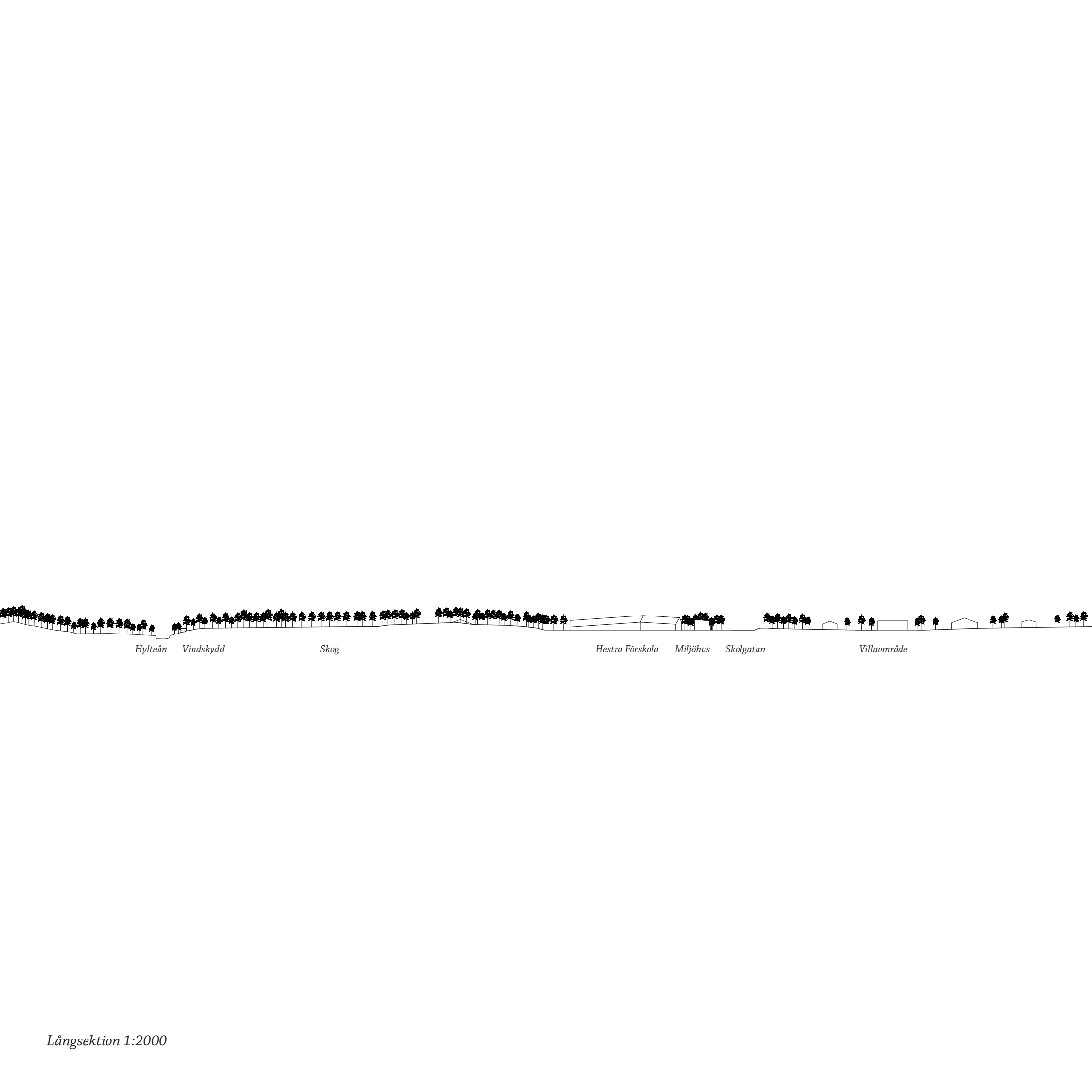

*Det är underligt med vägar och floder, man ser dem gå
förbi och får en hemsk lust att vara någon annanstans.
Att följa med och se var de slutar.*

- Tove Jansson

Hylteån

Vindskydd

Skog

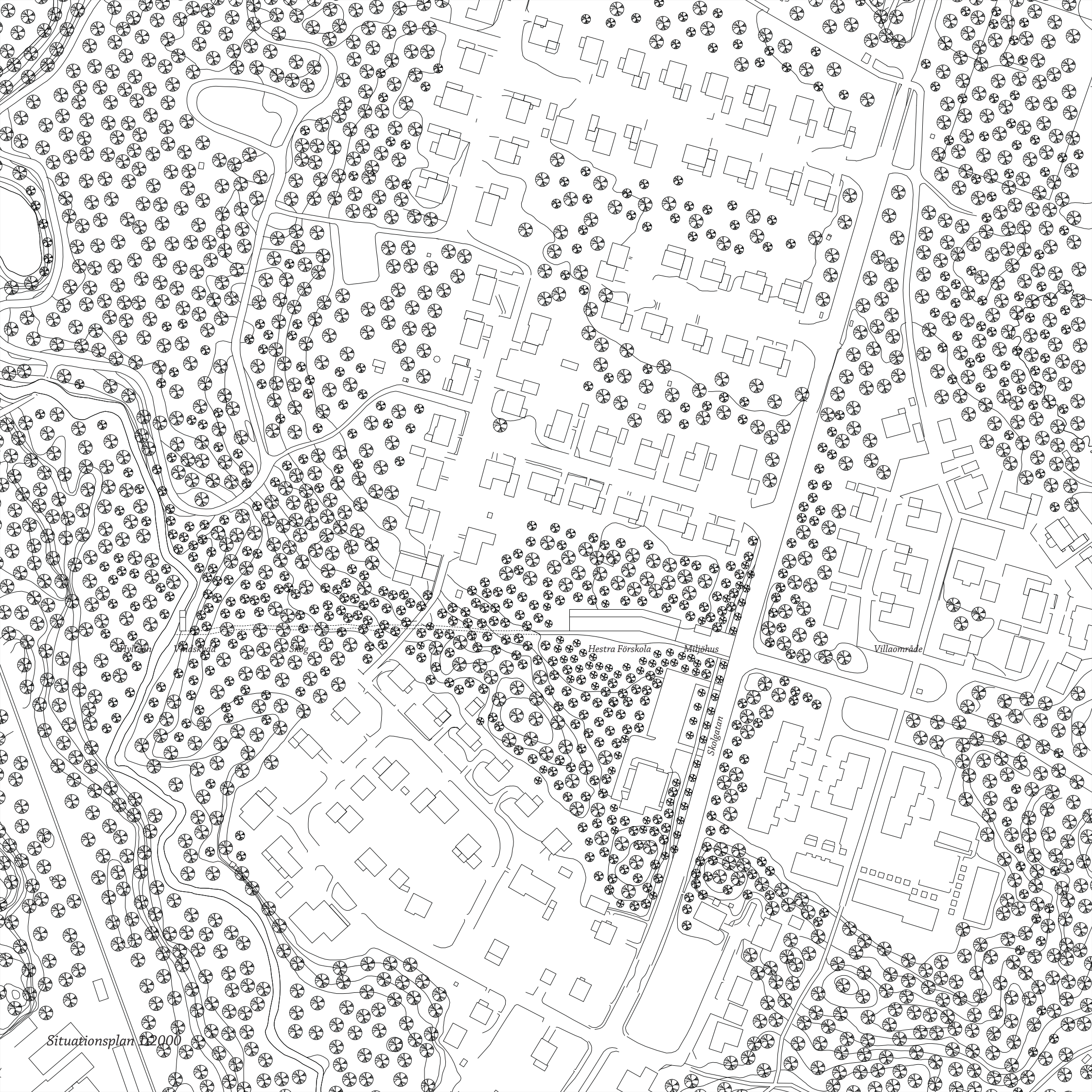
Hestra Förskola

Miljöhus

Skolgatan

Villaområde

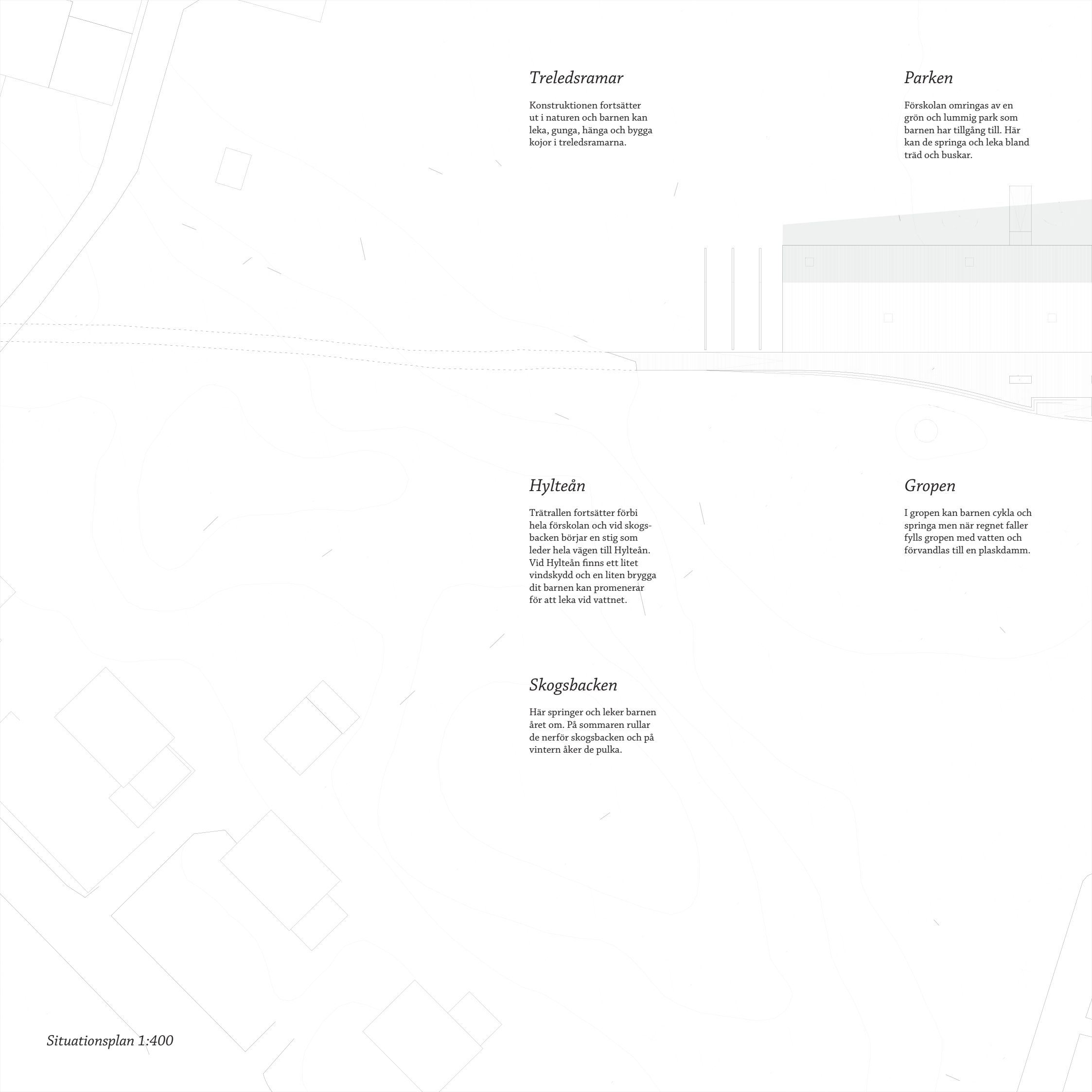
*Det finns mitt i skogen en oväntad glänta som bara kan
hittas av den som gått vilse.*

- Tomas Tranströmers

Treledsramar

Konstruktionen fortsätter ut i naturen och barnen kan leka, gunga, hänga och bygga kojor i treledsramarna.

Parken

Förskolan omringas av en grön och lummig park som barnen har tillgång till. Här kan de springa och leka bland träd och buskar.

Hylteån

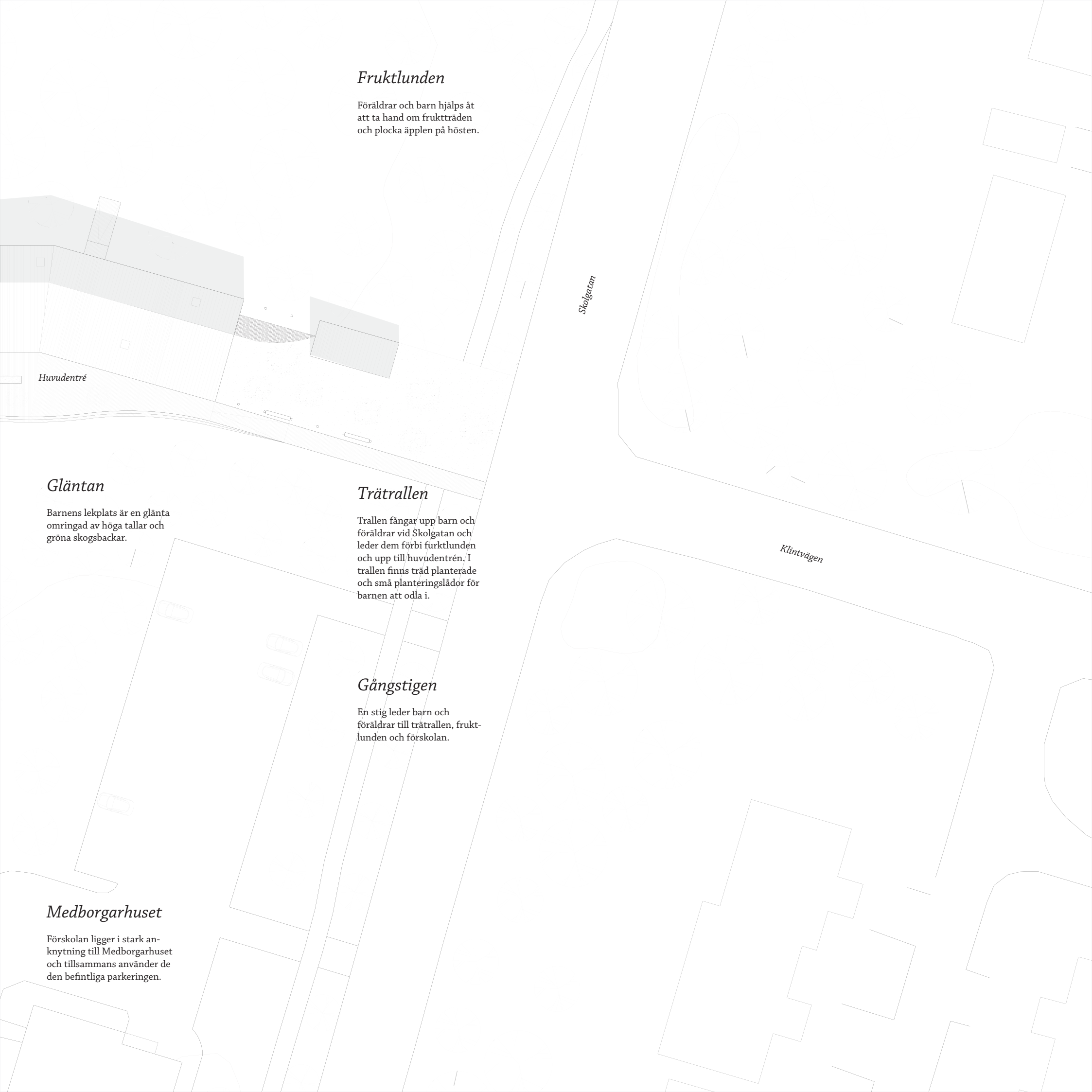
Trätrallen fortsätter förbi hela förskolan och vid skogsbacken börjar en stig som leder hela vägen till Hylteån. Vid Hylteån finns ett litet vindskydd och en liten brygga dit barnen kan promenerar för att leka vid vattnet.

Gropen

I gropen kan barnen cykla och springa men när regnet faller fylls gropen med vatten och förvandlas till en plaskdamm.

Skogsbacken

Här springer och leker barnen året om. På sommaren rullar de nerför skogsbacken och på vintern åker de pulka.

Fruktlunden

Föräldrar och barn hjälps åt att ta hand om fruktträden och plocka äpplen på hösten.

Trätrallen

Trallen fångar upp barn och föräldrar vid Skolgatan och leder dem förbi fruktlunden och upp till huvudentrén. I trallen finns träd planterade och små planteringslådor för barnen att odla i.

Gångstigen

En stig leder barn och föräldrar till trätrallen, fruktlunden och förskolan.

Gläntan

Barnens lekplats är en glänta omringad av höga tallar och gröna skogsbackar.

Medborgarhuset

Förskolan ligger i stark anknytning till Medborgarhuset och tillsammans använder de den befintliga parkeringen.

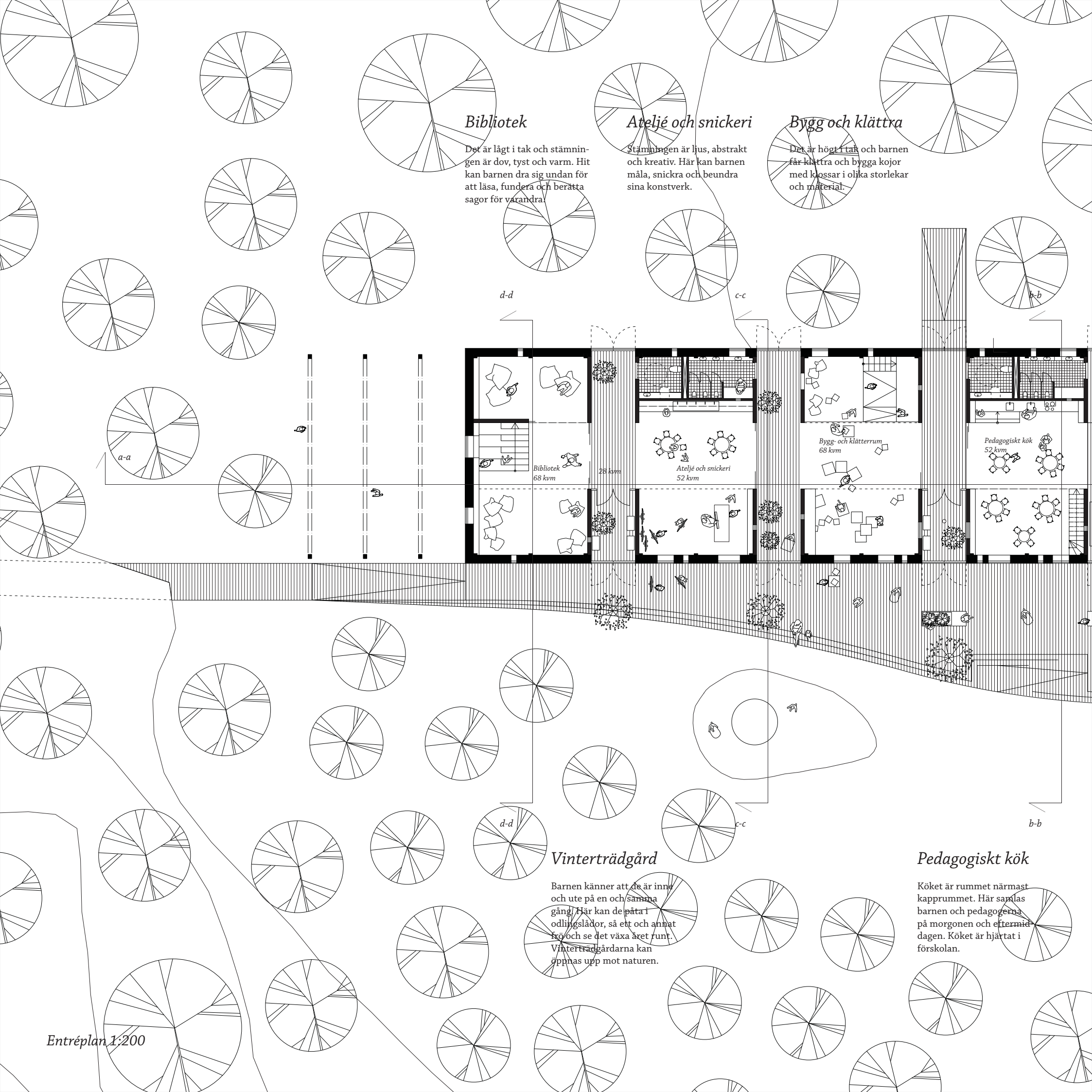

*Tallarna i skogen reser sig långsamt och tyst. Längs
stigen de dansar i skiftande färg och ljus.*

- Anela Fehratovic

Bibliotek

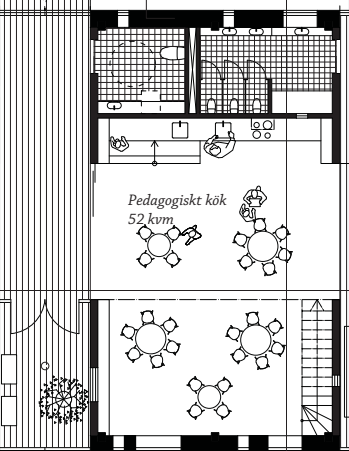
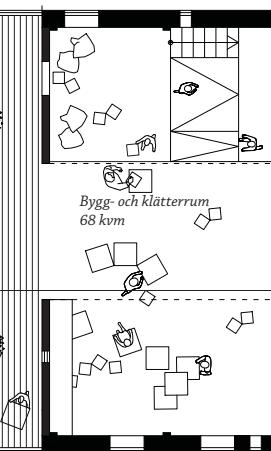
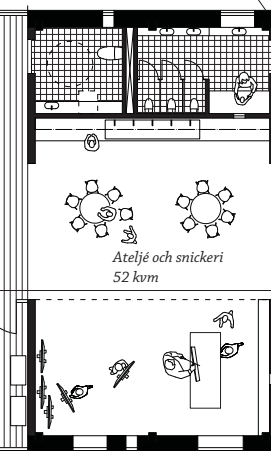
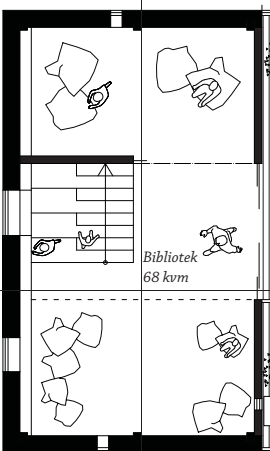
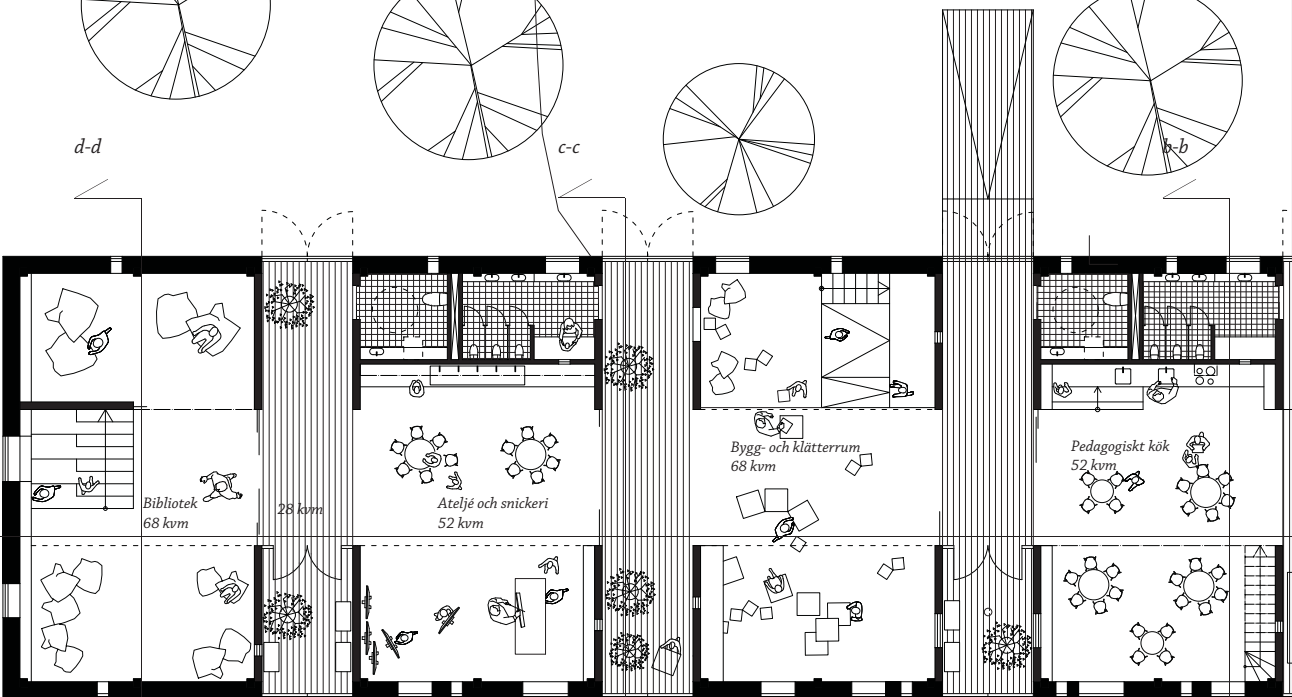
Det är lågt i tak och stämningen är dovt, tyst och varm. Hit kan barnen dra sig undan för att läsa, fundera och berätta sagor för varandra.

Ateljé och snickeri

Stämningen är ljus, abstrakt och kreativ. Här kan barnen måla, snickra och beundra sina konstverk.

Bygg och klättra

Det är högt i tak och barnen får klättra och bygga kojor med klossar i olika storlekar och material.

Vinterträdgård

Barnen känner att de är inne och ute på en och samma gång. Här kan de pöta i odlingslådor, så ett och annat frö och se det växa året runt. Vinterträdgårdarna kan öppnas upp mot naturen.

Pedagogiskt kök

Köket är rummet närmast kapprummet. Här samlas barnen och pedagogerna på morgonen och eftermiddagen. Köket är hjärtat i förskolan.

Kapprummet

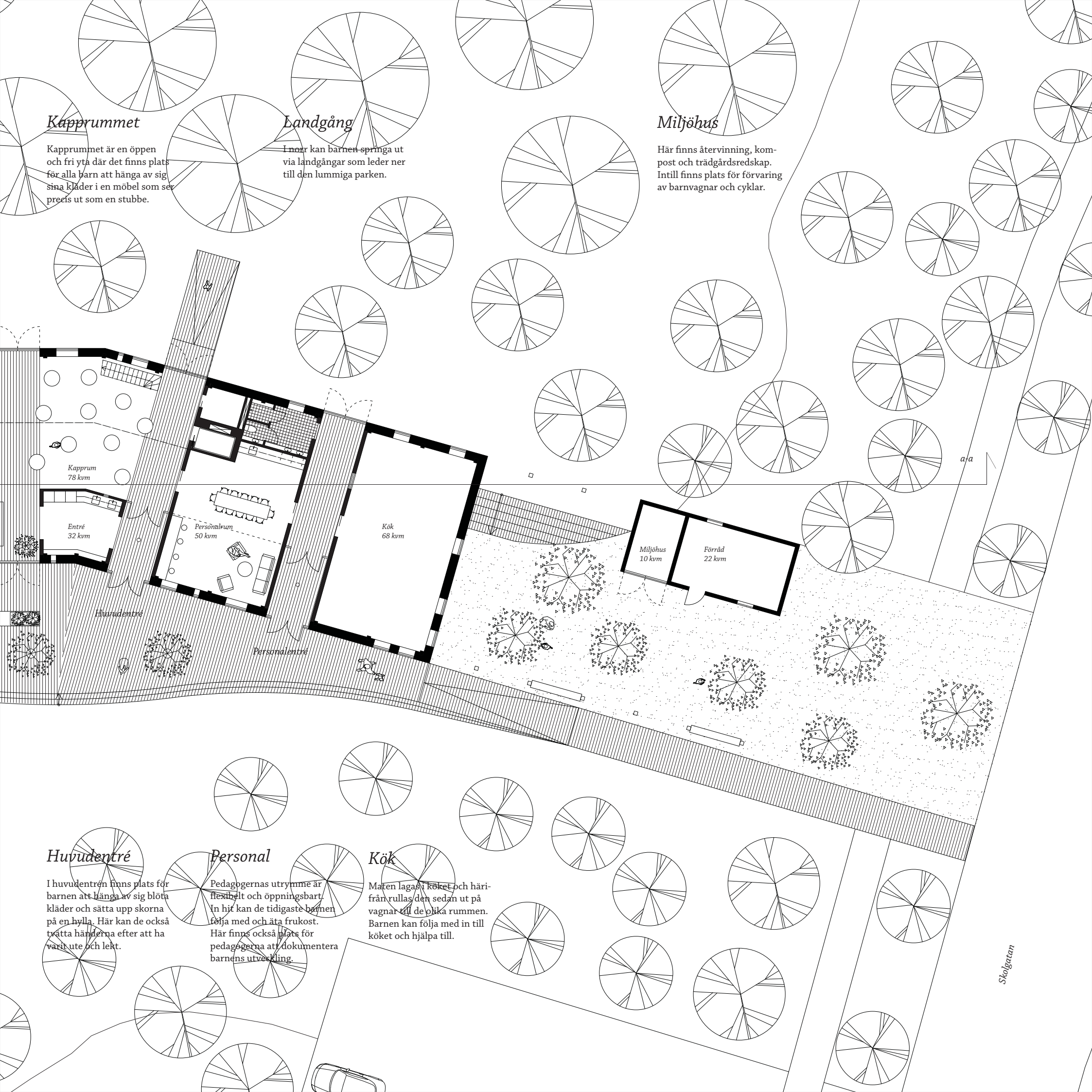
Kapprummet är en öppen och fri yta där det finns plats för alla barn att hänga av sig sina kläder i en möbel som ser precis ut som en stubbe.

Landgång

Här kan barnen springa ut via landgångar som leder ner till den lummiga parken.

Miljöhus

Här finns återvinning, kompost och trädgårdsredskap. Intill finns plats för förvaring av barnvagnar och cyklar.

Huvudentré

I huvudentrén finns plats för barnen att hänga av sig blöta kläder och sätta upp skorna på en hylla. Här kan de också tvätta händerna efter att ha varit ute och lekt.

Personal

Pedagogernas utrymme är flexibelt och öppningsbart. In hit kan de tidigaste barnen följa med och äta frukost. Här finns också plats för pedagogerna att dokumentera barnens utveckling.

Kök

Maten lagas i köket och härifrån rullas den sedan ut på vagnar till de olika rummen. Barnen kan följa med in till köket och hjälpa till.

*Jag sträcker mig högt och står på tå, jag måste klättra
för att himlen nå.*

- Anela Fehratovic

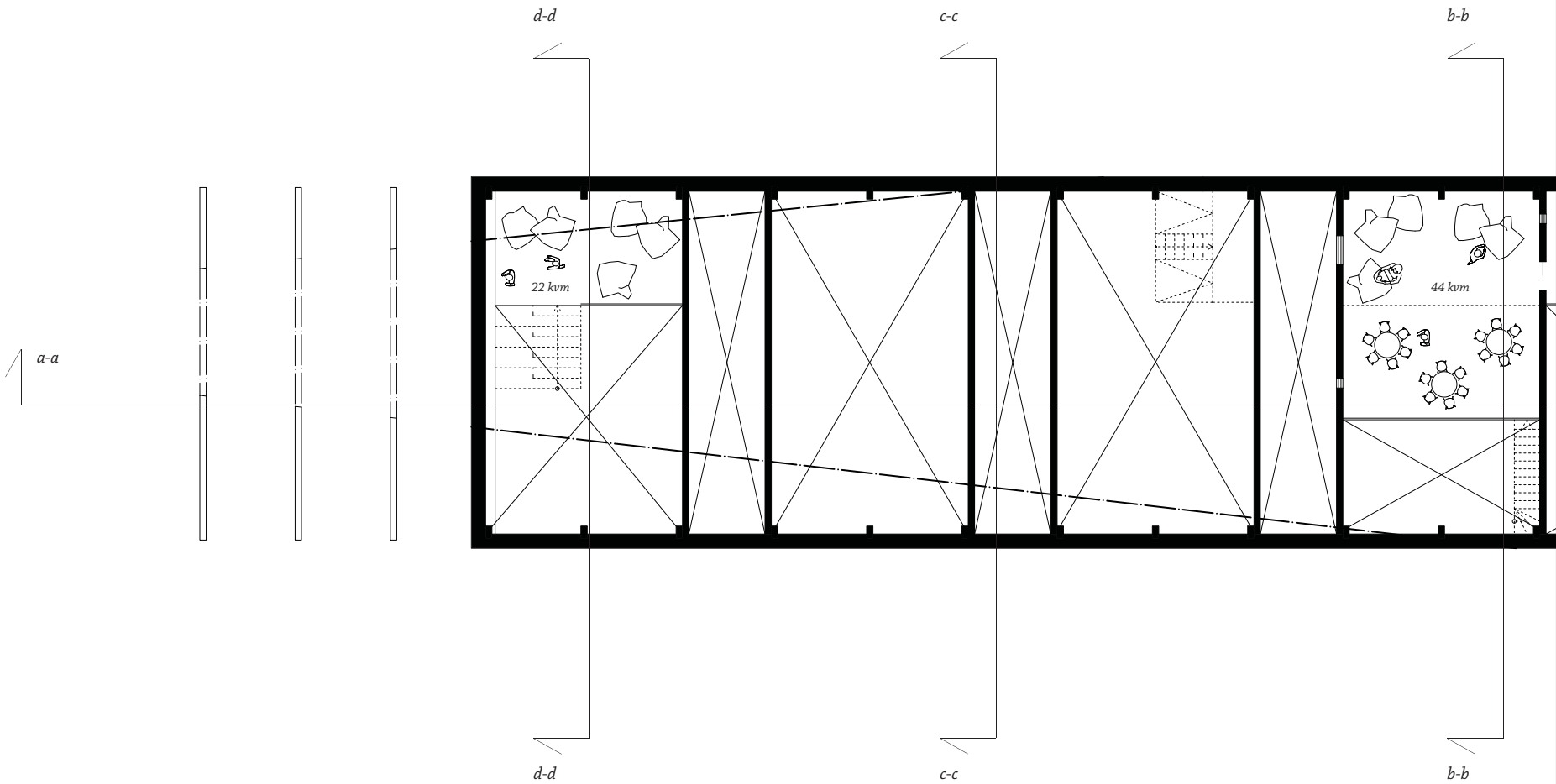

Ett litet loft

I biblioteket finns ett litet loft som barnen når via en trappa som man både kan gå och sitta i. Från loftet ser barnen världen uppifrån, som från trädtopparna i skogen.

Klättervägg

I byggrummet finns en klättervägg där barnen kan klättra och öva sin balans och motorik. När de lyckats klättra upp hela vägen kan de välja att antingen gå ner för en trappa längs väggen eller åka ner via en rutschkana.

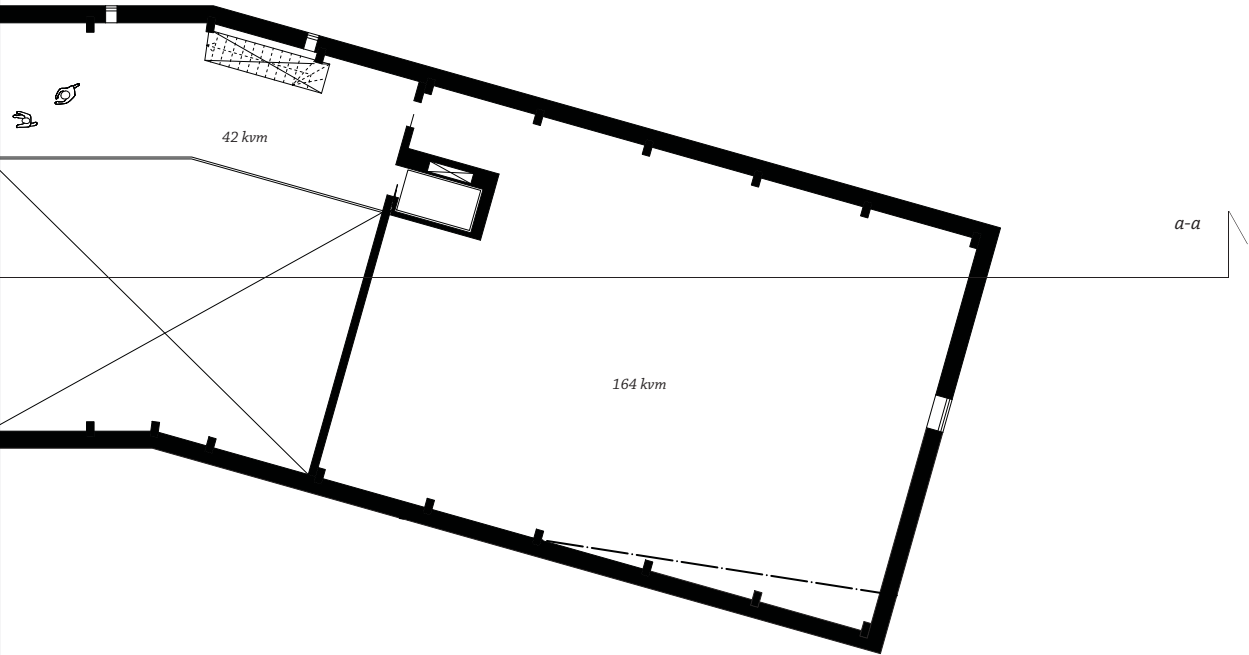
Ett stort loft

Ovanför det pedagogiska köket finns ett större loft som nås via kapprummet eller via det pedagogiska köket. Här kan barnen leka ostört.

Hålla utkik

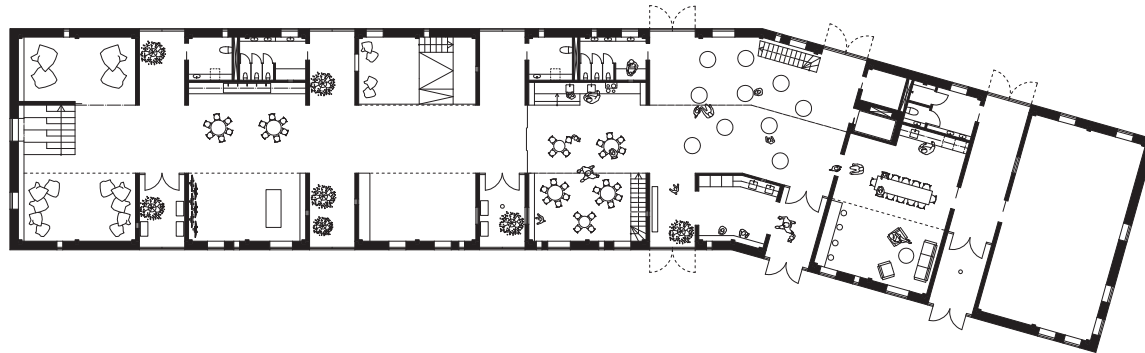
I det stora kapprummet kan barnen klättra upp på loftet. Här kan de leka medan de håller utkik efter mamma eller pappa som kommer och hämtar dem snart.

Teknik

Ovanför personal och kök finns utrymme för förvaring och teknik.

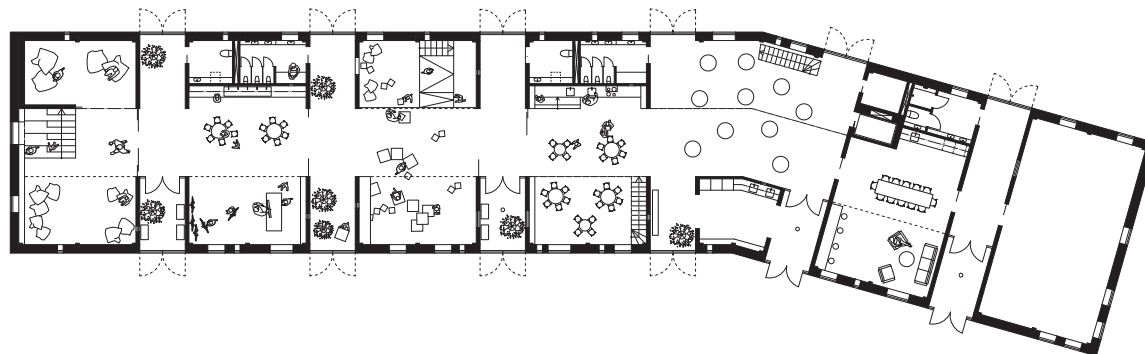
08:00

Tidigt på morgonen kommer de första föräldrarna och barnen till förskolan. Då är bara det pedagogiska köket öppet, där barnen kan börja leka med varandra.

De barn som inte hunnit få någon frukost hemma kan följa med in till personalrummet och äta frukost tillsammans med pedagogerna på morgonmötet.

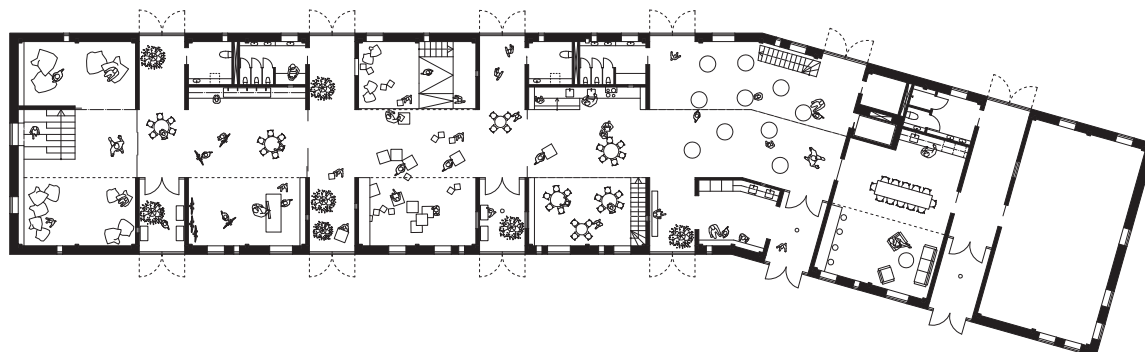
10:00

På förmiddagen är samtliga stämningar öppna, och barnen kan leka fritt hur och var de vill. Om vädret tillåter kan leken flytta ut på trätrallen.

I varje stämning finns två pedagoger som ser till att alla barn mår bra och blir sedda. Två pedagoger finns också alltid utomhus. Pedagogerna väljer själva var de vill vara stationerade.

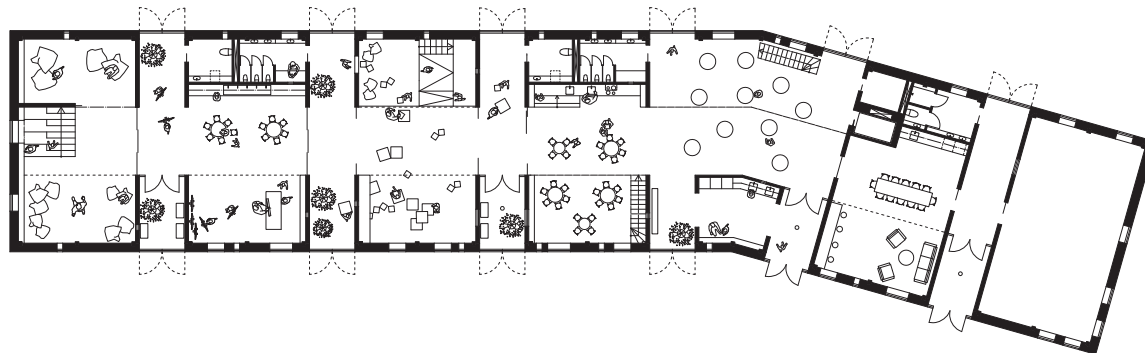
12:00

Efter maten är de små barnen ganska trötta. Då samlas de som vill vila i biblioteket för att sova någon timme på eftermiddagen. De stora barnen springer ut för att leka efter maten.

Varje pedagog ansvarar för ungefär 5-6 barn. När det väl är dags för mat, äter de tillsammans och pratar om vad barnen gjort på förmiddagen.

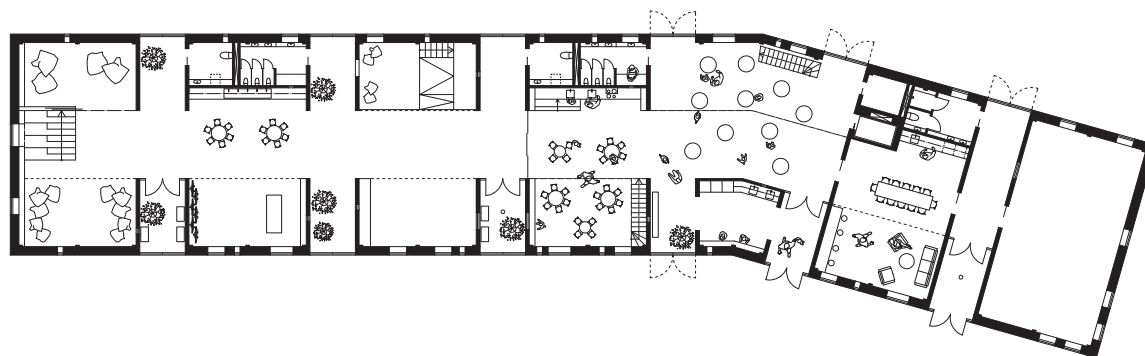
14:00

På eftermiddagen är det planerad lässtund i biblioteket och i ateljén stänger man av så att barnen får lugn och ro och kan koncentrera sig när de målar sina tavlor.

Somliga barn kommer in och tvättar händerna i entrén efter att de lekt ute i skogen hela dagen.

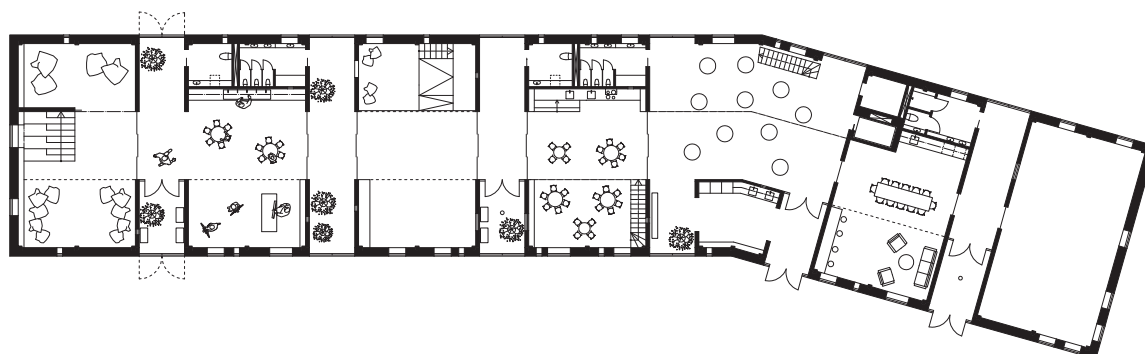
16:00

Under eftermiddagen stängs de flesta stämningar så småningom och de barn som är kvar samlas i det pedagogiska köket och väntar på föräldrarna.

Genom att stänga av större delen av förskolan på eftermiddagen då det inte är lika många barn kvar, behövs färre pedagoger och verksamheten blir på så sätt mer ekonomiskt hållbar.

18:00

På kvällen kan de olika stämningarna hyras ut till föräldrar och barn men också övriga Hestrabor. Ansvarig för uthyrningen är medborgarföreningen i Hestra.

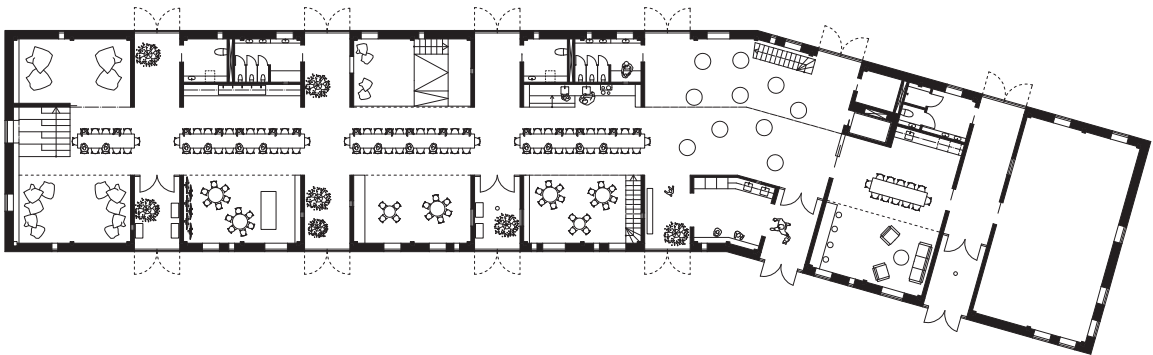
Ikväll är ateljén och snickeriet uthyrt till föreningen Hestra Gruppen Färgskalan.

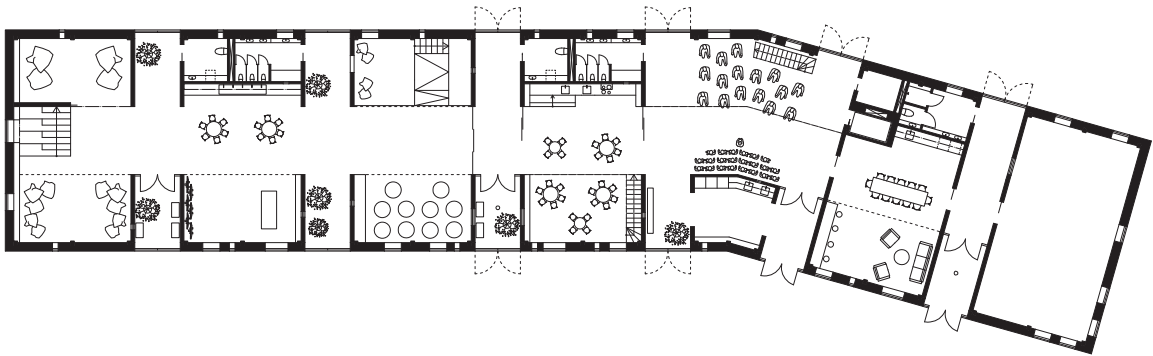
Sommarfest

För att få ett så stort och öppet rum som möjligt på förskolan räcker det att dra undan alla skjutväggar.

På midsommar eller vid skolavslutning dukas det upp för långbord rätt igenom samtliga stämningar.

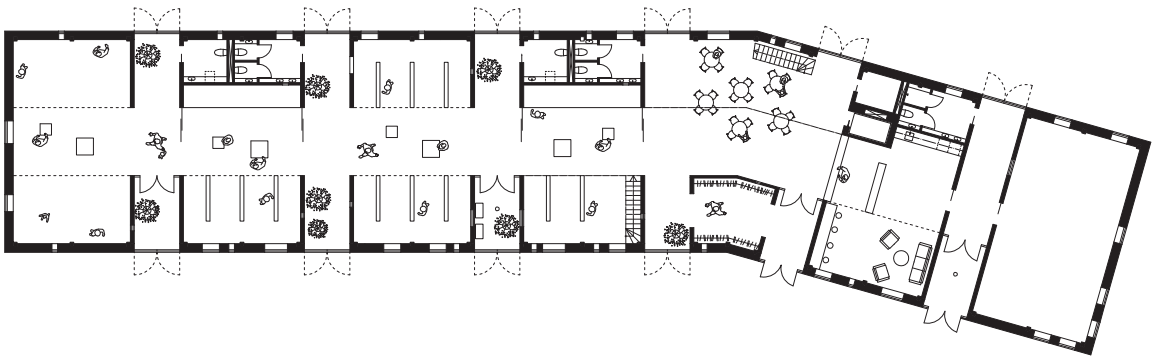
Luciatåg

I kapprummet finns möbler för barnen att hänga av sina kläder. Dessa efterliknar stubbar och kan enkelt rullas undan för att skapa ett stort och flexibelt utrymme.

Den 13 december samlas föräldrar i det öppna och ljusa kapprummet för att höra barnen sjunga Santa Lucia.

Naturum

Då förskolan har en flexibel uppdelning är det enkelt att anpassa byggnaden för annan verksamhet än förskola i framtiden.

Byggnaden har blivit café och naturum och hit kommer de många turister som besöker Hestra och Isaberg årligen.

*I skogarnes djup bor skuggan, och tystnaden slumrar där,
och viskande bud från bygden den suckande vinden bär.
Men vad som av vinden viskas, är ingen av oss som vet,
ty susande språkets mening är skogarnes hemlighet.*

- Gustaf Fröding

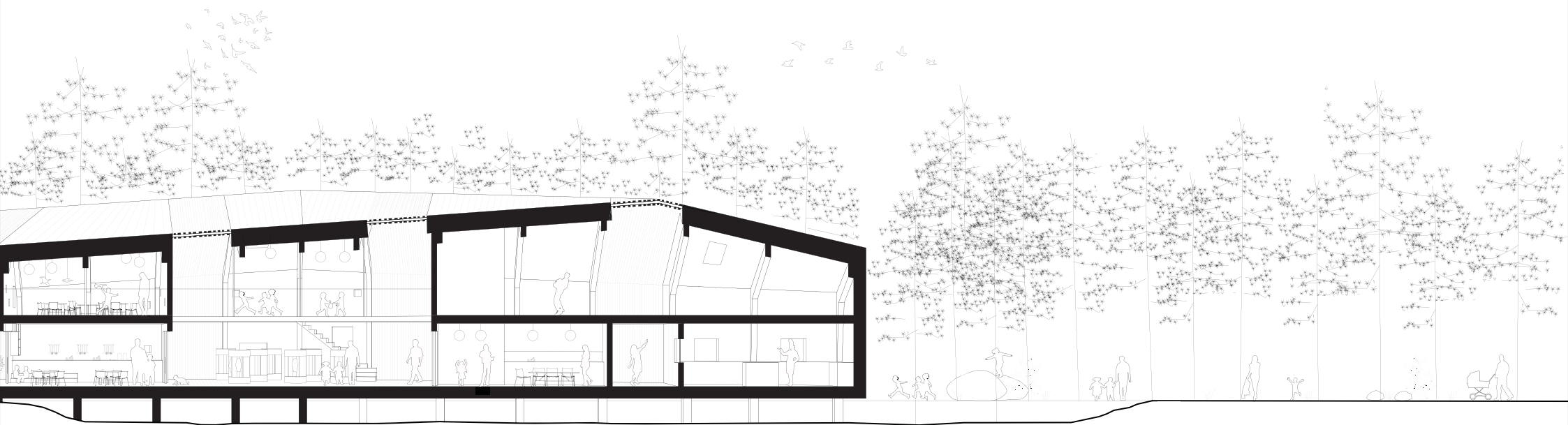

Sektion i perspektiv a-a 1:200

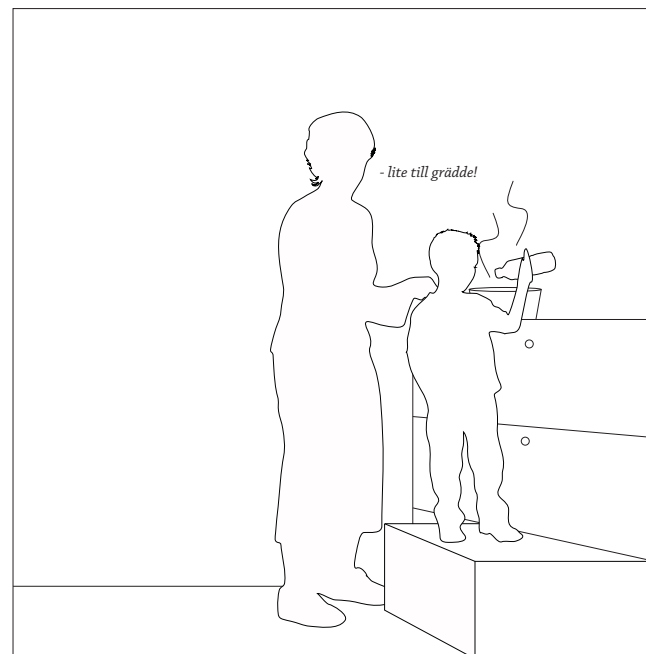
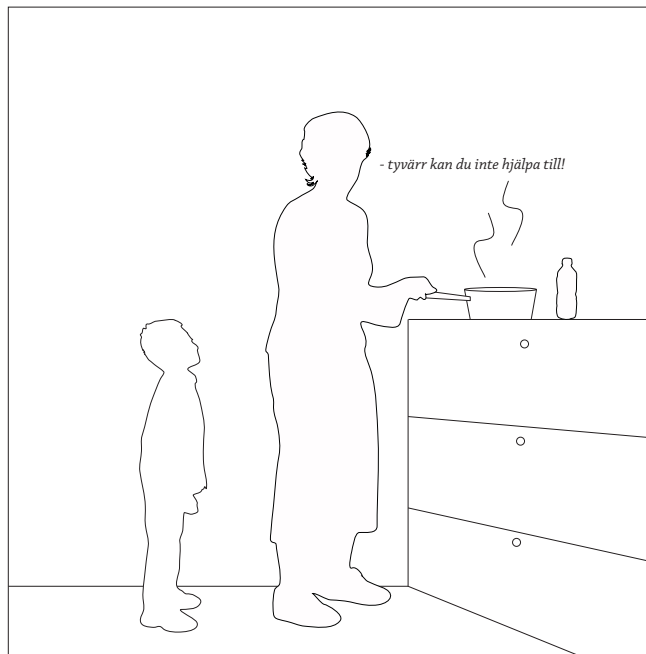
*En ekorre satt i toppen och tittade ned och teg, ty älgen
gick fram i skogen med spänstiga, stolta steg.*

- Gustaf Fröding

Sektion b-b 1:200 pedagogiskt kök

Alla får vara med och hjälpa till

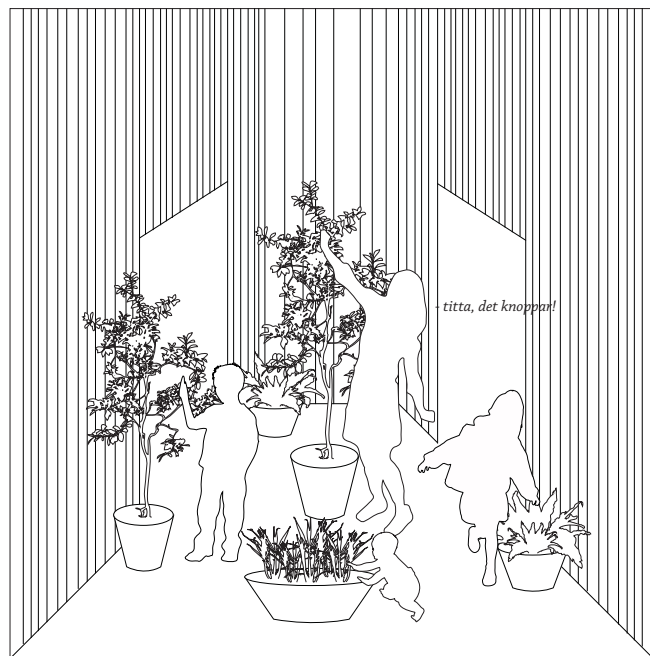
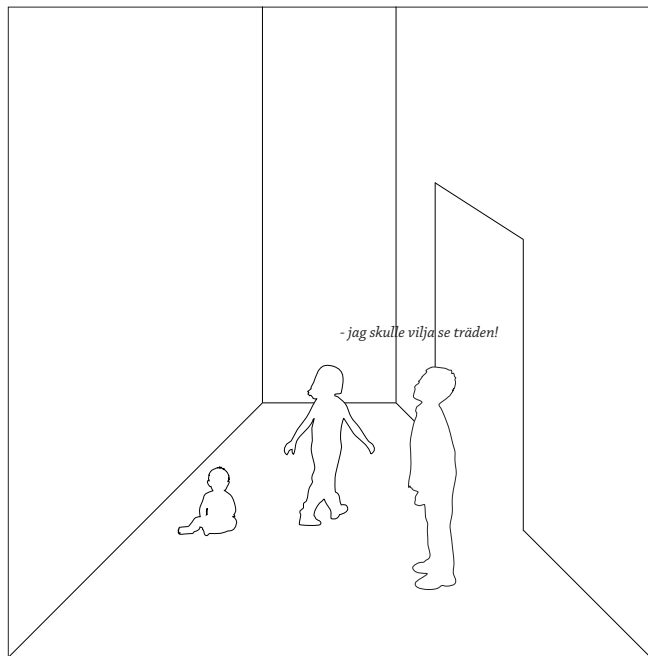
De hållbara aspekterna

Hestra går alltmer mot ett hållbart samhälle där den ekologiska aspekten länge stått i fokus. Hestraborna är måna om sin natur och sitt vatten på ett sätt som inspirerar. De är också måna om varandra, och den sociala hållbarheten speglas tydligt i deras starka sammahållning och Hestras rika föreningsliv. Den ekonomiska aspekten är också viktig i Hestra, där turismen länge varit den stora inkomstkällan tillsammans med de många företag som finns etablerade på orten. Med det som utgångspunkt har det varit av största vikt för oss att trycka på de hållbara aspekterna. En förskola för samtliga barn i Hestra bör därför representera den hållbarhet som orten arbetar hårt för att upprätthålla idag.

Vårt förslag är en öppen, lekfull och flexibel förskola för alla barn, där krav ställs på pedagogers, föräldrars men också barns sociala förmåga. Istället för stillasittande aktiviteter är förskolan utformad för att utmana barn kroppsligt och socialt, där barn får röra på sig, tänka kreativt och samarbeta med varandra för att utvecklas. Förskolan utgör också en viktig plattform för föräldrar och pedagoger i Hestra, där de träffar varandra och utbyter tankar och idéer kring verksamheten. På en förskola där alla känner alla och där alla ser och lär av varandra skapas större sammanhållning och trygghet. Förslaget är dock inte bara en förskola för barn men också en del av Hestra samhälle. Som ringar på vattnet fungerar förskolan som en social kärna som växer utåt. Med sin flexibilitet kan förskolan användas av samtliga Hestrabor och fungera som bland annat festlokal, mötesplats och utställningshall. Trätrallen som löper längs byggnaden är också en del av Hestra samhälle och förhoppningarna är att barn och föräldrar skall komma hit för att leka och umgås även när förskolan har stängt.

Förskolan är utformad så att barn får komma i så nära kontakt med naturen som möjligt, både inomhus och utomhus. Med vinterträdgårdar, utblickar mot skogen och en utomhustrall för lek och odling har förskolan en stark koppling till den omkringliggande miljön. Verksamheten har ett ansvar att arbeta medvetet kring hållbarhet, där barns hälsa står i fokus men också där barn blir mer medvetna om naturen och miljön.

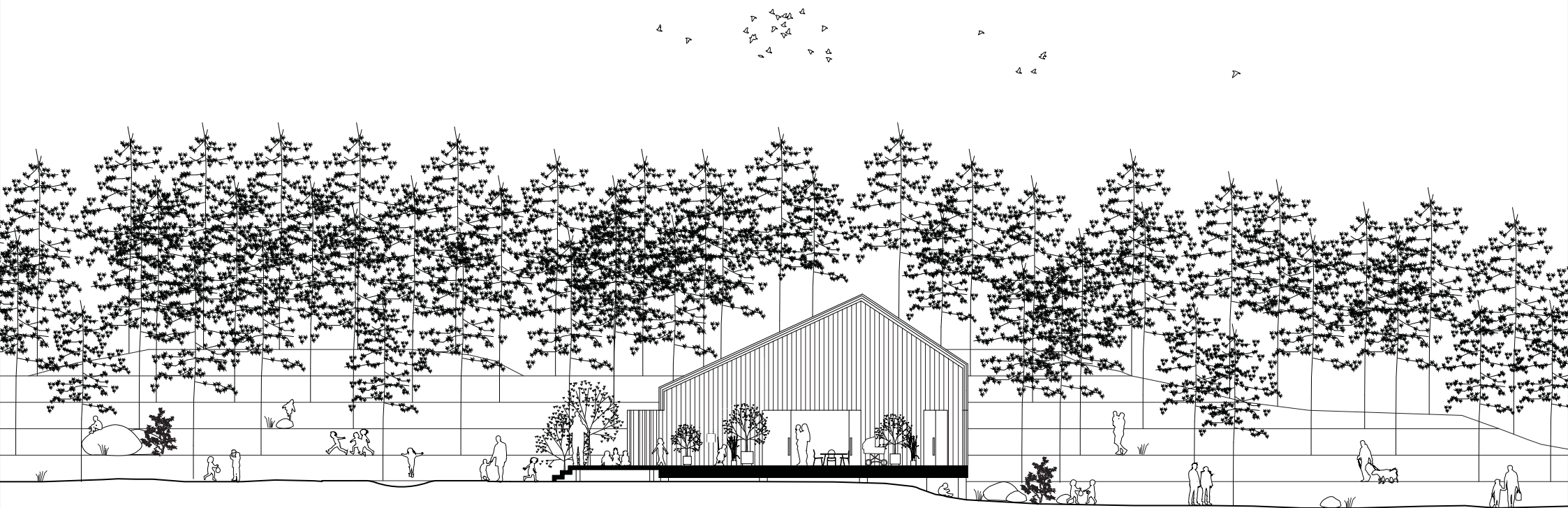

Naturen är en del av verksamheten

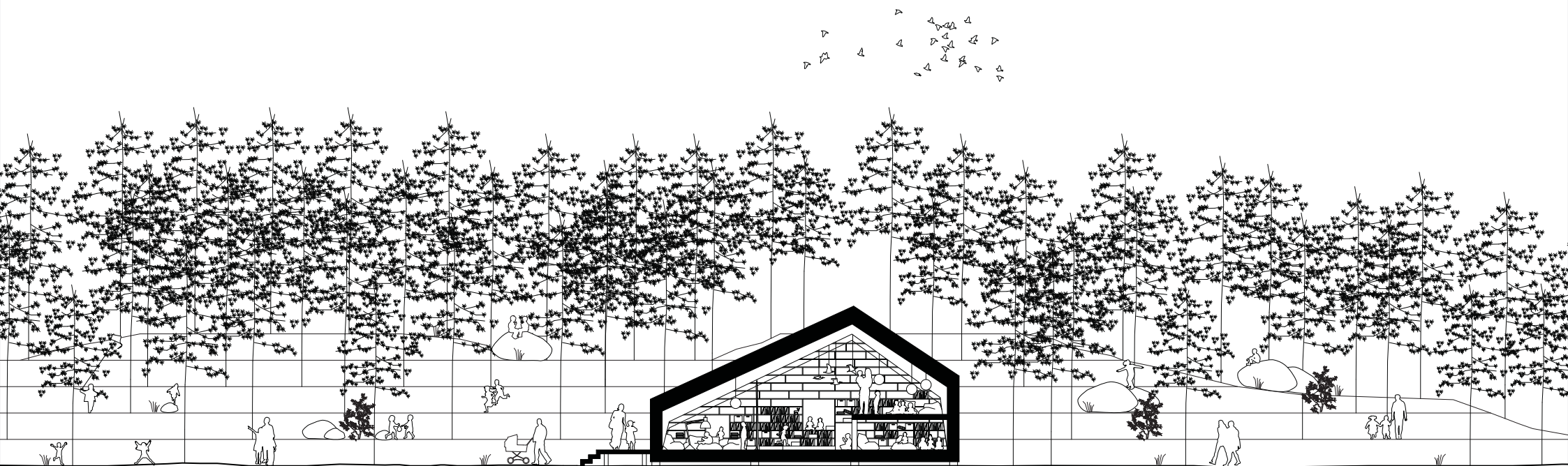

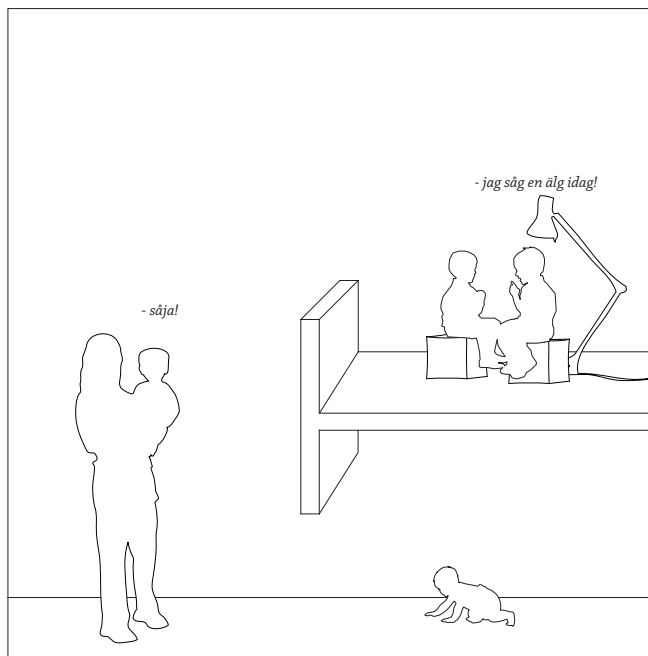
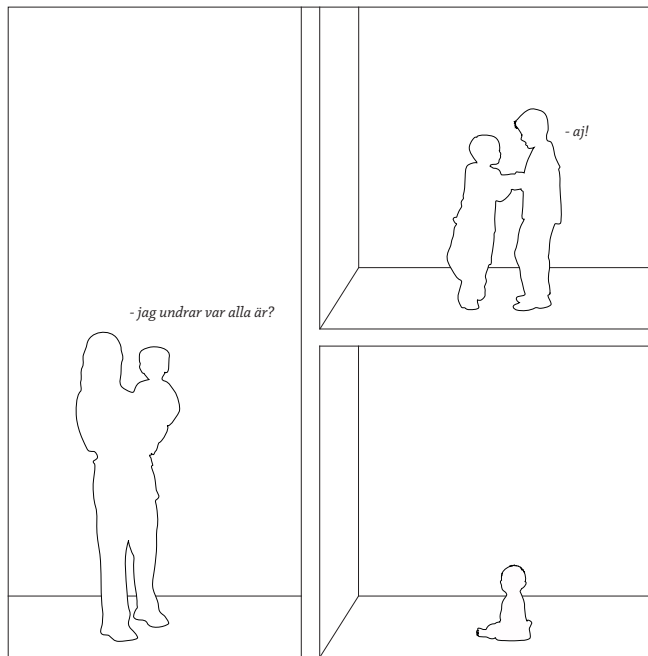

Sektion c-c 1:200 vinterträdgård

Sektion d-d 1:200 bibliotek

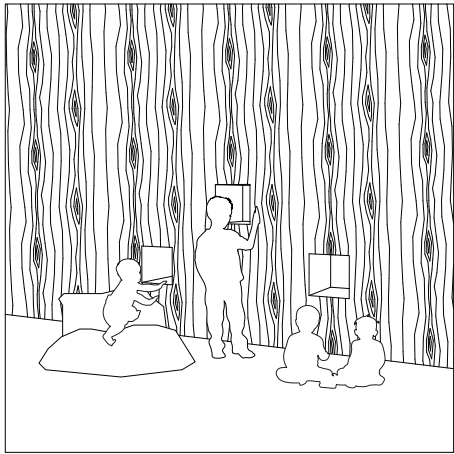
Olika rum där pedagoger har uppsikt över samtliga barn

Rummet som den tredje pedagogen

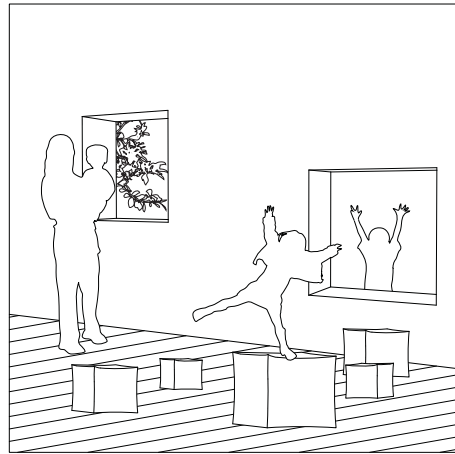

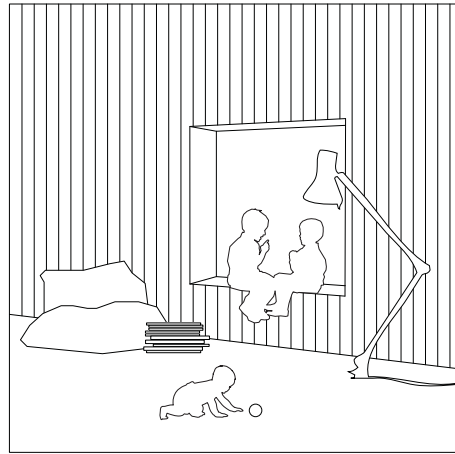
Utkik

Ett litet fönster i storlek 300x300 mm dit barn måste gå fram och kika ut för att se det som finns utanför.

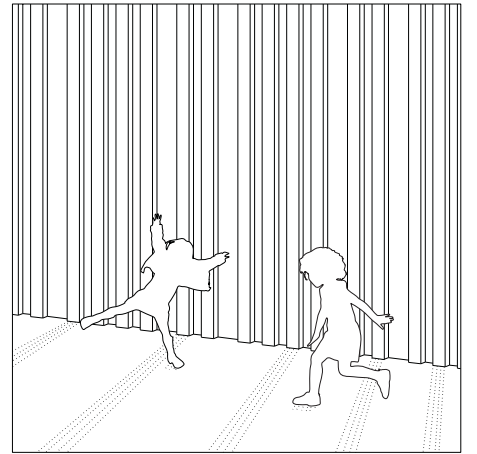
Utblick

Ett fönster i storlek 900x900 mm för att ta in dagsljus och där barn får direkt kontakt med naturen.

Utsikt

Ett större fönster i storlek 1200x1200 mm där barn kan dra sig undan, sitta och titta ut.

Skuggspel

I vinterträdgårdarna silas ljuset in mellan ribbor som skapar ett lekfullt skuggspel.

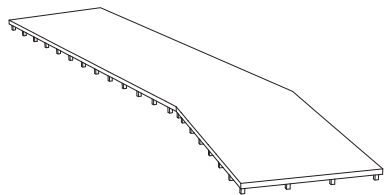
Konstruktion och val av material

Hestra förskola är en genomgående träbyggnad med en enkel och traditionell träbyggnadskonstruktion. Den bygger på treledsramar i limträ med ett c/c avstånd på 3 meter och står på plintar med samma c/c avstånd. Fördelarna med en sådan konstruktion är att den är lätt att producera och kan monteras på plats. Träkonstruktionen är i sig beständig och flexibel på så sätt att den ej behöver demonteras när byggnaden eventuellt i framtiden kommer att användas i annat syfte än förskoleverksamhet.

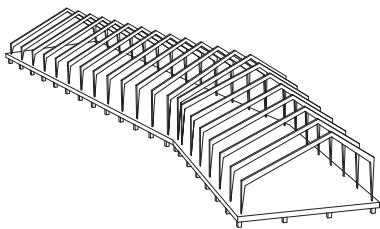
Valet av trä till Hestras nya förskola är en självklarhet då träindustrin genomsyrar orten och hela kommunen i övrigt. Materialet till konstruktionen och fasaderna produceras därför lokalt och kan i framtiden antingen återanvändas eller återvinnas vid behov. Förskolans inredning är också i trä och därmed lokalproducerad. Fasaderna är i slamfärgad gran, falu rödfärg, för att knyta an till de gamla träindustrierna som finns längs Skolgatan. I övrigt är trä ett organiskt och miljövänligt material som åldras vackert.

Materialets beteende med tidens gång är en viktig faktor som bör hållas i åtanke, i synnerhet när vi ritar förskolemiljöer. Alla material i en förskola behöver inte nödvändigtvis vara tåliga och oföränderlig. I sin bok, *Children, Space, Relations*,³⁶ skriver Giulio Ceppi och Michele Zini att en förskolemiljö bör innehålla element som förändras över bara några timmar (blommor och växter), element som aldrig ändras (glas) och element som förändras men bli mer värdefulla med tidens gång, såsom trä som får nya kvaliteter över tid och åldras väl. I boken *Questions of perception*,³⁷ skriver Pallasmaa om de sju sinnenas arkitektur och menar att varje erfarenhet av arkitektur är sensomotorisk. Naturliga material tillåter blicken att tränga igenom dess yta och ger oss en möjlighet att bli övertygad om materialets äkthet. Naturmaterial uttrycker alltid sin ålder och historia samt historien om dess födelse och människans bruk. Ur ett pedagogiskt perspektiv är trä ett material som gör barn medvetna om förändringar i tid och på så sätt kan barn lättare relatera till materialet och därigenom sin förskolemiljö.

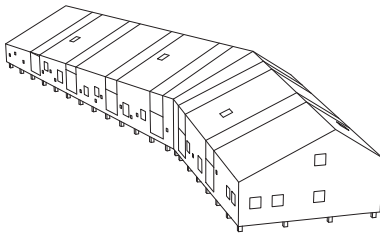

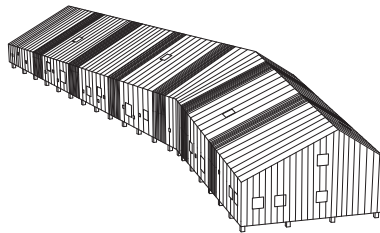
Byggnaden står på plintar med ett c/c avstånd på 3 meter. Plintarna är dimensionerade 300x300 mm och skapar en illusion av att byggnaden svävar.

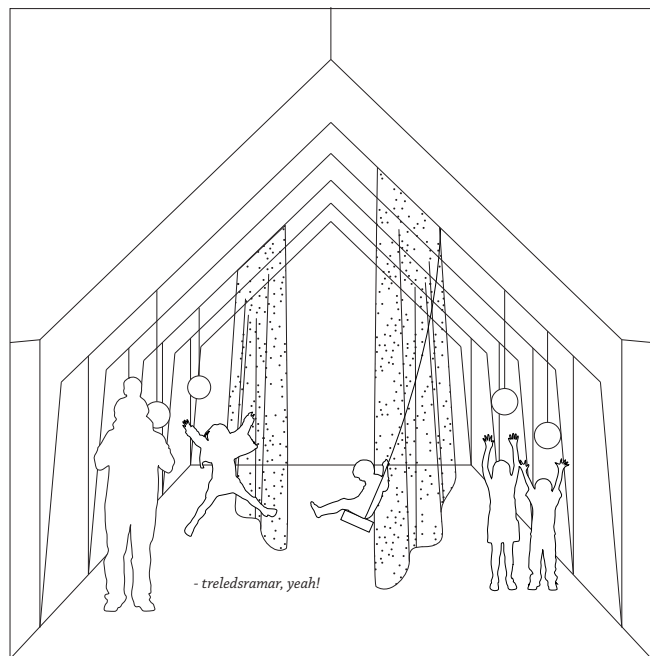
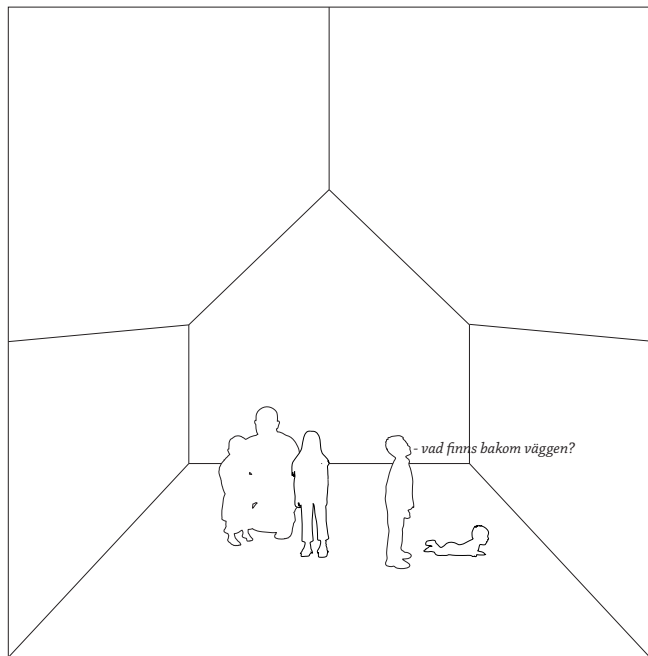
En treledramskonstruktion är en gammal och beprövad teknik som gör det möjligt att spänna över större ytor och på så sätt skapa ett stort och öppet rum.

Klimatskalet är väl isolerat med en varierande fönstersättning i väggar och tak, där fönstren ligger i liv med fasaden för att skapa sittnisher på insidan.

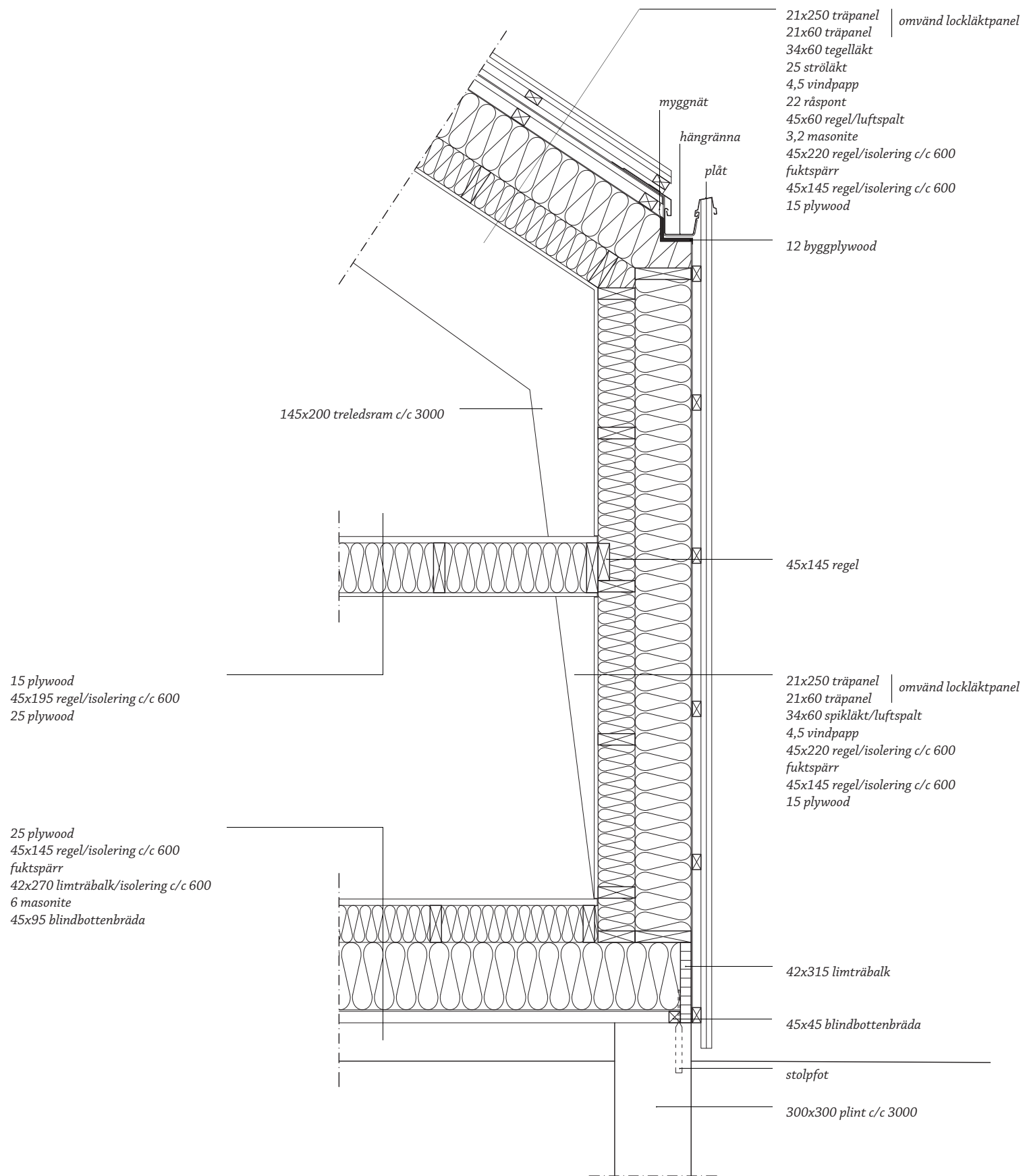
Fasadmaterialet är en omvänd lockläckt-panel som går över väggar och tak. I de glasade vinterträdgårdarna sitter istället träribbor glest placerade.

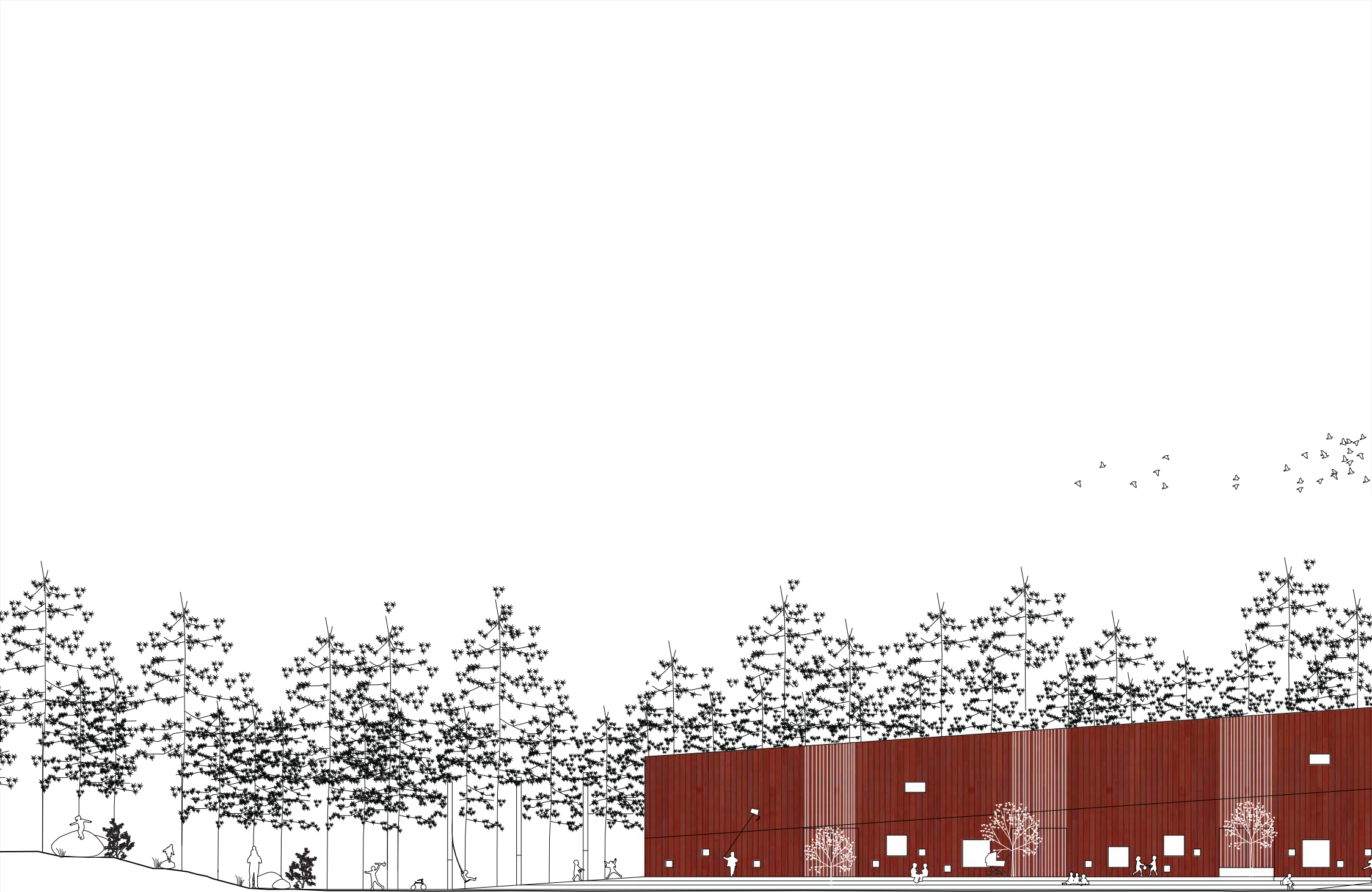
Byggnadskonstruktionen är en del av verksamheten

Rummet som den tredje pedagogen

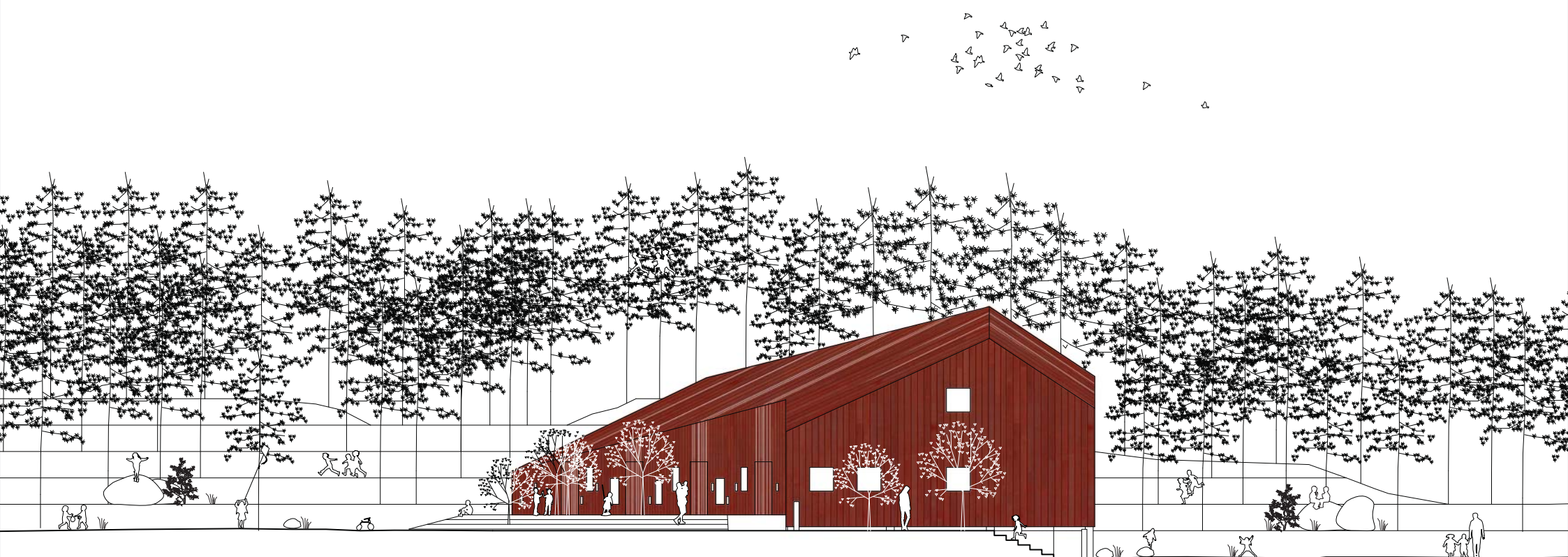
Detalj 1:20 (se sektion d-d)

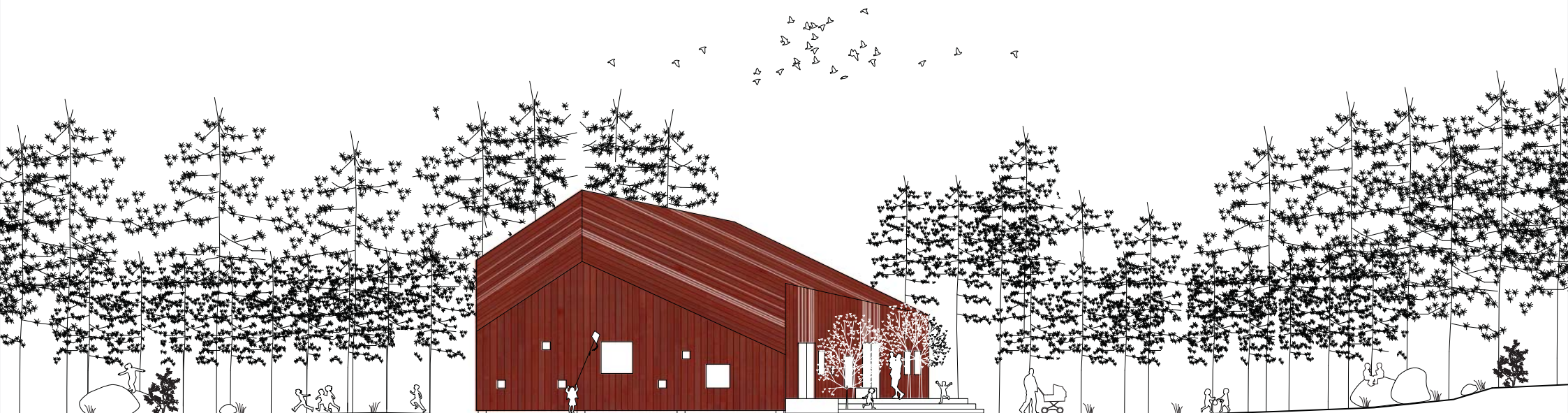
Fasad söder 1:200

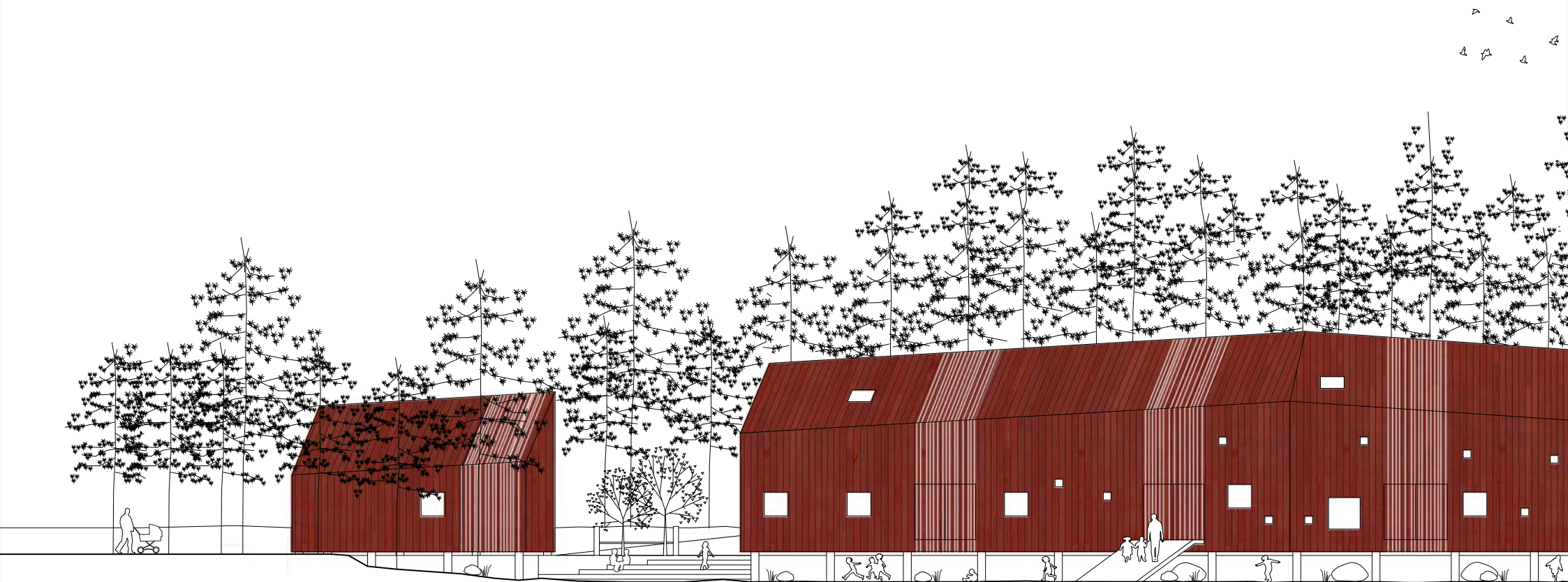

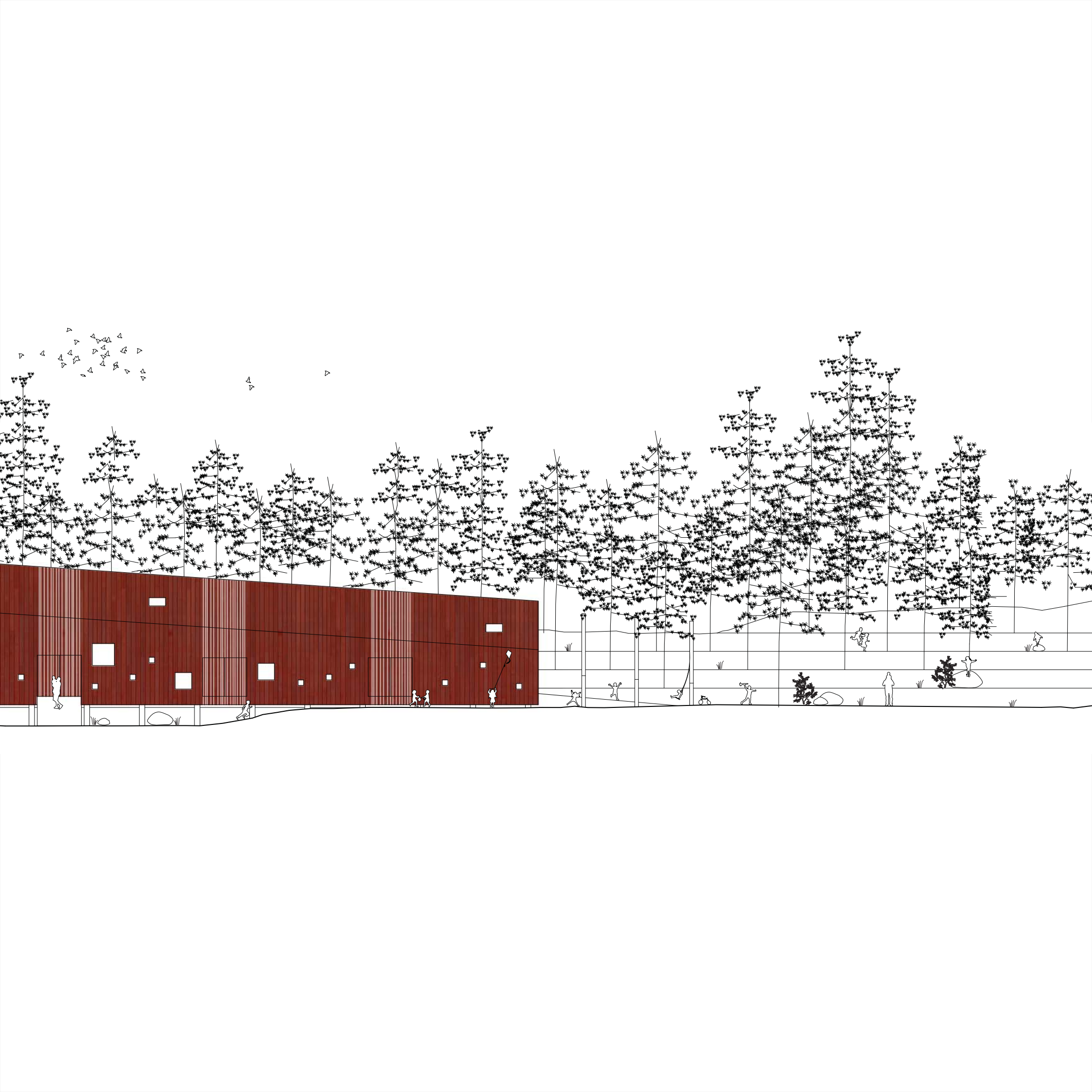

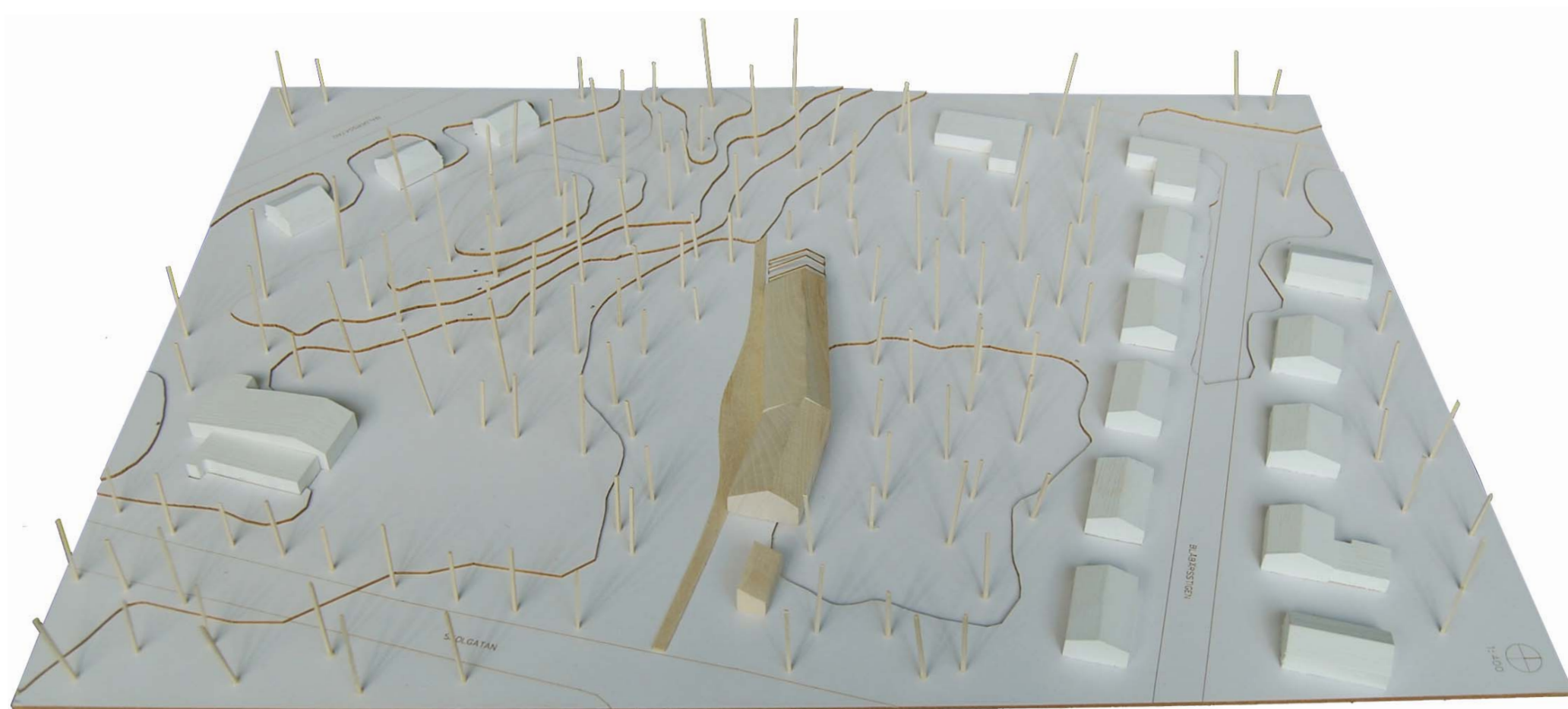

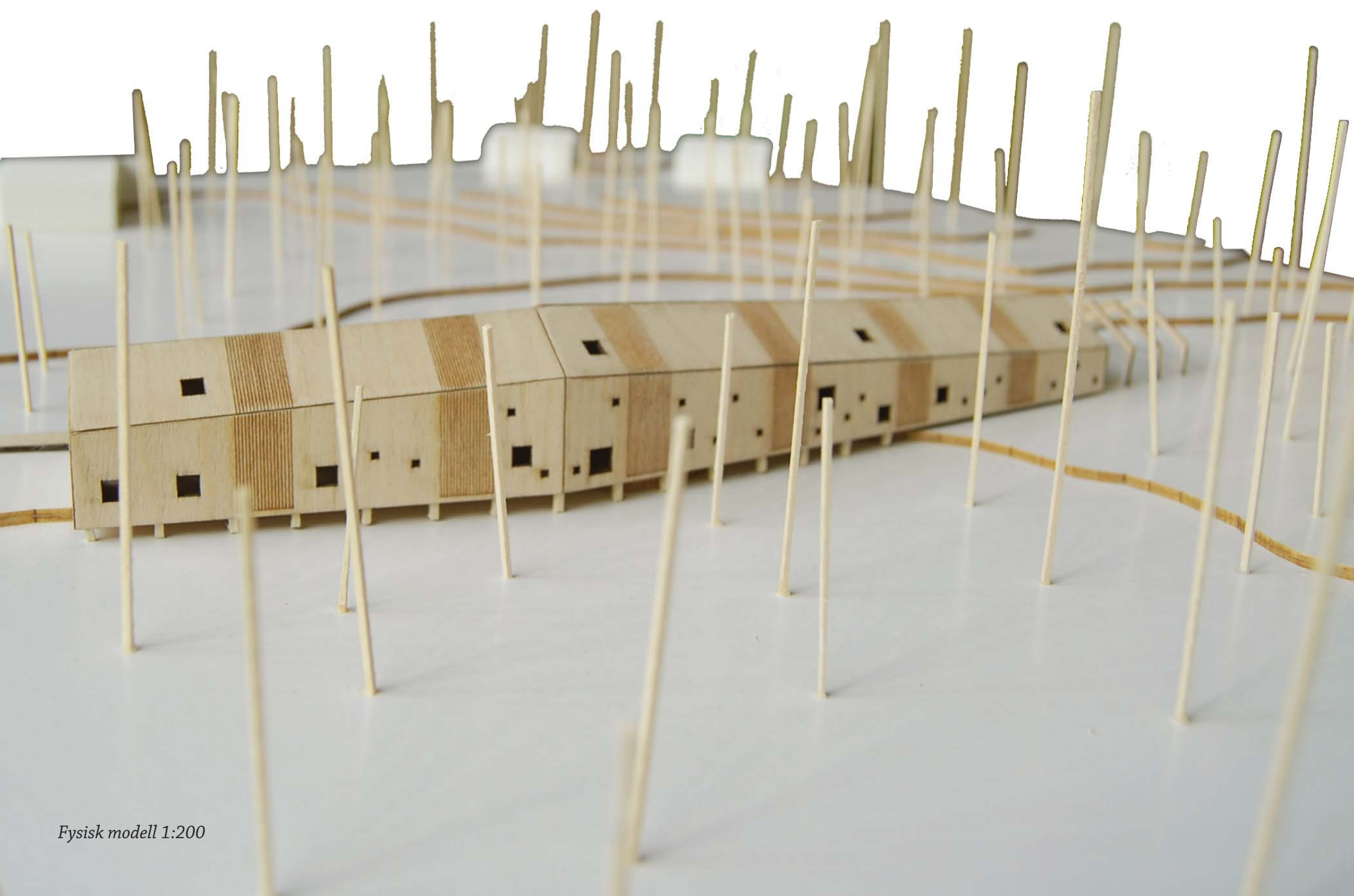

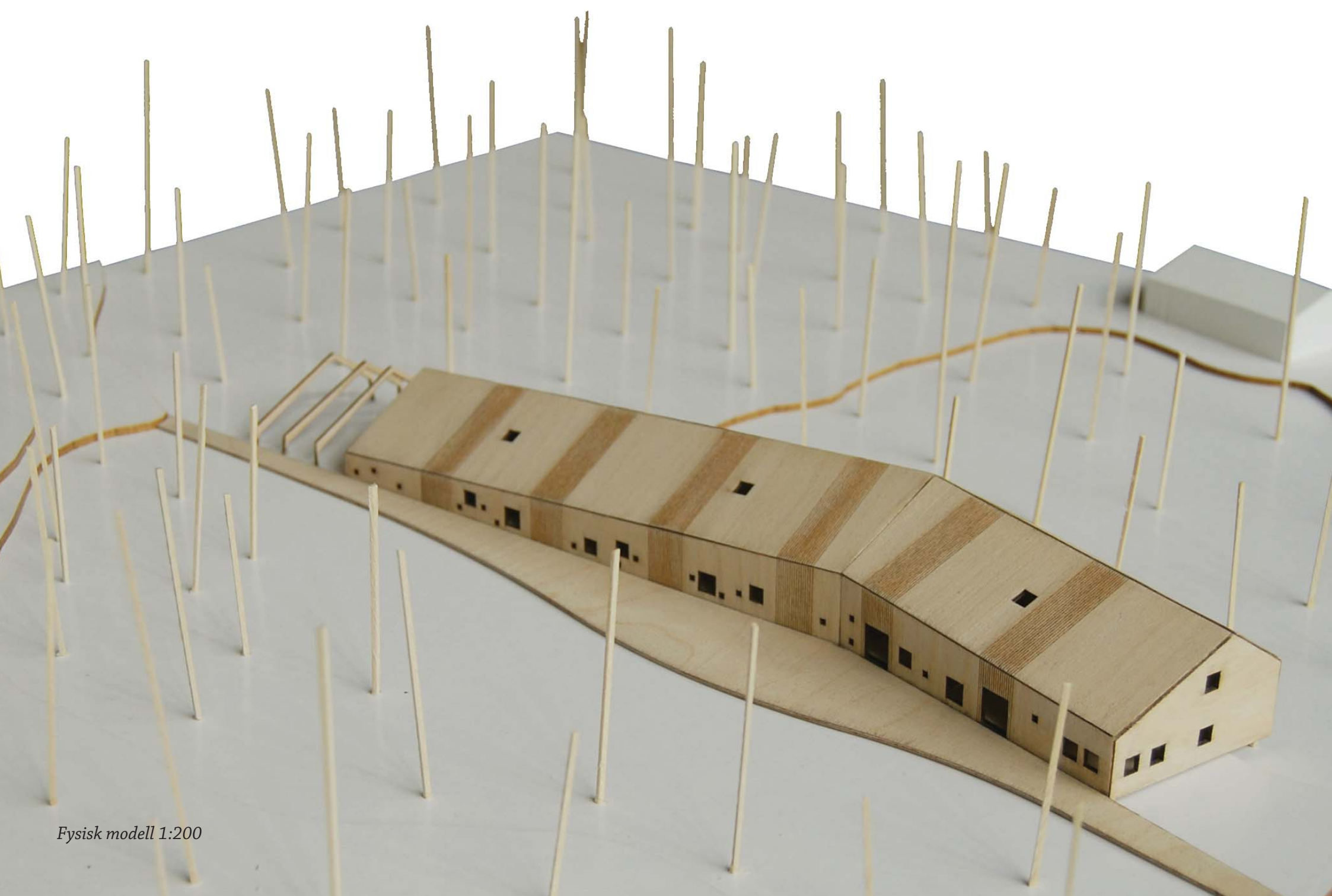
Fysisk modell 1:400

Fysisk modell 1:400

Fysisk modell 1:200

Reflektion och diskussion

Att rita Hestras nya förskola har för oss inneburit att sätta oss in i en helt ny värld, att gå ner i barns skala och arbeta utifrån deras perspektiv. Vi har undersökt arkitektur för barn på många olika sätt med mycket inlevelse och fantasi. Vi har också undersökt hur arkitektur kan fungera som den tredje pedagogen i ett förskolesammanhang. Vi tror att det är viktigt att se rummet som en del av förskolepedagogiken. Tankar kring miljö, rumslighet och rörelser är av allra största vikt när vi ritar miljöer för barn, i synnerhet miljöer som syftar till att stödja deras lärande och utveckling. Det är viktigt att lyfta fram förskolearkitekturen och se arkitektur för barn som lika viktig som all annan arkitektur, om inte ännu viktigare. Det är i förskolan som barn utvecklas allra mest, det är där de lär sig att gå, prata och umgås med andra. Det är den viktigaste perioden i ett barns liv som lägger grunden för deras framtida utveckling.

Det vore intressant att se hur vårt förslag, med rummet i fokus kan vidareutvecklas och hur det kan komma att tas emot av andra orter och kommuner och inte bara Hestra och Gislaveds kommun. Vi ser alltfler nybyggda förskoleprojekt som bygger på idén om en verkstadsmiljö där arkitekter försöker bryta sig loss från den konventionella hemmiljön med sina hemvister. Rummet behöver få sitt fokus, det spelar en lika stor roll och utgör en lika viktig del som pedagogerna och barnen själva i förskoleverksamhetens utveckling.

Vår vision är att inspirera, inte bara Hestra men också andra som arbetar med barn och förskolemiljöer. Kan vi tänka kring rum på ett annat sätt? Kan rummet fungera som den tredje pedagogen? Kan vi som arkitekter utveckla miljöer som stödjer barns utveckling? Vi är övertygade om att rummet är ett redskap för att stärka barns självständighet, för att främja deras spontana lek och utveckla deras medvetenhet kring sin kropp, sina rörelser och sin egen utveckling.

Slutnoter

1. Freij Gunnarsson, J. Rehngren, J. *Från barnkrubba till Lpfö 98*. Borås: Borås Högskola, 2008
2. Ibid.
3. Myrdal, A. *Stadsbarn*. Stockholm: Stockholms bibliotek, 1935
4. Freij Gunnarsson, J. Rehngren, J. *Från barnkrubba till Lpfö 98*. Borås: Borås Högskola, 2008
5. Ibid.
6. *Fördjupning av översiktsplanen i Hestra*. Gislaved: Gislaveds kommun, 1998
7. *Kommunomfattande översiktsplan*. Gislaved: Gislaveds kommun, 2006
8. *Fördjupning av översiktsplanen i Hestra*. Gislaved: Gislaveds kommun, 1998
9. Pallasmaa, J. *The eyes of the skin: architecture and the senses*. London: Academy Ed., 1996
10. Merleau-Ponty, M. *Phenomenology of perception*. London: Routledge, 2002
11. Dahlberg, H. *Vikten av kropp*. Göteborg: Göteborgs Universitet, 2011

Slutnoter

12. Dudek, M. *Children's Spaces*. Oxford: Architectural Press, 2005
13. Dudek, M. *Kindergarten Architecture*. London: Spoon Press, 2000
14. Sjöden, H. *Och Somliga är Små....* Stockholm: Raben&Sjögren, 1978
15. White, J. *Playing and learning outdoors*. New York, USA: Routledge, 2008
16. Ibid.
17. *Läroplanen för förskolan Lpfö 98*. Skolverket, 1998 (Reviderad 2010)
18. *Förskolans pedagogiska rum - med plats för alla sinnen*. Tidningen förskolans temaserie, Nr 6, 2004
19. Ibid.
20. Ibid.
21. Ibid.
22. Nordin Hultman, Elisabeth. *Pedagogiska miljöer och barns subjektskapande*. Stockholm: Liber AB, 2004
23. Lillemyr, F. *Lek-Upplevelse-Lärande*. Stockholm: Liber AB, 2002
24. Ibid.
25. Grindberg, T. Langlo, G. *Barn i Rörelse: fysisk aktivitet och lek i förskola och skola*. Lund: Studentlitteratur, 2000
26. White, J. *Playing and learning outdoors*. New York, USA: Routledge, 2008

Slutnoter

27. Ibid.

28. Tahirovic, Dz. Souchef, Børnehuset Klatretræet, Frederiksberg. København, 2013-01-21

29. *Förskolans pedagogiska rum - med plats för alla sinnen*. Tidningen förskolans temaserie, Nr 6, 2004

30. Gardner, H. *Frames of Mind: The theory of multiple intelligences*. New York: Basic Books, 1983

31. <http://www.multipointintelligenser.se/multipoint-intelligenser.html>, 2013-04-12

32. *Läroplanen för förskolan Lpfö 98*. Skolverket, 1998 (Reviderad 2010)

33. Nordin Hultman, Elisabeth. *Pedagogiska miljöer och barns subjektskapande*. Stockholm: Liber AB, 2004

34. Åhsberg, A. Utvecklingsledare, Barn- och utbildningsförvaltningen, Gislaveds kommun. Gislaved, 2013-02-01

35. Benjaminsson, B. *Detaljplan för Solkullen, Bjärsved Ingemarsgård 1:110 m.fl. fastigheter i Hestra tätort i Gislaveds kommun, Jönköpings län*. Gislaved: Bygg- och miljöförvaltningen, 1990

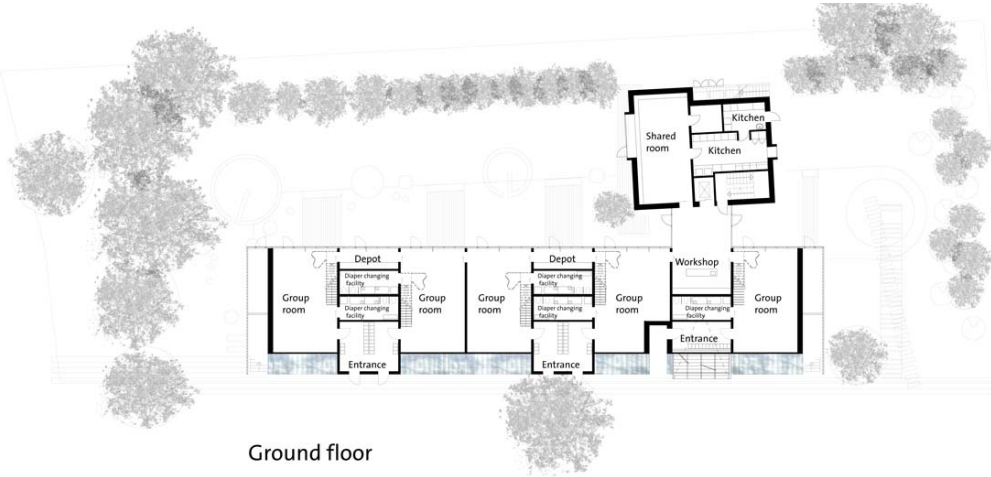
36. Ceppi, G. Zini, M. *Children, Spaces, Relations - Metaproject for an environment for young children*. Milan: Domus Academy Research Centre, 1998

37. Holl, S. Pallasmaa, J. Pérez-Gómez, A. *Questions of Perception*. San Fransisco: William Stout Publishers, 2006

Kindergarten Fagerborg, Reiulf Ramstad Arkitekter

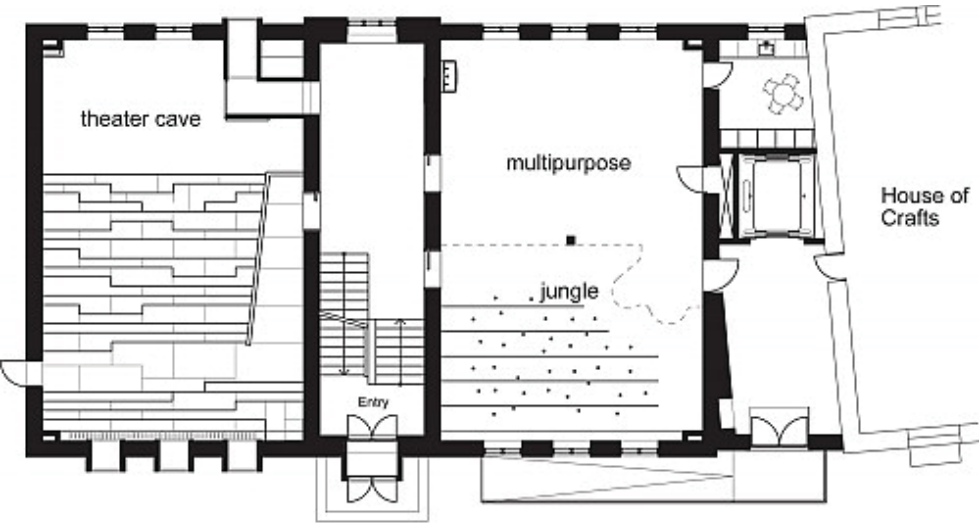

Day care centre næstvedgade, Dorte Mandrup Arkitekter

Ground floor
Projektreferenser och inspiration

Nicolai Cultural Center, Dorte Mandrup Arkitekter

Nicolai Cultural Center, Dorte Mandrup Arkitekter

Litteratur referenser

Arkitektur

Benjaminsson, B. *Detaljplan för Solkullen, Bjärsved Ingemarsgård 1:110 m.fl. fastigheter i Hestra tätort i Gislaveds kommun, Jönköpings län*. Gislaved: Bygg- och miljöförvaltningen, 1990

Dudek, M. *Children's Spaces*. Oxford: Architectural Press, 2005

Dudek, M. *Kindergarten Architecture*. London: Spoon Press, 2000

Exley, S. Exley, P. *Design for kids*. Mulgrave: Images, 2007

Gromark, S. Nilsson, F. *Utforskande Arkitektur*. Stockholm: Axl Books, 2006

Holl, S. Pallasmaa, J. Pérez-Gómez, A. *Questions of Perception*. San Fransisco: William Stout Publishers, 2006

Pallasmaa, J. *The eyes of the skin: architecture and the senses*. London: Academy Ed., 1996

Pallasmaa, J. *Encounters*. Rakennustieto: Cop, 2005

Fördjupning av översiktsplanen i Hestra. Gislaved: Gislaveds kommun, 1998

Kommunomfattande översiktsplan, Gislaveds kommun. Gislaved: Gislaveds kommun, 2006

Filosofi

Dahlberg, H. *Vikten av kropp*. Göteborg: Göteborgs Universitet, 2011

Merleau-Ponty, M. *Phenomenology of perception*. London: Routledge, 2002

Litteratur referenser

Pedagogik

Ceppi, G. Zini, M. *Children, Spaces, Relations - Metaproject for an environment for young children*. Milan: Domus Academy Research Centre, 1998

Freij Gunnarsson, J. Rehngren, J. *Från barnkrubba till Lpfö 98*. Borås: Borås Högskola, 2008

Gislaveds kommun. *Arbetsplan: Hestra och Öreryds förskole- och skolområde*. Hestra: Gislaveds kommun, 2010-2011

Grindberg, T. Langlo, G. *Barn i Rörelse: fysisk aktivitet och lek i förskola och skola*. Lund: Studentlitteratur, 2000

Lillemyr, F. *Lek-Upplevelse-Lärande*. Stockholm: Liber AB, 2002

Myrdal, A. *Stadsbarn*. Stockholm: Stockholms bibliotek, 1935

White, J. *Playing and learning outdoors*. New York: Routledge, 2008

Förskolans pedagogiska rum - med plats för alla sinnen. Tidningen förskolans temaserie, Nr 6, 2004

Läroplanen för förskolan Lpfö 98. Skolverket, 1998 (Reviderad 2010)

Pyskologi

Gardner, H. *Frames of Mind: The theory of multiple intelligences*. New York: Basic Books, 1983

Macintyre, C. Mcvitty, K. *Movements and Learning in the Early Years*. London: Paul Chapman Publishing, 2004

Nordin-Hultman, Elisabeth. *Pedagogiska miljöer och barns subjektskapande*. Stockholm: Liber AB, 2004

Sjödén, H. *Och Somliga är Små....* Stockholm: Raben&Sjögren, 1978

<http://www.multipointelligens.se/multipointelligens.html>, 2013-04-12

Amar children's culture house, Dorte Mandrup Arkitekter

Amar children's culture house, Dorte Mandrup Arkitekter

Projekterferenser och inspiration

Ellus, Thom & Videgård Arkitekter

Fuji Kindergarten, Tezuka Architects

Leimond Nursery School, Archivision Hirotani Studio

Kindergarten, DI Bernardo Bader

Hestia Day-Care Centre, Next Architects

Hestia Day-Care Centre, Next Architects

Intervjuer

Barn och personal. *Förskolan Solkullen och Jutabäcken, Hestra, Gislaveds kommun.* Hestra, vid fler tillfällen våren 2013

Ljungskog, I. *Samhällsutvecklare, Kommunstyrelsekontoret, Gislaveds kommun.* Gislaved, 2013-02-13

Tahirovic, Dz. *Souchef, Børnehuset Klatretræet, Frederiksberg.* København, 2013-01-21

Åhsberg, A. *Utvecklingsledare, Barn- och utbildningsförvaltningen, Gislaveds kommun.* Gislaved, 2013-02-01

Seminarium

Dahlberg, H. *The spatiality of one's own body and motility.* Chalmers Tekniska Högskola, Göteborg, 2013-01-31

Studiebesök

Børnehuset Klatretræet. København, 2013-01-21

Skanderborggade Day Care Centre. København, 2013-01-22

Naestvedgade Day Care Centre. København, 2013-01-22

Noaks Ark judiska förskola. Göteborg, 2013-01-28

Södra Viktoriagatans förskola. Göteborg, 2013-01-28

Folke Bernadottegatans förskola. Göteborg, 2013-01-28

Lengrensvägens förskola. Göteborg, 2013-02-28

Solkullens förskola. Hestra, vid fler tillfällen våren 2013

Jutabäckens förskola. Hestra, vid fler tillfällen våren 2013

Bygg- och miljöförvaltningen, Gislaveds kommun. Gislaved, vid fler tillfällen våren 2013

Praktik

Børnehuset Klatretræet. Frederiksberg, København, 2013-01-21

Solkullens förskola. Hestra, Gislaveds kommun, 2013-02-15

Yukiharu Suzuki & Associates

Groundline Architects

House K, Yoshichika Takagi

Fragile Shelter, Hidemi Nishida

Final Wooden House, Sou Fujimoto,

Ann Hamilton

